

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ
ΤΜΗΜΑ ΤΡΑΠΕΖΙΚΗΣ ΚΑΙ
ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ

Μεταπτυχιακή εργασία

ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ ΚΑΙ ΔΙΑΦΘΟΡΑ

Σπύρος Μητρονάσιος
Α.Μ. ΜΧΑΝ1818

Επιβλέπων καθηγητής

Δρ. Χριστόδουλος Στεφανάδης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς

Εξεταστική επιτροπή

Νικήτας Πιπτής, Καθηγητής Πανεπιστημίου Πειραιώς

Σεραΐνα Αναγνωστοπούλου, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια
Πανεπιστημίου Πειραιώς

Ιούνιος 2020

*«Η διαφθορά και η υποκρισία
δεν πρέπει να είναι αναπόφευκτα προϊόντα της
δημοκρατίας, όπως αδιαμφισβήτητα είναι σήμερα.»*

Μαχάτμα Γκάντι

Ευχαριστίες

Με την ολοκλήρωση της παρούσας εργασίας, θα ήθελα να εκφράσω τις θερμές μου ευχαριστίες σε όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνησή της.

Ευχαριστώ θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, Δρ. Χριστόδουλο Στεφανάδη, για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε αναθέτοντάς μου το παρόν θέμα, την καθοδήγηση και τις υποδείξεις του.

Επιπλέον, θα ήθελα να ευχαριστήσω τους συμφοιτητές μου για τη συνεργασία που είχαμε κατά τη διάρκεια των σπουδών μας.

Τέλος, θα ήθελα εκφράσω την ευγνωμοσύνη μου στους γονείς μου Χρήστο και Μίνα, καθώς και στη σύζυγό μου Άννα για τη στήριξη τους σε αυτό το όμορφο ταξίδι.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει το θέμα της διαφθοράς στη σύγχρονη κοινωνία, λαμβάνοντας υπόψη πολιτικά και κοινωνικά φαινόμενα. Επίσης, εκτός από τον ορισμό του φαινομένου, καταγράφονται οι αιτίες της διαφθοράς καθώς και μορφές της ώστε να δομηθεί το κατάλληλο θεωρητικό υπόβαθρο. Στο ίδιο πλαίσιο παρουσιάζονται και δυο μελέτες περιπτώσεων. Εμβαθύνοντας την ανάλυση, διεξάγεται μια εμπειρική έρευνα μέσω ανάλυσης παλινδρόμησης, ώστε να διερευνηθεί αν η διαφθορά (μετρούμενη από το δείκτη αντίληψης της διαφθοράς) μπορεί να προβλεφθεί από δυο δείκτες, το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και το σκορ δημοκρατίας.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης παλινδρόμησης δείχνουν ότι ο συντελεστής του κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι θετικός, άρα αύξηση στο επίπεδο δημοκρατικής ανάπτυξης οδηγεί σε αύξηση του δείκτη αντίληψης διαφθοράς, και άρα μειώνει τα επίπεδα διαφθοράς. Επίσης, το σκορ δημοκρατίας έχει επίσης θετική σχέση με το δείκτη αντίληψης διαφθοράς. Για να εμβαθύνει η ανάλυση, εισάγεται και μια επεξηγηματική μεταβλητή, η οποία είναι το νομικό σύστημα της χώρας.

Key-words: Διαφθορά, Οικονομική Ανάπτυξη, Δημοκρατία, Δείκτης Αντίληψης Διαφθοράς, Κατά κεφαλήν ΑΕΠ

Abstract

This thesis examines the political and economic issues of corruption in modern society, taking into consideration different aspects in this interdisciplinary phenomenon. Further on, the determinants that have been attributed as causes of this persistent problem are being presented in order to structure a full resolution framework. Deepening the analysis, an empirical research is being conducted via regression analysis in an attempt to explore whether corruption as measured by the Corruption Perceptions Index could be predicted by a series of indicators, which are GDP per capita) and democracy score.

The regression results show that coefficient for GDP per capita is positive, implying that an increase in the level of economic development results in higher levels of the Corruption Perceptions Index and lower levels of corruption respectively. Also, the democracy score appears to have a positive relation with Corruption Perception Index as well. In order to deepen the analysis, a dummy variable is introduced, i.e. the form of the legal system in a country.

Key-words: Corruption; Economic Growth; Democracy; Corruption Perception Index; GDP per capita

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	2
Περίληψη	3
Abstract	4
Περιεχόμενα	5
Κατάλογος Σχημάτων	6
Κατάλογος Πινάκων	7
1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	8
1.1. Επισκόπηση.....	8
1.2. Στόχοι και σημαντικότητα της εργασίας.....	9
1.3. Δομή της εργασίας	9
2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ	10
2.1. Εισαγωγικά & Ιστορικά Στοιχεία	10
2.2. Αίτια της Διαφθοράς	12
2.2.1. Νομικό σύστημα	12
2.2.2. Θρησκεία	13
2.2.3. Πολιτικό σύστημα & Οικονομική ανάπτυξη	14
2.2.4. Συνθήκες αγοράς.....	14
2.2.5. Σύνοψη	15
2.3. Μορφές και Δείκτες Διαφθοράς	17
2.3.1. Μέθοδοι Διαφθοράς.....	20
2.3.2. Δείκτες Διαφθοράς.....	21
2.4. Δημοκρατία και Διαφθορά	29
2.4.1. Δημοκρατικές παράμετροι	29
2.4.2. Κυβερνητική Διαφθορά	33
2.5. Οικονομική Ανάπτυξη και Διαφθορά	38
2.5.1. Οικονομικές παράμετροι και διαφθορά	38
2.5.2. Συνέπειες της διαφθοράς στην οικονομία	41
2.6. Μελέτες Περιπτώσεων	43
2.6.1. Μελέτη περίπτωσης – Βραζιλία	43
2.6.2. Μελέτη Περίπτωσης – Βοσνία & Ερζεγοβίνη	46
3. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ	48
3.1. Ανάλυση Παλινδρόμησης – Εισαγωγικά Στοιχεία.....	48

3.2. Δεδομένα & Κατάστρωση του Μοντέλου	49
3.3. Συσχέτιση Διαφθοράς με το ΑΕΠ & τη Δημοκρατία	51
3.3.1. Πολλαπλή παλινδρόμηση χωρίς dummy variable.....	51
3.3.2. Πολλαπλή παλινδρόμηση με dummy variable	52
3.4. Πρόβλεψη Διαφθοράς	53
3.4.1. Πρόβλεψη Διαφθοράς χωρίς dummy variable	53
3.4.2. Πρόβλεψη Διαφθοράς με dummy variable	54
3.5. Απλές γραμμικές παλινδρομήσεις	55
3.5.1. Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ & Διαφθορά	55
3.5.2. Δημοκρατία & Διαφθορά	56
3.5.3. Πρόβλεψη Διαφθοράς μέσω του ΑΕΠ	58
3.5.4. Πρόβλεψη Διαφθοράς μέσω της Δημοκρατίας.....	59
4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	61
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	62
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	66

Κατάλογος Σχημάτων

Σχήμα 1. Βαθμός στον οποίο αντιλαμβάνονται οι πολίτες τη διαφθοράς στη χώρα τους	12
Σχήμα 2. Συσχέτιση διαφόρων παραγόντων με φαινόμενα διαφθοράς	16
Σχήμα 3. Η χρονική εξέλιξη του δείκτη αντίληψης της διαφθοράς για την Ελλάδα (2010-2019)	24
Σχήμα 4. Ενδεικτικές τιμές του δείκτη CPI για διάφορες χώρες του κόσμου	24
Σχήμα 5. Τιμή του δείκτη ICRG για κάθε χώρα (2011)	25
Σχήμα 6. Βαθμός εμπιστοσύνης του κοινού στους θεσμούς.....	26
Σχήμα 7. Δείκτες διεθνούς διακυβέρνησης για ενδεικτικές χώρες (2015).....	26
Σχήμα 8. Διακύμανση των δεικτών διακυβέρνησης	27
Σχήμα 9. Τιμή του δείκτη Bribe Payers Index για ενδεικτικές χώρες.....	27
Σχήμα 10. Ποσοστό των κατοίκων στις χώρες της Λ. Αμερικής που θεωρούν ότι τα ποσοστά διαφθοράς της χώρας τους αυξήθηκαν.....	29
Σχήμα 11. Συσχέτιση διαφθοράς και παραοικονομίας	42
Σχήμα 12. Η κατάταξη της Βραζιλίας με βάση τη διαφθορά τη δεκαετία 2010 – 2019	45
Σχήμα 13. Αντίληψη των πολιτών της Βοσνίας & Ερζεγοβίνης σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαφθορά στη χώρα τους.....	46
Σχήμα 14. Η κατάταξη της Βραζιλίας με βάση τη διαφθορά τη δεκαετία 2010 – 2019	47

Σχήμα 15. α) Νέφος σημείων, που η ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης δεν είναι αξιόπιστη, β) διασπορά σημείων σε μια ιδεατή ευθεία	48
Σχήμα 16. Διασπορά σημείων στην ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης: Σκορ Δημοκρατίας (άξονας X) – Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (άξονας Y) – Δείκτης Αντίληψης Διαφθοράς (άξονας Z)	51
Σχήμα 17. Πρότυπο νομικού συστήματος ανά τον κόσμο.....	52
Σχήμα 18. Διασπορά σημείων στην ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης: Σκορ Δημοκρατίας 2013 (άξονας X) – Κατά κεφαλήν ΑΕΠ 2013 (άξονας Y) – Δείκτης Αντίληψης Διαφθοράς 2018 (άξονας Z).....	53
Σχήμα 19. Κατανομή των σημείων με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (άξονας X) και το δείκτη αντίληψης της διαφθοράς (άξονας Y) για 173 χώρες.....	55
Σχήμα 20. Κατανομή των σημείων με βάση το σκορ δημοκρατίας (άξονας X) και το δείκτη αντίληψης της διαφθοράς (άξονας Y) για 173 χώρες.....	56
Σχήμα 21. Συσχέτιση δημοκρατίας και διαφθοράς.....	57
Σχήμα 22. Συσχέτιση της διαφθοράς (2018) με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2013). 58	
Σχήμα 23. Συσχέτιση της διαφθοράς (2018) με το δείκτη δημοκρατίας (2013) 59	

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1. Αντίληψη πολιτών σχετικά με τις αιτίες της διαφθοράς	16
Πίνακας 2. Αποτελέσματα ανάλυσης πολλαπλής παλινδρόμησης	51
Πίνακας 3. Αποτελέσματα ανάλυσης πολλαπλής παλινδρόμησης με την εισαγωγή επεξηγηματικής μεταβλητής	52
Πίνακας 4. Αποτελέσματα ανάλυσης πολλαπλής παλινδρόμησης	53
Πίνακας 5. Αποτελέσματα ανάλυσης πολλαπλής παλινδρόμησης – dummy variable.....	54
Πίνακας 6. Αποτελέσματα ανάλυσης παλινδρόμησης ($CPI = f(GDP \text{ per Capita})$ για 173 χώρες.....	56
Πίνακας 7. Αποτελέσματα ανάλυσης παλινδρόμησης ($CPI = f(\text{Democracy Score})$) για 173 χώρες.....	57
Πίνακας 8. Αποτελέσματα ανάλυσης παλινδρόμησης [$\text{democracy score (2013)}$ – διαφθορά (2018)].....	60

1. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1. Επισκόπηση

Η διαφθορά αποτελεί μια από της σημαντικότερες απειλές για τις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες, ενώ είναι μεγάλο εμπόδιο για την οικονομική ανάπτυξη. Τα φαινόμενα διαφθοράς, ιδίως σε χώρες με περιορισμένους πόρους, υπονομεύουν την σωστή κατανομή αυτών άρα και βιωσιμότητα του κρατικού προϋπολογισμού. Ο αντίκτυπος της διαφθοράς είναι δε ακόμα μεγαλύτερος σε χώρες με υπάρχον δημοσιονομικό έλλειμμα. Ενδεικτικά, η διαφθορά επιβαρύνει την οικονομία της ΕΕ με 120 δισ. € ετησίως, ποσό διόλου αμελητέο (European Commision, 2019).

Η διαφθορά και ο χαμηλός αναπτυξιακός ρυθμός αλληλοεπιδρούν, άρα η αντιμετώπιση της διαφθοράς είναι πάρα πολύ σημαντική και για τη βιωσιμότητα της οικονομίας. Σε πολλές περιπτώσεις, ο απλός πληθυσμός αναμένει από την πολιτική ηγεσία του τόπου του να προστατεύσει το οργανωμένο έγκλημα και τα φαινόμενα διαφθοράς, καταπολεμώντας της παράνομες δραστηριότητες.

Για να μπορέσει λοιπόν να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο της διαφθοράς, κρίνεται σκόπιμο να μελετηθεί το επίπεδο της διαφοράς και οι μορφές τις οποίες λαμβάνει στο εκάστοτε μέρος. Πρέπει να βρεθούν οι τομείς που διατρέχουν τον υψηλότερο κίνδυνο και να εξεταστούν ενδελεχώς όλες οι πιθανές αιτίες. Βέβαια, η συλλογή αξιόπιστων δεδομένων σχετικά με το ζήτημα είναι επίσης ένα πολύ δύσκολο πρόβλημα με δυσεύρετα δεδομένα. Τα επίσημα στατιστικά στοιχεία που μπορούν να οδηγήσουν σε συγκρίσιμες διασυνοριακές μελέτες είναι ελάχιστα (Luru & Lazar, 2015).

Αν συγκριθεί η κατάσταση μεταξύ διαφορετικών χωρών, παρατηρούνται σημαντικές διαφορές, ακόμα και στους ορισμούς των αδικημάτων διαφθοράς. Για αυτό άλλωστε η ποσοτική μέτρηση της διαφθοράς αποτελεί χρονοβόρα και πολύπλοκη διαδικασία, αφού δεν μπορεί να μετρηθεί με βάσει αντικειμενικούς οικονομικούς δείκτες, όπως η συμβαίνει με τους δείκτες υγείας για παράδειγμα. Οι περισσότερες έρευνες επικεντρώνονται σε μια γενικότερη αξιολόγηση της υπάρχουσας κατάστασης, παρά στην ποσοτικοποίηση του προβλήματος.

Οι ποσοτικές αξιολογήσεις βασίζονται κυρίως σε δειγματοληπτικές έρευνες και αξιολογήσεις εμπειρογνομώνων. Τέτοιες αξιολογήσεις αξιοποιούνται παράλληλα με αναλύσεις των συστημικών χαρακτηριστικών που σχετίζονται με κινδύνους διαφθοράς. Ακόμη, οι δημοσκοπήσεις σχετικά με τις αντιλήψεις των πολιτών είναι ενδεικτικές για την κατάσταση του προβλήματος.

1.2. Στόχοι και σημαντικότητα της εργασίας

Διακρίνονται πολυάριθμοι πολιτικοί, κοινωνικοί και οικονομικοί παράγοντες που δύνανται να χρησιμοποιηθούν για τη μέτρηση της διαφθοράς σε δημοκρατικές χώρες. Στην παρούσα εργασία η διαφθορά θα μελετηθεί ως εξαρτημένη μεταβλητή δυο παραγόντων, της δημοκρατίας (μέσω συγκεκριμένων δεικτών) και του κατά κεφαλήν Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ). Θα πραγματοποιηθεί ανάλυση παλινδρόμησης, ώστε να διαπιστωθεί αν οι εξεταζόμενες μεταβλητές είναι στατιστικά σημαντικές. Επομένως, η παρούσα εργασία θα συμβάλει στην καλύτερη κατανόηση της συσχέτισης της διαφθοράς με τους παραπάνω δείκτες, ενώ αναμφίβολα θα εμπλουτίσει την περιορισμένη ελληνική βιβλιογραφία επί του θέματος.

1.3. Δομή της εργασίας

Το πρώτο μέρος της παρούσας εργασίας αποτελεί την εισαγωγή. Το δεύτερο μέρος της εργασίας αποτελείται από τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, με σκοπό να δοθεί έναν ολοκληρωμένο θεωρητικό υπόβαθρο. Συγκεκριμένα, αφού οριστεί η διαφθορά και οι μορφές της, παρουσιάζονται κάποια ιστορικά στοιχεία, ενώ το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την εξάρτηση της διαφθοράς από τους αναφερθέντες παράγοντες, όπως εξετάστηκαν σε διαφορετικές έρευνες. Στη συνέχεια, ακολουθεί η ανάλυση παλινδρόμησης. Τέλος, καταγράφονται τα συμπεράσματα που συνάγονται από την παρούσα μελέτη.

2. ΘΕΩΡΗΤΙΚΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ – ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΑΝΑΣΚΟΠΗΣΗ

2.1. Εισαγωγικά & Ιστορικά Στοιχεία

Όπως πολλοί όροι στην πολιτική και την οικονομία, έτσι και ο όρος «διαφθορά» δεν ορίζεται μονοσήμαντα. Διαισθητικά, μπορεί ο καθένας να συνδέσει τη διαφθορά με συμπεριφορές πολιτικών και δημοσίων προσώπων που ξεπερνούν τα όρια της ηθικής, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή από το σύνολο του πληθυσμού. Διεφθαρμένος μπορεί να είναι αιρετός, δημόσιος ή ιδιωτικός υπάλληλος με εξουσία .

Είναι γνωστό σε γενικές γραμμές τι είναι η διαφθορά. Πιο κλασικός θεωρείται ο ορισμός του J. S. Nye (Nye, 1967):

«Η διαφθορά είναι η συμπεριφορά που αποκλίνει από τα καθήκοντα της δημόσιας θέσης λόγω ιδιωτικού συμφέροντος (οικογένεια, στενός κύκλος ή κλίκα), ή για χρηματικό όφελος ή για όφελος στην κοινωνική θέση (status), ή η συμπεριφορά που παραβιάζει κανόνες κατά την άσκηση επιρροής σε σχέση με ιδιωτικά συμφέροντα. Περιλαμβάνει δωροδοκία (χρήση της ανταμοιβής για τη διαστροφή της κρίσης ενός ατόμου σε μια θέση εμπιστοσύνης), νεποτισμό (παροχή προστασίας για λόγους συμφεροντολογικής σχέσης και όχι λόγω αξίας) και υπεξαίρεση (παράνομη ιδιοποίηση δημοσίων πόρων για ιδιωτική χρήση).»

Η Μη Κυβερνητική Οργάνωση (ΜΚΟ) «Διεθνής Διαφάνεια» (Transparency International) ορίζει τη διαφθορά ως την «κατάχρηση δημόσιας εξουσίας για ίδιο όφελος».

Η διαφθορά δεν παρουσιάζει τις ίδιες μορφές ούτε την ίδια ένταση από χώρα σε χώρα. Σημειώνεται ότι πρακτικές χρηματοδότησης που είναι νόμιμες σε μια χώρα μπορούν να είναι παράνομες σε άλλη, ενώ σε κάποιες χώρες οι κυβερνητικοί ανώτεροι υπάλληλοι έχουν τόσο μεγάλη δύναμη, που τα όρια μεταξύ του νόμιμου και του παράνομου ανήκουν σε γκριζες ζώνες. Σε κάθε περίπτωση, μια πράξη διαφθοράς έγκειται στην παράνομη και μυστική απόκτηση περιουσίας ή αποκόμιση οποιουδήποτε οφέλους (Lovitt, 2004).

Στη μελέτη των φαινομένων διαφθοράς, έχει μεγάλη σημασία η αντίληψη των πολιτών για αυτά. Στη δεκαετία του 1970, ο αμερικανικός πολιτικός κόσμος είχε εκπλαγεί φαινομενικά από το γεγονός ότι η αμερικανική εταιρεία *Lockheed Corporation* χρημάτιζε συστηματικά ανώτατα στελέχη της κυβέρνησης, ώστε να αυξήσει κατακόρυφα της πωλήσεις της σε αεροσκάφη. Την ίδια χρονική στιγμή στην Ελλάδα, όπου υπήρχε στρατιωτική δικτατορία, οι πολίτες θεωρούσαν αυτονόητες τις παράνομες ενέργειες της κυβέρνησης (Halloran, 1976).

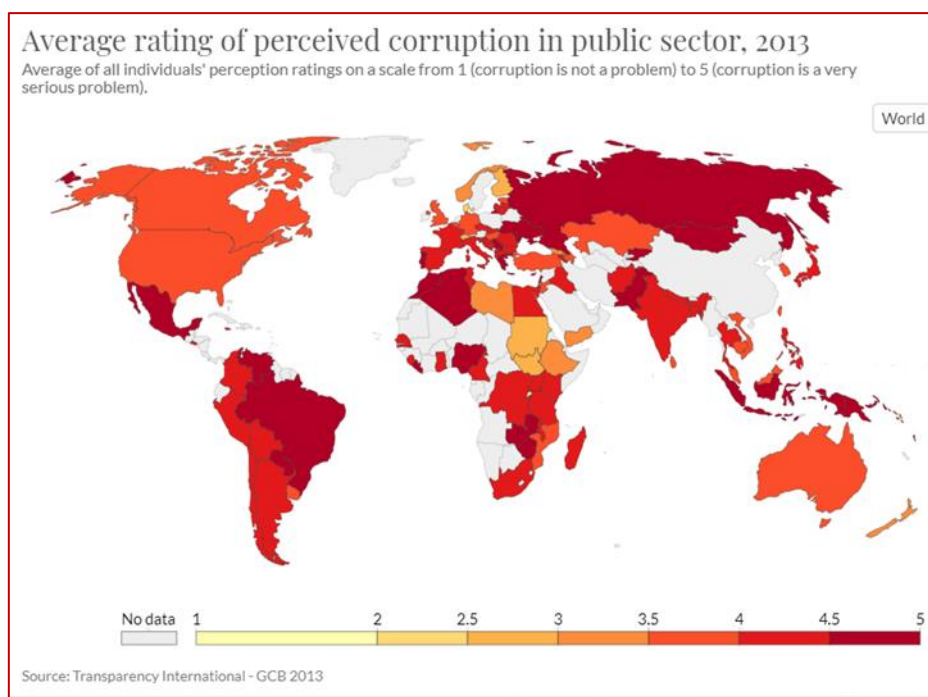
Την επόμενη δεκαετία παρουσίασαν άνοδο οι επενδύσεις στις αναπτυσσόμενες χώρες της Λατινικής Αμερικής και της Αμερικής. Οι επενδυτές λοιπόν

ακολουθούσαν τους τοπικούς κανόνες δωροδοκίας. Βέβαια, το ίδιο φαινόμενο ήταν γνωστό και στη Ν. Ευρώπη, ενώ μάλιστα πολλές φορές κυβερνητικά μέλη κατηγορήσαν ανώτατα στελέχη για χρηματισμό, καθώς αυτά είχαν ξεπεράσει τα όρια. Στη δεκαετία του 1990 οι δικαστικές αρχές πραγματοποίησαν μια σειρά ερευνών με το όνομα *Mani Pulite* (= καθαρά χέρια), στις οποίες αποκαλύφθηκε μεγάλη έκταση διαφθοράς, στην οποία εμπλέκονταν κυβερνήσεις, κόμματα της αντιπολίτευσης, τοπικές αρχές, ιδιωτικές εταιρείες και η ίδια η μαφία (Russell & Cohn, 2012).

Για την καλύτερη κατανόηση του φαινομένου, πριν ακολουθήσει η εκτενέστερη ανάλυση, παρατίθενται τα παρακάτω δεδομένα (Transparency International, 2013):

- Οι μισοί εργαζόμενοι στην Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή, την Αφρική και την Ινδία πιστεύουν ότι η δωροδοκία και η διαφθορά είναι αποδεκτοί δρόμοι για την επιβίωση στο εργασιακό περιβάλλον.
- Περισσότερο από το 40 % των υπαλλήλων σε διευθυντικές θέσεις δήλωσαν ότι τα νούμερα των πωλήσεων είναι «πειραγμένα», ώστε να φανεί ότι τηρούνται οι στόχοι που έχουν τεθεί ή για να χειραγωγήσουν τις συνθήκες τις αγοράς.
- Λιγότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες γνώριζαν για δώρα της εταιρείας τους προς τρίτους και λιγότερο από το 25 % γνώριζε για τυχούσες παράνομες δραστηριότητες της εταιρείας. Επίσης, η πλειοψηφία των εργαζομένων δε γνωρίζει αν η εταιρεία τους εμφανίζει δοσοληψίες με αξιωματούχους του δημοσίου τομέα.
- Οι παράνομες ροές χρημάτων κοστίζουν στις ΗΠΑ περίπου 1 τρισεκατομμύρια δολάρια, ποσό που αποτελεί τις οικονομίες της Ελβετίας, Νότιας Αφρικής και Βελγίου συνδυαστικά.
- Στη διάρκεια 12 μηνών, ένας στους τέσσερις πλήρωσε για δωροδοκία όταν ήρθαν σε επαφή με μια από τις εννέα υπηρεσίες, για τις οποίες ρωτήθηκαν, όπως νοσοκομεία και εφορία.
- Σχεδόν το 75 % των χωρών από τις 178 χώρες σκόραραν λιγότερο από 50 στο δείκτη διαφθοράς (CPI).

Στην παρακάτω εικόνα (Σχήμα 1) παρουσιάζεται πώς αντιλαμβάνονται οι πολίτες τη διαφθορά του δημοσίου τομέα της χώρας τους. Είναι αξιοσημείωτο ότι ακόμα και σε χώρες που καθ' ομολογία είναι δημοκρατικές, η αντίληψη των φαινομένων διαφθοράς είναι βαθιά ριζωμένη.

Σχήμα 1. Βαθμός στον οποίο αντιλαμβάνονται οι πολίτες τη διαφθοράς στη χώρα τους (1 αντιστοιχεί σε περιορισμένη διαφθορά και 5 αντιστοιχεί στη μέγιστη διαφθορά) (Πηγή: Transparency International – GCB 2013)

2.2. Αίτια της Διαφθοράς

2.2.1. Νομικό σύστημα

Ποιος είναι ο λόγος που επίσημοι υπάλληλοι σε ορισμένες θέσεις οδηγούνται σε κατάχρηση εξουσίας για προσωπικό όφελος, και μάλιστα σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό συγκριτικά με άλλες χώρες; Πολιτικοί επιστήμονες και οικονομολόγοι έχουν προτείνει ένα εύρος χαρακτηριστικών στα πολιτικά και οικονομικά συστήματα των χωρών που φαίνεται να επηρεάζουν τέτοια φαινόμενα. Το σίγουρο είναι ότι υπάλληλοι που υποπίπτουν σε τέτοιες συμπεριφορές φαίνεται να θεωρούν ότι το πιθανό όφελος αντισταθμίζει όλο το ρίσκο (Herzfeld & Weiss, 2003).

Το προφανέστερο κόστος μιας τέτοιας πράξης είναι η νομικές κυρώσεις. Η πιθανότητα να πιαστεί κάποιος υπαίτιος εξαρτάται εν μέρει από την αποδοτικότητα του νομικού συστήματος κάθε χώρας. Δυο ξεχωριστά μέρη διακρίνονται στο σημείο αυτό. Αρχικά, τα νομικά συστήματα διαφέρουν στο βαθμό προστασίας και ευκαιριών που δίνονται σε όσους έχουν πληγεί από πράξεις διαφθοράς. Έρευνες έχουν δείξει ότι χώρες που εφαρμόζουν εθιμικό δίκαιο (Ηνωμένο Βασίλειο και πρώην αποικίες του) διαφέρουν στη διάσταση αυτή σε σύγκριση με χώρες που εφαρμόζουν αστικό δίκαιο.

Ενώ το εθιμικό δίκαιο αναπτύχθηκε στην Αγγλία αρχικά για να υπερασπιστεί του εκπροσώπους της κυβέρνησης και τους αστούς από τον έλεγχο του κράτους, τα συστήματα που εφαρμόζουν αστικό δίκαιο σε όλες τις μορφές του έχουν αναπτυχθεί περισσότερο ως όργανο ελέγχου της οικονομικής ζωής (La Porta et al. 1999). Υπάρχει η υπόθεση ότι μεγαλύτερη προστασία της περιουσίας από το κράτος υπάρχει στο εθιμικό δίκαιο και αυτό βελτιώνει σε πολλούς τομείς τη διακυβέρνηση και μειώνει τη διαφθορά.

Επίσης, τα νομικά συστήματα δε διαφέρουν μόνο στο σχηματισμό και τον αρχικό σκοπό αλλά και στις συνήθειες προσδοκίες που κυριαρχούν κατά την εφαρμογή τους. Αυτό μπορεί να ονομαστεί και «*νομική κουλτούρα*». Αντιλήψεις σχετικά με το κοινωνικό ρόλο του νόμου και της σχετικής σημασίας στη διατήρηση κοινωνικής τάξης διαφέρουν από χώρα σε χώρα. Στη Βρετανία και σε ορισμένες πρώην αποικίες, οι ακαδημαϊκοί έχουν καταγράψει μια εμμονή στο διαδικαστικό κομμάτι του νόμου.

Σύμφωνα με τον Eckstein οι Βρετανοί συμπεριφέρονται ως ιδεολόγοι σε σχέση με τους κανόνες και ως πραγματιστές σε σχέση με τη διαμόρφωση πολιτικής. Η διαδικασίες δεν είναι απλά διεκπεραιωτικές για αυτούς αλλά θεωρούνται ιερές. Αντίθετα, σε άλλες κουλτούρες, η κοινωνική τάξη δε σχετίζεται τόσο πολύ με τις διαδικασίες καθαυτές αλλά σε σχέση με την ιεραρχία και τις ανώτερες αρχές.

Ορισμένες χώρες που απέκτησαν πρόσφατα ανεξαρτησία από το Ηνωμένο Βασίλειο έχουν δείξει σημάδια αυξημένης δημοκρατικότητας και αυτό σχετίζεται με την εμμονή που αναφέρεται στην προηγούμενη παράγραφο (Lipset et al. 1993). Η εμμονή των δικαστών και των ανωτέρων υπαλλήλων να ακολουθούν τις διαδικασίες, και με κίνδυνο της θέσης τους, αυξάνει τις πιθανότητες διαφάνειας, εκθέτοντας τους παραβάτες.

Επομένως, μπορεί κανείς να σκεφτεί ότι χώρες με διαφορετική αποικιακή ιστορία θα έχουν διαφορετική νομική κουλτούρα και διαφορετικά φαινόμενα διαφθοράς ανεξαρτήτως νομικού συστήματος. Τα νομικά συστήματα και η αποικιακή εμπειρία σχετίζονται αλλά η επικάλυψη δεν είναι ιδανική. Ορισμένες πρώην αποικίες δεν υιοθέτησαν έπειτα το εθιμικό δίκαιο (Ιορδανία, Αίγυπτος), ενώ άλλες χώρες το υιοθέτησαν εν μέρει ή εξ ολοκλήρου χωρίς να είναι πρώην αποικίες (Ναμίμπια, Λιβερία) (Treisman, 2000)..

2.2.2. Θρησκεία

Ένας άλλος παράγοντας που καθορίζει τις συνέπειες σε πράξεις διαφθοράς είναι η επιρροή της θρησκείας στην εκάστοτε χώρα. Αυτό μπορεί να λειτουργήσει με τουλάχιστον δυο τρόπους. Θρησκευτικές παραδόσεις συχνά συνδέονται με κοινωνικές αντιλήψεις σχετικά με την ιεραρχία. Σε χώρες με *ιεραρχικές θρησκείες* (Καθολικισμός, Ορθόδοξος Χριστιανισμός, Ισλάμ) τα περιστατικά διαφθοράς

είναι μικρότερα σε σχέση με χώρες που εφαρμόζουν ελιτιστικές / ατομικιστικές θρησκείες, όπως π.χ. ο Προτεσταντισμός (Shadabi, 2013) .

Οι θρησκείες μπορεί να επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζουν οι πολίτες μιας χώρας τα άτομα ανάλογα με την κοινωνική τους θέση. Αυτό φαίνεται να επηρεάζει και φαινόμενα νεποτισμού. Ένας δεύτερος τρόπος με τον οποίο η θρησκεία μπορεί να οδηγήσει σε φαινόμενα διαφθοράς είναι μέσω του ιστορικού μοτίβου της επιρροής που διαφαίνεται μεταξύ κράτους και εκκλησίας (Sommer, Bloom, & Arikan, 2012) (Treisman, 2000)..

Ορισμένες θρησκείες όπως ο Προτεσταντισμός προέκυψαν ως αντίθετες στις θρησκείες που χρηματοδοτούνται από το κράτος. Στην περίπτωση αυτή μπορεί να ειπωθεί ότι η εκκλησία μπορεί να παίξει κάποιο ρόλο στον έλεγχο των κρατικών υπαλλήλων ώστε να μην προβούν σε πράξεις διαφθοράς, αφού πια είναι ανεξάρτητος φορέας. Δε συμβαίνει αυτό σε άλλες θρησκείες όπως το Ισλάμ ή ο Ορθόδοξος Χριστιανισμός, όπου το κράτος είναι πρακτικά η εκκλησία (Shadabi, 2013), (Sommer, Bloom, & Arikan, 2012).

2.2.3. Πολιτικό σύστημα & Οικονομική ανάπτυξη

Το πολιτικό σύστημα επίσης διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των φαινομένων διαφθοράς σε μια χώρα. Ο κίνδυνος να εκτεθεί ένας διεφθαρμένος υπάλληλος είναι μεγαλύτερος σε δημοκρατικές κοινωνίες με ανοιχτά πολιτικά συστήματα. Η ελευθερία του τύπου επίσης συμβάλει στη δημοσιοποίηση κατάχρησης εξουσίας και διαφθοράς (Anderson & Tverdova, 2003).

Σε δημοκρατικά συστήματα οι ανταγωνιστές για μια ανώτερη θέση έχουν την τάση να αναζητούν και να δημοσιοποιούν σκάνδαλα στα οποία εμπλέκονται οι ανταγωνιστές τους. Μια τέτοια έκθεση μπορεί να είναι πιο πιθανή σε οικονομικά αναπτυγμένες χώρες. Εκτός από την προφανή επιρροή στη δημοκρατία, η οικονομική ανάπτυξη αυξάνει τα ποσοστά αλφαριθμητισμού και οδηγεί σε πολίτες πιο εκπαιδευμένους, κάτι το οποίο μπορεί να οδηγήσει σε πιθανότερη αποκάλυψη φαινομένων διαφθοράς. Εκτός από τον κίνδυνο των νομικών κυρώσεων, οι υπάλληλοι μπορεί να υπολογίσουν τις συνέπειες της διαφθοράς (Aidt T. S., 2009).

2.2.4. Συνθήκες αγοράς

Ένα σύνολο παραγόντων είναι δυνατόν να επηρεάσει το πιθανό κέρδος από μια πράξη διαφθοράς, που ένας υπάλληλος μπορεί να συγκρίνει με τις πιθανές συνέπειες. Οι περισσότερες πράξεις διαφθοράς περιλαμβάνουν μια συναλλαγή ανάμεσα σε έναν υπάλληλο του κράτους και έναν ιδιωτικό φορέα. Ο υπάλληλος χρησιμοποιεί τη θέση του για να αυξήσει τα κέρδη του ιδιωτικού φορέα, κρατώντας ο ίδιος ένα μέρος των κερδών.

Στην παραπάνω περιγραφή φαίνεται να υπάρχουν πάρα πολλοί παράγοντες που μπορεί να επηρεάσουν το κέρδος του υπαλλήλου, όπως οικονομικοί, κοινωνικοί και νομικοί. Αυτοί οι παράγοντες μπορεί να καθορίζουν και το μέγεθος της *μίζας* που θα προκύψει στα εμπλεκόμενα μέρη (Treisman, 2000)..

Όσο μεγαλύτερο είναι το κράτος και όσο περισσότερο επεμβαίνει στην οικονομία, τόσο περισσότερες θα είναι και οι επιλογές (Tanzi 1994). Επίσης, η ικανότητα του υπαλλήλου να προσφέρει ειδικές συνθήκες σε ιδιωτικό εταίρο στην εγχώρια αγορά μπορεί να εξαρτάται από το αν είναι ανοιχτή ή κλειστή η εκάστοτε οικονομία. Φαίνεται ότι χώρες ανοιχτές σε ξένες επενδύσεις είναι λιγότερο διεφθαρμένες.

Άλλος ένας παράγοντας σύμφωνα με τους Ades & Di Tella είναι ο ορυκτός πλούτος μιας χώρας (καύσιμα, μέταλλα, ορυκτά). Σε τέτοιες χώρες ο υπάλληλος μπορεί να οδηγηθεί ευκολότερα σε πράξη διαφθοράς γιατί το πιθανό κέρδος είναι τεράστιο, καθώς μπορεί να διαχειρίζεται θέματα σχετικά με την κατανομή του πλούτου αυτού.

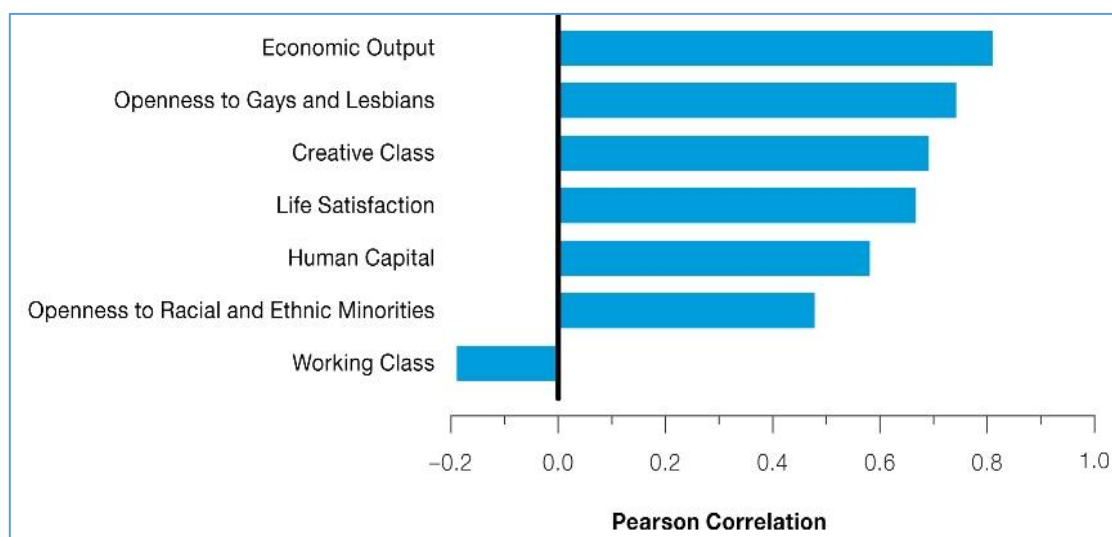
2.2.5. Σύνοψη

Η διαφθορά είναι ένα πολυπαραγοντικό ζήτημα που σχετίζεται με νομικούς, οικονομικούς, πολιτικούς και κοινωνικούς παράγοντες. Στο σημείο αυτό θα αναφερθούν συνθήκες που συμβάλλουν στην εμφάνιση διαφθοράς και εξάγονται από την παραπάνω θεωρητική ανάλυση.

Μια συνήθης πηγή για χρηματισμούς είναι οι περιορισμοί που τίθενται στο εμπόριο. Αν η εισαγωγή ενός νόμιμου προϊόντος υπόκειται σε περιορισμούς (π.χ. ο μέγιστος αριθμός εισαγόμενων αυτοκινήτων), τότε οι άδειες εισαγωγής είναι πολύ πολύτιμες, άρα οι υπάλληλοι που τις διαχειρίζονται θα προταθούν χρηματισμό. Για αυτό το λόγο, μια ανοιχτή οικονομία συνδέεται με χαμηλά φαινόμενα διαφθοράς.

Επίσης, αν οι κρατικοί υπάλληλοι δεν λαμβάνουν ικανοποιητικό μισθό, τότε είναι πιο επιρρεπής σε χρηματισμούς, καθώς θέλουν να αυξήσουν τις απολαβές τους, όχι απαραίτητα για να πλουτίσουν αλλά ακόμα και για να επιβιώσουν. Στο πλαίσιο αυτό αξίζει να αναφερθούν και κοινωνιολογικοί λόγοι που μπορεί να συμβάλλουν σε αυτό. Π.χ. η κλασματοποίηση του πληθυσμού (γλωσσικά ή εθνικά ή θρησκευτικά) μπορεί να συσχετιστεί με τη διαφθορά, και μάλιστα αρνητικά, καθώς μεγάλη *ποικιλία* σχετίζεται με μεγαλύτερη υποψία άρα και έκθεση της διαφθοράς.

Στο σημείο αυτό, αξίζει να παρατεθεί έρευνα της Διεθνούς Διαφάνειας σχετικά με τις αιτίες που οδηγούν σε φαινόμενα διαφθοράς (Σχήμα 2). Όπως φαίνεται η συσχέτιση αυτή δεν περιλαμβάνει μόνο οικονομικούς δείκτες αλλά ακόμα και δείκτες που σχετίζονται με ανθρώπινα δικαιώματα.

Σχήμα 2. Συσχέτιση διαφόρων παραγόντων με φαινόμενα διαφθοράς (Πηγή: Διεθνής Διαφάνεια)

Είναι όμως πολύ σημαντικό να εξεταστούν και τα αίτια της διαφθοράς όπως τα αντιλαμβάνονται οι απλοί πολίτες, όπως παρουσιάζεται στον παρακάτω πίνακα. Αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό, καθώς η αντίληψη που έχουν οι πολίτες δεν συνάδει με τα αποτελέσματα που δημοσιεύονται έγκριτα από την επιστημονική κοινότητα. Αν και κάτι τέτοιο δεν εξετάζεται στα πλαίσια της παρούσας εργασίας, η σύγκριση αυτή είναι πάρα πολύ ενδιαφέρουσα.

Πίνακας 1. Αντίληψη πολιτών σχετικά με τις αιτίες της διαφθοράς

Πιθανή αιτία διαφθοράς	Ποσοστό θετικών αποκρίσεων
Χαμηλοί μισθοί δημοσίων υπαλλήλων	56 %
Έλλειμμα στην πολιτική διαδικασία	50 %
Έλλειψη κινήτρου των υπαλλήλων	40 %
Δυσλειτουργία δικαστικής αρχής	33 %
Κοινωνικοί λόγοι, κοινωνική πίεση	30 %
Κακή οικονομική πολιτική	29 %
MME	26 %

Πηγή: Survey Team of the African Capacity Building Foundation (2007)

2.3. Μορφές και Δείκτες Διαφθοράς

Η οικονομική διαφθορά είναι η μορφή της διαφθοράς που αναγνωρίζεται άμεσα γιατί συνήθως είναι πασιφανές ένα παράνομο οικονομικό όφελος. Η κοινωνική διαφθορά σχετίζεται συνήθως με μια μορφή χάρης ή διευκόλυνσης, όχι απαραίτητα παράνομης, η οποία παρέχεται με την προοπτική ανταπόδοσης.

Η ιδιωτική διαφθορά κατηγοριοποιείται περαιτέρω ως εξής (Melgar, Rossi, & Smith, 2010):

1. Διαφθορά ιδιώτη προς ιδιώτη
2. Δημόσια διαφθορά
 - a. Ιδιώτης προς δημόσιο υπάλληλο
 - b. Δημόσιος υπάλληλος προς δημόσιο υπάλληλο
3. Διαφθορά διεθνούς οργανισμού προς διεθνή οργανισμό (οργανώσεις ή πολυεθνικές)
4. Διαφθορά διεθνούς οργανισμού προς εθνικό οργανισμό (δημόσιο ή ιδιωτικό)

Ένα παράδειγμα διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα αποτελεί η εξής περίπτωση: ένας διευθυντής ή υπάλληλος ασκεί εξουσία ή επιρροή για την επιτέλεση των λειτουργιών και των στόχων εντός της εταιρείας. Καθώς πολλά καθήκοντα των ανωτέρων αφήνονται στη διακριτική τους ευχέρεια, μπορεί να επιλέξουν να δράσουν ενάντια στα συμφέροντα της εταιρείας και εκτός των καθηκόντων τους. Αυτό αποτελεί μορφή διαφθοράς και αναφέρεται στις εταιρείες που δρουν με βάση ιδιωτικά και οικονομικά συμφέροντα.

Η άσκηση κρατικής εξουσίας για αποκόμιση ιδίου οφέλους αναφέρεται σε δημόσιο λειτουργό (διορισμένο ή εκλεγμένο) που ασκεί εξουσία με παράνομο τρόπο για να προωθήσει τα συμφέροντά του. Η ακόλουθη ανάλυση θίγει το θέμα της διαφθοράς έχοντας ως επίκεντρο το δημόσιο τομέα αντί για τον ιδιωτικό. Επιπρόσθετα, η πολιτική διαφθορά και η διοικητική διαφθορά αναφέρεται με βάση την επιρροή της στην πολιτική διαδικασία, όπου νόμοι, πολιτικές και ρυθμίσεις σχεδιάζονται και αποφασίζονται, ενώ η διοικητική διαφθορά αναφέρεται στη διαδικασία εφαρμογής των αποφάσεων αυτών.

Η διαφθορά είναι εμφανής σε όλους τους κλάδους του δημοσίου τομέα και σε όλες τις μορφές εξουσίας (εκτελεστική, νομοθετική, δικαστική), ανάμεσα σε πολιτικά και διοικητικά ιδρύματα, όπως δημόσιες υπηρεσίες, Οργανισμούς Τοπικής Αυτοδιοίκησης (ΟΤΑ) και ημι-κυβερνητικούς οργανισμούς. Στο πλαίσιο της διεθνούς διαφθοράς θεωρείται ότι όλες οι χώρες του κόσμου είναι εκτεθειμένες σε εξωτερικές δραστηριότητες διαφθοράς (εμπορικές συμφωνίες μεταξύ κρατών και πολυεθνικών π.χ.). Η διεθνής διαφθορά παρουσιάζεται κυρίως εντός διεθνών οργανισμών. Είναι πολύ χαρακτηριστικά τα σκάνδαλα στη

Διεθνή Ολυμπιακή Επιτροπή για τον καθορισμό της χώρας που θα φιλοξενήσει τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Η επέκταση της διαφθοράς εντός μιας χώρας εξαρτάται από την «ευαισθησία» της σε τέτοια φαινόμενα, εννοώντας εσωτερικούς παράγοντες που ευνοούν τα φαινόμενα αυτά. Η διαφθορά χαμηλής συχνότητας αναφέρεται σε μεμονωμένα περιστατικά διαφθοράς που παρατηρούνται σε τυχαία χρονικά διαστήματα σε ένα κατά τα άλλα διαφανές σύστημα, ενώ η συστηματική (υψηλής συχνότητας) διαφθορά αναφέρεται στο ακριβώς αντίθετο.

Είναι πολλές φορές αδύνατη η ιχνηλάτηση όλων των δραστηριοτήτων διαφθοράς σε ένα συγκεκριμένο πλαίσιο. Για αυτό πολλές φορές μια διεφθαρμένη πράξη βασίζεται στην αντίληψη της κοινής γνώμης. Παρόλα αυτά, οι πολίτες εξάγουν συμπεράσματα από πολλά διαφορετικά χαρακτηριστικά, όπως τον αριθμό των περιστατικών που εμπλέκονται δωροδοκίες (Melgar, Rossi, & Smith, 2010).

Οι πιο συχνές μορφές διαφθοράς περιλαμβάνουν τη κακή χρήση του κρατικού προϋπολογισμού σχετικά με τις δημόσιες λειτουργίες και τη δωροδοκία εταιριών για να αποφευχθεί η τήρηση κανόνων υγιεινής και ασφάλειας. Αξίζει να παρατεθούν το σημείο αυτό ορισμένα παραδείγματα.

- Το 1997 η κυβέρνηση του Ζαΐρ, υπό την προεδρία του Mobutu Sese Seko, κατέρρευσε από τη στιγμή που ο πρόεδρος καταχράστηκε 5 δισεκατομμύρια δολάρια από το αποθεματικό της χώρας, ποσό ίσο με τα εξωτερικά χρέη της χώρας (Fench, 1997).
- Αρχές του 1990 η εταιρεία Goldenberg Group έλαβε τουλάχιστον 1 δισεκατομμύριο δολάρια από την κυβέρνηση της Κένυας ως αποζημίωση για την εξαγωγή εγχώριων προϊόντων. Τα προϊόντα αυτά όμως είτε παρήχθησαν σε πολύ μικρότερες ποσότητες από της αναμενόμενες είτε δεν παρήχθησαν καθόλου (Franceschi, 2019).
- Ο μεγάλος σεισμός της Τουρκίας το 2004 οδήγησε σε πολύ μεγάλο αριθμό θυμάτων. Δε θα είχαν πεθάνει τόσοι άνθρωποι αν είχαν αποφευχθεί οι δωροδοκίες μεταξύ των πολιτικών μηχανικών και της Πολεοδομίας, οι οποίες περιλάμβαναν την έκδοση αδειών με ακατάλληλα υλικά (Gunes, 2015).

Όπως αναφέρθηκε, διαφθορά υπάρχει τόσο στο δημόσιο όσο και στον ιδιωτικό τομέα. Στον ιδιωτικό τομέα, η διαφθορά σχετίζεται και με την παρουσίαση ψευδών οικονομικών στοιχείων. Αξίζει να σημειωθεί ότι όσοι έχουν υποπέσει σε πράξεις διαφθοράς στο δημόσιο τομέα, δε στοχεύουν απαραίτητα σε προσωπικό τους όφελος αλλά μπορεί να στοχεύουν στο όφελος τρίτου προσώπου. Για αυτό η διαφθορά στο δημόσιο τομέα μπορεί να λάβει διακριτές μορφές όπως δωροδοκία, κατάχρηση, απάτη, εκβιασμός και νεποτισμός. Οι μορφές αυτές θα αναλυθούν στη συνέχεια.

Σε συνέχεια της προηγούμενης κατηγοριοποίησης, πολιτική διαφθορά συμβαίνει στα ανώτερα στρώματα των εξουσιών (Πρόεδροι, Υπουργοί κ.λπ.) ενώ η

διοικητική διαφθορά είναι συχνή στη δημόσια διοίκηση κατά τη διάρκεια της λειτουργίας οποιωνδήποτε υπηρεσιών. Η ανάλυση του φαινομένου οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η διαφθορά είναι άμεσα συνδεδεμένη με την κρατική εξουσία.

Τονίζεται και πάλι η σημασία του ορισμού της διαφθοράς, καθώς πολλοί από τους ήδη υπάρχοντες δεν καλύπτουν το σύνολο των περιστατικών διαφθοράς. Είναι σημαντικό για παράδειγμα, να αναφερθεί και η παράνομη δωροδοκία από μεμονωμένα άτομα. Μια τέτοια μορφή διαφθοράς περιλαμβάνει μεταφορά χρημάτων από ανώτερα στελέχη μεγάλων εταιριών και οργανισμών. Το αποτέλεσμα όλων αυτών των δραστηριοτήτων δεν είναι μόνο δημόσιο αλλά δείχνει πως η διαφθορά πηγάζει από τα ίδια τα άτομα (Treisman, 2000).

Μπορεί επομένως να ειπωθεί ο ισχυρισμός πως η διαφθορά εξαπλώνεται σε όλη την κοινωνία και γίνεται αναπόσπαστο κομμάτι αυτής, γεγονός το οποίο δείχνει βαθιά κρίση αξιών. Μελέτες σχετικές με τη διαφθορά δείχνουν ότι η διαφθορά σε καμιά περίπτωση δεν αναγνωρίζεται από περιπτώσεις δωροδοκίας. Για παράδειγμα, η αλλαγή οικονομικών και στατιστικών στοιχείων για καθοδήγηση της κοινής γνώμης είναι πράξη διαφθοράς. Ακόμα και η συγκάλυψη συναδέλφου θεωρείται αξιόποινη πράξη. Από φιλοσοφική και νομική άποψη, η αναγνώριση αυτή είναι ελλιπής. Είναι προφανές ότι η κοινωνία βρίσκεται στο μεταίχμιο μιας νέας εποχής που διέπεται από τους κανόνες της ελεύθερης αγοράς και της παγκοσμιοποίησης.

Η παρούσα κατάσταση μπορεί να προσφέρει στους πολίτες σημαντικά οφέλη αλλά ενέχει πολλούς κινδύνους. Εδώ ακριβώς έγκειται και η πολιτική πρόκληση, καθώς η κοινωνία καλείται να κεφαλαιοποιήσει τις θετικές πτυχές της παγκοσμιοποίησης και να απορρίψει τις αρνητικές πτυχές. Δυστυχώς όμως τα οφέλη της παγκοσμιοποίησης επισκιάζονται λόγω των πρακτικών μεμονωμένων ατόμων ή μεγάλων επιχειρήσεων που υποπίπτουν σε πράξεις διαφθοράς. Η αποτυχία των θεσμών για την αντιμετώπιση της διαφθοράς δε σημαίνει ότι είναι προδιαγεγραμμένη και για το άμεσο μέλλον (Treisman, 2000).

Η διαφθορά σήμερα είναι πολύ-παραγοντική. Αυτό μπορεί να συμβαίνει λόγω των αυξημένων ευκαιριών που παρατηρούνται. Από την άλλη, παρατηρείται και μειωμένη αποτελεσματικότητα των μέτρων κατά της διαφθοράς, αν και ο αριθμός τους είναι αυξημένος. *Άρα η διαφθορά είναι μια αναγκαία κατάσταση;* Στην πράξη, η συνταγματική και θεσμική υποστήριξη στη μάχη κατά της διαφθοράς είναι απαραίτητη και πρέπει να προστατεύεται πλήρως. Η διαφθορά και οι παράνομες συναλλαγές συνιστούν μια σημαντική μορφή ανομίας και προκλητικής στάσης απέναντι στην κοινότητα, της οποίας τα συμφέροντα έχουν πληγεί.

Είναι γεγονός ότι τα τελευταία χρόνια έχουν γίνει σημαντικές προσπάθειες για την αντιμετώπιση της διαφθοράς. Τα αποτελέσματα του Διεθνούς Βαρόμετρου Διαφθοράς για το 2009 είναι αποτέλεσμα μιας σειράς περίπου 70.000 συνεντεύξεων που διεξήχθησαν σε διάστημα 5 μηνών σε 69 χώρες. Τα κύρια συμπεράσματα της έρευνας συνοψίζονται ως εξής:

- Τα πολιτικά κόμματα και οι δημόσιες υπηρεσίες θεωρούνται ως οι πιο διεφθαρμένοι τομείς της δημόσιας ζωής. Άρα το πρόβλημα της διαφθοράς εντοπίζεται στο ίδιο το δημοκρατικό σύστημα. Σημειώνεται ότι στην έρευνα αυτή δε συμπεριλαμβάνονται οι πολιτιστικές και κοινωνικές διαφορές μεταξύ των χωρών.
- Η διαφθορά στον ιδιωτικό τομέα φαίνεται να ανησυχεί με αυξητικούς ρυθμούς το κοινό. Οι μισοί ερωτηθέντες θεωρούν τον ιδιωτικό τομέα διεφθαρμένο.
- Σε παγκόσμια κλίμακα, τα πολιτικά κόμματα και οι δημόσιοι υπάλληλοι θεωρούνται διεφθαρμένοι τομείς από το 29 % και το 26 % των πολιτών αντιστοίχως.

Μπορεί να οριστεί η διαφθορά ως η εκποίηση κρατικής περιουσίας από κυβερνητικούς εκπροσώπους για την αποκόμιση ιδίου κέρδους. Ως διαφθορά μπορεί να χαρακτηριστεί οποιαδήποτε ενδημική δυσλειτουργία ενός πολιτικο – οικονομικού συστήματος. Για παράδειγμα, η δωροδοκία ενός υπαλλήλου συνοδεύεται πολλές φορές με την παραχώρηση ειδικών αδειών και όρων προς το άτομο που προσέφερε τη δωροδοκία.

Δυστυχώς η διαφθορά αποτελεί πια αναπόσπαστο κομμάτι ενός συστήματος και παίρνει μεγάλες διαστάσεις σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ αποτελεί σημαντικό ποσοστό του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος, ή τουλάχιστον πολύ σημαντικότερο απ' όσο θα έπρεπε. Βέβαια, η επιρροή του φαινομένου στις τοπικές κοινωνίες εξαρτάται από το σύστημα διακυβέρνησης μιας χώρας, το μέγεθός της και τα πολιτιστικά της στοιχεία. Γίνεται αντιληπτό πως όλα τα είδη κυβερνήσεων και πολιτικών συστημάτων μπορούν να θεωρηθούν επιρρεπή στη διαφθορά (Treisman, 2000).

2.3.1. Μέθοδοι Διαφθοράς

Δωροδοκία

Για να υπάρξει δωροδοκία, απαιτείται η ύπαρξη δυο συμμετεχόντων, είτε είναι μεμονωμένα άτομα είτε ομάδες/οργανισμοί. Στην περίπτωση αυτή, κονδύλια (χρήματα ή άλλη περιουσιακή μορφή) προσφέρονται σε υπαλλήλους για να επιτελέσουν ένα έργο για το οποίο ήδη πληρώνονται. Η δωροδοκία είναι ένα ποινικό αδίκημα, η τιμωρία για το οποίο μπορεί να φτάσει και τη δεκαετία φυλάκισης. Στο ίδιο πλαίσιο μπορεί να ενταχθεί και η κατάχρηση εξουσίας. Βέβαια, όταν συμβαίνει κατάχρηση εξουσίας, είναι ευκολότερο να επιβεβαιωθεί .

Νεποτισμός

Ο νεποτισμός (οικογενειοκρατία) είναι μια άλλη συνήθης μορφή διαφθοράς στις σύγχρονες κοινωνίες. Όπως φαίνεται από τη ρίζα της λέξης, το φαινόμενο αυτό αναφέρεται στην κατάσταση όπου ανώτεροι υπάλληλοι λαμβάνουν το αξίωμά τους λόγω της οικογένειάς τους. Πολλές φορές μια συγκεκριμένη θέση κατέχεται από την ίδια οικογένεια για χρόνια. Στην Ελλάδα, η πρακτική αυτή είναι τόσο διαδεδομένη, που φαίνεται σχεδόν αυτονόητη. Από ιδιωτικές επιχειρήσεις μέχρι την κυβέρνηση, παρατηρείται πολύ έντονα το φαινόμενο.

Πελατειακές σχέσεις

Στην Ελλάδα είναι γνωστό το εξής φαινόμενο: Όταν αλλάζει η κυβέρνηση, τα ανώτερα στελέχη ορισμένων δημόσιων υπηρεσιών μετατίθενται ώστε να έρθουν νέα. Οι νέοι αυτοί υπάλληλοι λειτουργούν με βάση την ατζέντα της εκλεγείσας κυβέρνησης. Αν και δεν παραβιάζεται κάποιος συγκεκριμένος νόμος και όλα μπορεί να φαίνεται ότι βαίνουν σύμφωνα με τις προδιαγεγραμμένες διαδικασίες, είναι αδιαμφισβήτητη η πράξη διαφθοράς.

Εκβιασμός

Στην περίπτωση του εκβιασμού, οι διεφθαρμένοι υπάλληλοι απειλούν να εφαρμόσουν την εξουσία τους (ή καλύτερα να την καταχραστούν) αν δεν ικανοποιηθούν οι απαιτήσεις τους. Όπως ακριβώς συμβαίνει και στο οργανωμένο έγκλημα.

2.3.2. Δείκτες Διαφθοράς

Η διαφθορά δεν είναι ένα φυσικό μέγεθος ώστε να μπορεί να μετρηθεί με σταθερό και αντικειμενικό τρόπο. Αντίθετα, είναι αδύνατο να μετρηθούν οι διαστάσεις της, αφού βασίζεται στην αντίληψη των πολιτών και στις εμπειρίες τους. Όσον αφορά απλούς ή σύνθετους δείκτες, η διαφθορά μπορεί να μετρηθεί μέσω ειδικών ερευνών. Οι έρευνες αυτές μπορεί να οργανώνονται από δημόσιες/ιδιωτικές εταιρείες ή μεμονωμένα άτομα ή ακόμα και από μη-κυβερνητικές οργανώσεις και απευθύνονται στο ευρύ κοινό.

Σχετικά με την αξιοπιστία των εν λόγω μετρήσεων, δεν μπορεί να υπάρξει κάποιο μέτρο διαφθοράς στο οποίο να μην υπεισέρχονται σφάλματα. Σε όλα τα μέτρα διαφθοράς υπάρχουν λάθη στη δειγματοληψία, ανακρίβεια στις μετρήσεις ή ανακρίβεια στην απόδειξη της σχέσης αιτίου – αιτιατού ή στη συσχέτιση της μελετούμενης παραμέτρου με άλλους τομείς.

Υπάρχουν περίπου 10 δείκτες που χρησιμοποιούνται για την ποσοτικοποίηση της διαφθοράς αλλά μόνο δυο από αυτούς είναι καθολικά αποδεκτοί:

- Ο Δείκτης Αντίληψης για τη Διαφθορά (Corruption Perceptions Index, CPI)
- Ο Δείκτης Ελέγχου Διαφθοράς (Control of Corruption Index, CCI)

Ο δείκτης CPI αναπτύχθηκε από τη Διεθνή Διαφάνεια. Είναι ένας σύνθετος δείκτης που βασίζεται σε 13 διακριτές μελέτες. Σε καθεμία από τις 180 χώρες στις οποίες εφαρμόζεται ο δείκτης χρησιμοποιούνται τουλάχιστον τρεις μελέτες, ενώ ο δείκτης χρησιμοποιείται από το 1998. Ο δείκτης αυτός αντιστοιχεί σε μια κλίμακα από το 0 ως το 100. Χώρα με δείκτη 100 θεωρείται ότι έχει μηδενική διαφθορά ενώ χώρα με δείκτη 0 είναι απόλυτα διεφθαρμένη. Ορισμένες φορές ο δείκτης αυτός εκφράζεται από το 0 ως το 10 με μετατροπή στα αντίστοιχα δεκαδικά ψηφία. Ενδεικτικά, η Ελλάδα πριν από μια δεκαετία βρισκόταν στην 56^η θέση ανάμεσα σε 179 χώρες με τιμή δείκτη 46 (Transparency International, 1999).

Ο CPI είναι ένας σύνθετος δείκτης που αποτελείται από 9 διαφορετικές παραμέτρους, που βασίζονται στην αντίληψη του κοινού ή σε ειδήμονες. Η χρήση του δείκτη μπορεί να προκαλέσει προβλήματα όταν χρησιμοποιείται σε εμπειρικές έρευνες, γιατί αυτό σημαίνει ότι λαμβάνεται η αντίληψη της κοινωνίας ως αξιόπιστο κριτήριο για τη μέτρηση της διαφθοράς.

Προβλήματα που μπορούν να παρουσιαστούν όταν εφαρμόζεται ο δείκτης CPI περιλαμβάνουν τα εξής:

1. Προβλήματα μεθοδολογίας στις διαφορετικές έρευνες.
2. Αναπόφευκτες ασάφειες λόγω έλλειψης ορισμού σε διεθνές επίπεδο.
3. Σε κάθε έρευνα μπορεί να μετριέται με διαφορετικό τρόπο ο τύπος διαφθοράς και να λαμβάνονται υπόψη διαφορετικές παράμετροι (όπως όταν πρόκειται για διαφορετικές συναλλαγές).
4. Όταν ερευνώνται τα ποσά που κατασπαταλήθηκαν σε μια χώρα με υψηλά επίπεδα διαφθοράς, μπορεί να βρεθεί ότι αυτά είναι χαμηλότερα από άλλες χώρες αλλά αυτό δε σημαίνει ότι είναι χαμηλότερη και η διαφθορά.
5. Υπεισέρχονται διαφορετικά είδη σφαλμάτων σε κάθε έρευνα.
6. Σε κάθε έρευνα υπάρχει μεροληψία, πόσο μάλλον σε ένα τέτοιο θέμα.
7. Σε ένα διεφθαρμένο σύστημα, ελάχιστες δοσοληψίες γίνονται γνωστές στο ευρύ κοινό γιατί η διαφθορά δεν αποτελεί κάτι παράξενο. Σε ένα διαφανές σύστημα όμως υπάρχουν περισσότερες καταδίκες.
8. Πολλές φορές τα ίδια τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας σε μια χώρα είναι διεφθαρμένα, με αποτέλεσμα να γνωστοποιούνται πολύ λιγότερες περιπτώσεις στο ευρύ κοινό.

9. Καθώς ο δείκτης υπολογίζεται με βάση προσωπικές αντιλήψεις, είναι πολύ δύσκολο να βρεθούν αντικειμενικά κριτήρια γιατί το κάθε άτομο είναι διαφορετικό.
10. Ο τρόπος ταξινόμησης δεν είναι πανάκειος.
11. Απώλεια ή κέρδος θέσεων στην κατάταξη δεν είναι αντικειμενικός δείκτης υποχρεωτικά. Μπορεί πριν ή μετά να λήφθηκαν λανθασμένα δεδομένα για όλους τους παραπάνω λόγους.
12. Τα όρια ανοχής για κάθε χώρα δεν είναι σταθερά και μπορεί να υπάρχουν επικαλύψεις στις θέσεις. Για παράδειγμα, μια χώρα με δείκτη 38 και όρια ανοχής 32 ως 43 μπορεί να βρίσκεται σε μια θέση X και μια χώρα με δείκτη 40 και όρια ανοχής 35 ως 43 μπορεί να βρίσκεται στη θέση X – 2. Μπορεί όμως εύκολα οι θέσεις να είναι αντίστροφες.

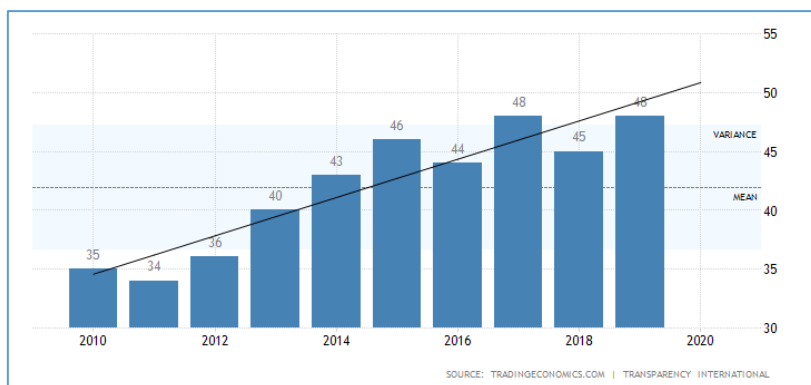
Ο CPI είναι επομένως ένας σύνθετος δείκτης, ο οποίος είναι αποτέλεσμα διαφορετικών ερευνών. Για να μπορέσει μια χώρα να λάβει κατάταξη, πρέπει να γίνουν τρεις έρευνες μεγάλης εμβέλειας ή να ληφθούν δεδομένα από τουλάχιστον τρεις διαφορετικές πηγές. Η σημασία του δείκτη αυτού είναι πολύ μεγάλη γιατί βασίζεται σε έρευνες, αν και όχι αλάνθαστες, και συμβάλει στη δημιουργία μιας διεθνούς στρατηγικής για την καταπολέμηση της διαφθοράς.

Από μεθοδολογική άποψη, ο ορισμός της διαφθοράς για ερευνητικούς σκοπούς αναγνωρίζει μόνο τον ορισμό σχετικά με την κατάχρηση εξουσίας για αποκόμιση ιδίου κέρδους. Με άλλα λόγια, ο ορισμός επικεντρώνεται μόνο σε διεφθαρμένους υπαλλήλους του δημοσίου και ιδιωτικού τομέα και στην περίπτωση της δωροδοκίας.

Όπως ειπώθηκε, ο δείκτης CPI είναι σε μεγάλο βαθμό αντικειμενικός, αλλά και πάλι είναι πιο έγκυρος ακόμα και από πολλά «αντικειμενικά» κριτήρια, όπως ο απόλυτος αριθμός των καταγεγραμμένων εγκλημάτων διαφθοράς. Βέβαια, οι έρευνες για τον υπολογισμό του CPI δεν ασχολούνται με την πραγματική ένταση του φαινομένου αλλά με την αποδοτικότητα των μηχανισμών καταστολής της διαφθοράς σε μια χώρα ή με το βαθμό που παρουσιάζουν ανάλογες υποθέσεις τα ΜΜΕ.

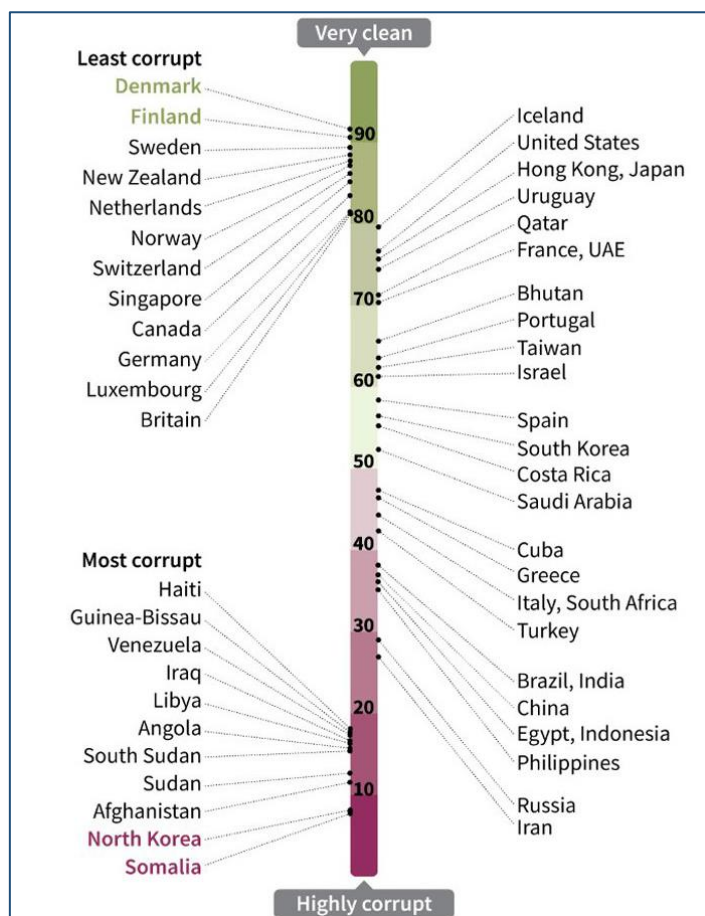
Στο σημείο αυτό αξίζει να παρουσιαστούν στατιστικά στοιχεία σχετικά με το δείκτη CPI:

- Ο μέσος όρος του δείκτη στην Ελλάδα τα τελευταία 25 χρόνια είναι 43.92 πόντοι, με μέγιστη τιμή το 53.50 (1997) και ελάχιστη τιμή το 34 (2011). Η εξέλιξη του δείκτη παρουσιάζεται στην παρακάτω εικόνα.

Σχήμα 3. Η χρονική εξέλιξη του δείκτη αντίληψης της διαφθοράς για την Ελλάδα (2010-2019) (Πηγή: tradingseconomics.com via Transparency International)

- Στην παρακάτω εικόνα παρατίθεται ενδεικτικά η τιμή του εξεταζόμενου δείκτη για διαφορετικές χώρες (2015). Όπως φαίνεται, ακόμα και χώρες που ανήκουν στα ίδια Blocks παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές στην τιμή του δείκτη. Για παράδειγμα η Γερμανία, η Δανία, η Ισπανία και η Ιταλία είναι ευρωπαϊκές χώρες του δυτικού κόσμου, αλλά έχουν τεράστια διακύμανση στη τιμή του δείκτη. Κάτι ανάλογο συμβαίνει και με τα υπόλοιπα blocks, αποδεικνύοντας πόσο πολύ-παραγοντικό είναι το εξεταζόμενο πρόβλημα.

Σχήμα 4. Ενδεικτικές τιμές του δείκτη CPI για διάφορες χώρες του κόσμου το 201 (Πηγή: Transparency International)

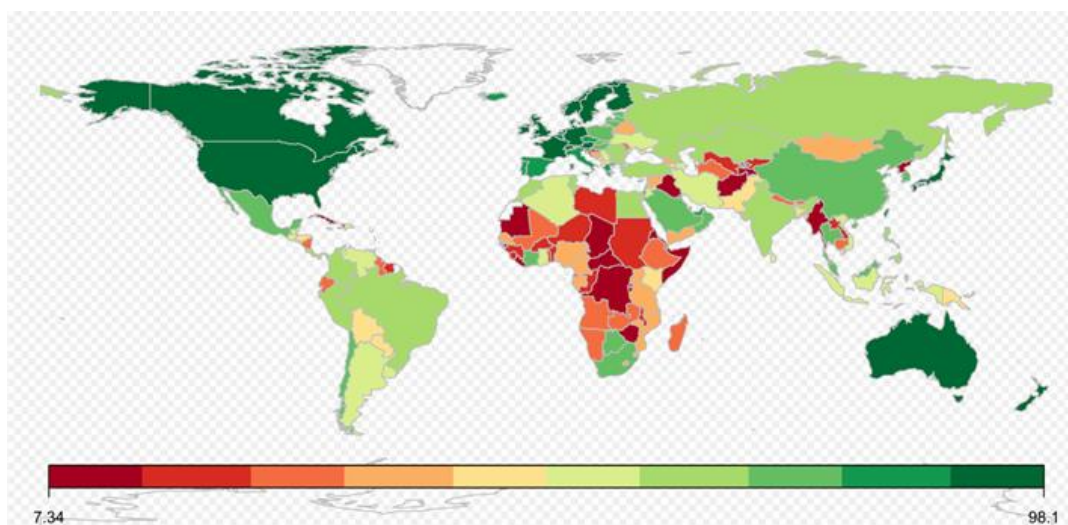
Ο δείκτης αντίληψης της διαφθοράς δεν είναι βέβαια ο μοναδικός δείκτης που μπορεί να χρησιμοποιηθεί για τη μέτρηση της διαφθοράς. Ακολουθεί η ανάλυση ορισμένων άλλων δεικτών.

- Διεθνής Δείκτης Επιχείρησης [Business International Index (BI)]

Ο δείκτης αυτός αναπτύχθηκε από τη μονάδα “Economist Intelligence Unit” και περιλαμβάνει μια εκτίμηση των επιπέδων της διαφθοράς σε διαφορετικές χώρες. Τα ευρήματά του βασίζονται σε δεδομένα που συλλέγονται από ένα δίκτυο ερευνητών και δημοσιογράφων σε όλο τον κόσμο. Πρώτη φορά χρησιμοποιήθηκε αρχές της δεκαετίας του 1980. Τώρα πια έχει ενσωματωθεί στον υπολογισμό του CPI και δίνεται στη δημοσιότητα από την ίδια μονάδα.

- Διεθνής Οδηγός Κινδύνου Χώρας [The International Country Risk Guide (ICRG)]

Ο δείκτης αυτός εκδίδεται ετησίως από την εταιρεία *Political Risk Services Inc.* Βαθμολογεί 140 χώρες σύμφωνα με το πολιτικό και οικονομικό ρίσκο. Χρησιμοποιείται επίσης από τις αρχές του 1980. Στην παρακάτω εικόνα δίνεται η τιμή του δείκτη ανά χώρα (2011).

Σχήμα 5. Τιμή του δείκτη ICRG για κάθε χώρα (2011) (Πηγή: *Political Risk Services Inc*)

- Διεθνές Οικονομικό Φόρουμ (World Economic Forum)

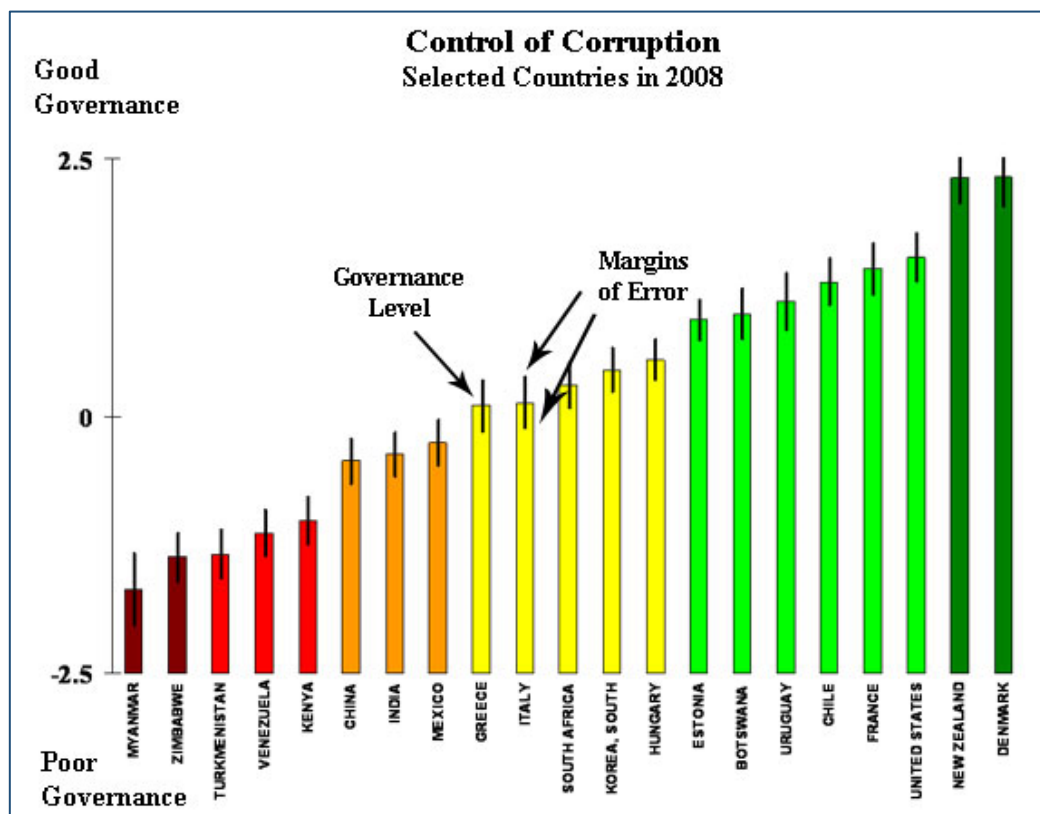
Το Διεθνές Οικονομικό Φόρουμ ασχολείται με έρευνες πάνω στη διαφθορά και κάθε χρόνο εκδίδει αναφορά με τίτλο «Αναφορά Διεθνούς Ανταγωνιστικότητας» - “World Competitiveness Report”. Σύμφωνα με την αναφορά του 2015, οι μη κυβερνητικές οργανώσεις θεωρούνται ο πιο «έμπιστος» θεσμός με βαθμολογία 5.5. Γνωρίζοντας ότι η μέγιστη δυνατή βαθμολογία είναι το 10, φαίνεται ότι η κοινωνία δεν εμπιστεύεται τους θεσμούς.

Σχήμα 6. Βαθμός εμπιστοσύνης του κοινού στους θεσμούς (μέγιστη βαθμολογία το 10) (Πηγή: Survey on the Global Agenda 2014)

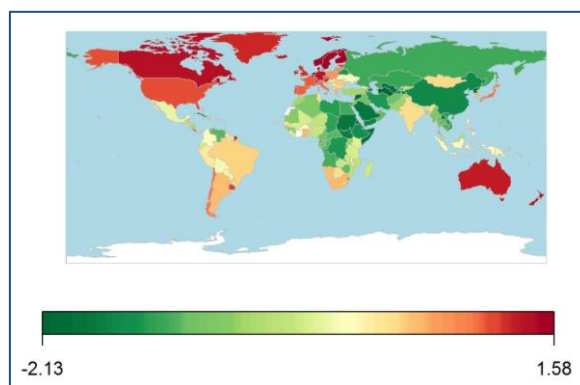
- Δείκτες Διεθνούς Διακυβέρνησης (World Governance Indicators)

Η Παγκόσμια Τράπεζα κάνει καταμέτρηση συγκεκριμένων Δεικτών Διεθνούς Διακυβέρνησης, βασιζόμενη σε πολίτες, εταιρείες, διεθνείς και μη-κυβερνητικές οργανώσεις. Ένας από αυτούς τους δείκτες είναι ο «Έλεγχος Διαφθοράς» - “Control of Corruption” και απευθύνεται σε κυβερνήσεις. Είναι ένα μέτρο που αναφέρεται στην αποδοτικότητα της κυβέρνησης να αντιμετωπίσει τη διαφθορά, από τη σκοπιά όμως των πολιτών. Στο ακόλουθο διάγραμμα παρουσιάζεται η τιμή του δείκτη “Control of Corruption” για ορισμένες χώρες.

Σχήμα 7. Δείκτες διεθνούς διακυβέρνησης για ενδεικτικές χώρες (2015) (Πηγή: www.govindicators.org)

Οι δείκτες διακυβέρνησης δε θεωρούνται γενικά τόσο αξιόπιστοι όσο ο CPI γιατί θεωρείται ότι το επίπεδο της μεροληψίας είναι πάρα πολύ μεγάλο. Συγκρίνοντας τα δεδομένα της παρακάτω εικόνας με τα δεδομένα που λαμβάνονται από το δείκτη CPI φαίνεται ότι υπάρχουν αποκλίσεις, κυρίως όσον αφορά τις χώρες με ενδιάμεσες τιμές. Δηλαδή, χώρες με μεγάλα επίπεδα διαφάνειας θα βρίσκονται στις πρώτες θέσεις και στους δυο δείκτες, ενώ το ίδιο θα συμβεί στις χώρες με πολύ χαμηλά επίπεδα διαφάνειας. Το πρόβλημα βρίσκεται στις χώρες με ενδιάμεσες τιμές.

Σχήμα 8. Διακύμανση των δεικτών διακυβέρνησης (Πηγή: www.govindicators.org)

- “Bribe Payers Index” – (BPI)

Ο δείκτης αυτός βασίζεται σε έρευνες πληθυσμών. Περιλαμβάνει τα πιο σημαντικά ιδρύματα και θεσμούς από κάθε χώρα. Το 2006 ο δείκτης αυτός αφορούσε 125 χώρες. Ουσιαστικά όμως αποτελεί την κατάταξη των 30 μεγαλύτερων εξαγωγέων με βάση την τάση των πολυεθνικών τους να δωροδοκούν δημοσίους και κυβερνητικούς υπαλλήλους στο εξωτερικό. Οι σχετικές έρευνες περιλαμβάνουν στελέχη εταιρειών και επιμελητηρίων και τράπεζες. Στην παρακάτω εικόνα παρουσιάζεται η τιμή του δείκτη για τα 28 κράτη με τις περισσότερες εξαγωγές.

Σχήμα 9. Τιμή του δείκτη Bribe Payers Index για ενδεικτικές χώρες (Πηγή: Deutsche Welle via Transparency International)

Αν ληφθούν υπόψη στοιχεία για όλες τις χώρες, τότε σύμφωνα με τη Διεθνή Διαφάνεια οι πρώτες θέσεις κατέχονται από χώρες της Σκανδιναβίας. Για παράδειγμα, η Φιλανδία βρισκόταν στην πρώτη θέση ενώ οι γειτονικές χώρες καταλάμβαναν επίσης υψηλές θέσεις. Αντίθετα, στις χαμηλότερες θέσεις βρισκόταν το Μπαγκλαντές και η Αϊτή, όπως και άλλες αναπτυσσόμενες χώρες.

Ο δείκτης αυτός δημιουργήθηκε από τη Διεθνή Διαφάνεια ως «αντίποινα» των χαρακτηρισμών που θεωρούσαν το δείκτη CPI αναξιόπιστο και με μεγάλη μεροληψία. Για αυτό το λόγο ο δείκτης BPI προσεγγίζει διαφορετικά το θέμα, εστιάζοντας στην πλευρά τις εφοδιαστικής αλυσίδας.

Έρευνα που διεξήχθη το 2002 σε 15 αναπτυσσόμενες χώρες περιλάμβανε επενδύσεις και ανάπτυξη εμπορικών δραστηριοτήτων με πολυεθνικές εταιρείες από 21 χώρες. Οι συμμετέχοντες ήταν εμπορικοί κολοσσοί στις εξεταζόμενες χώρες. Αποτέλεσμα των ερευνών αυτών ήταν για παράδειγμα να υπολογιστεί η διαφθορά αμερικάνικων πολυεθνικών όπως και άλλων βιομηχανοποιημένων χωρών που όμως έχουν υπογράψει τη σύμβαση OECD.

- Βαρόμετρο Παγκόσμιας Διαφθοράς - Global Corruption Barometer (G.C.B.)

Η Διεθνής Διαφάνεια καταγράφει την αντίληψη της κοινής γνώμης σχετικά με τη διαφθορά σε έναν ακόμα δείκτη, τον GCB. Το μειονέκτημα στη χρήση αυτού είναι ότι δεν κατατάσσει τις χώρες με βάση το βαθμό της διαφθοράς. Πρώτη φορά ο δείκτης εισήχθη στις έρευνες το 2003, ενώ το 2004 οι έρευνες έγιναν σε 64 χώρες με δείγμα 50000 συμμετεχόντων.

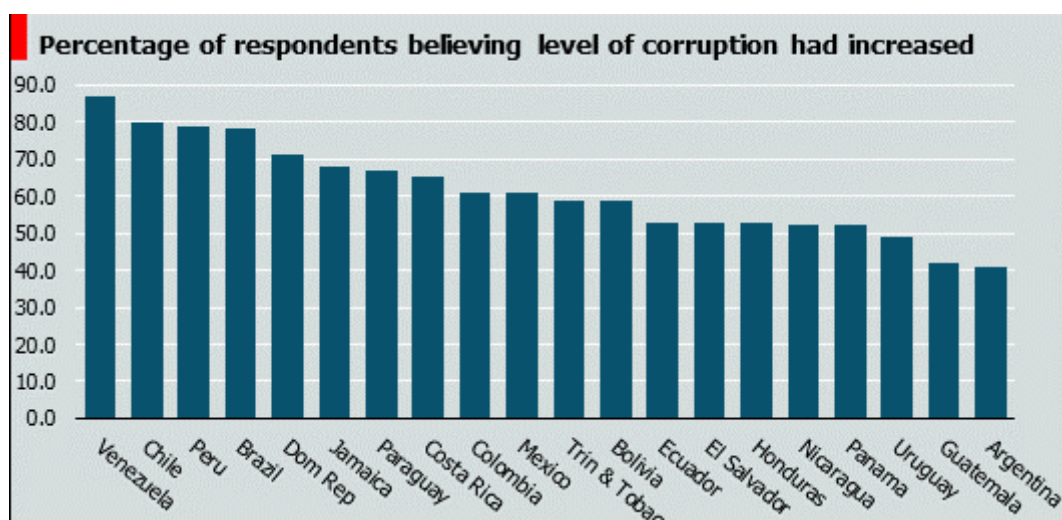
Σε αντίθεση με τους δείκτες CPI και BPI, οι εν λόγω έρευνες δε βασίζονται μόνο στην άποψη του κοινού, αλλά λαμβάνονται υπόψη και εμπειρικά δεδομένα. Αυτό συμβαίνει διότι στους προηγούμενους δείκτες μια από τις ερωτήσεις είναι αν οι ίδιοι οι συμμετέχοντες έχουν συμμετέχει σε παράνομες συναλλαγές, ερώτηση η οποία έχει τεράστιο βαθμό αβεβαιότητας.

Η έρευνα του 2004 έδειξε ότι η συντριπτική πλειοψηφία των πολιτών θεωρούσε τα πολιτικά κόμματα ως τον πιο διεφθαρμένο θεσμό, ενώ πίστευαν ότι η πολιτική διαφθορά είναι πιο έντονο φαινόμενο από τη διοικητική διαφθορά. Το 2007 η έρευνα κάλυπτε 60 χώρες. Το πρόβλημα είναι ότι λαμβάνεται μικρό δείγμα από κάθε χώρα. Για παράδειγμα, το δείγμα της Ελλάδας ήταν 1000 συμμετέχοντες από αστικές περιοχές, το οποίο δεν είναι ακριβώς αντικειμενικό.

Σύμφωνα με την έρευνα του 2016, η αστυνομία και οι εκλεγμένοι βουλευτές θεωρούνται τα πιο διεφθαρμένα σώματα από το 36 % των συμμετεχόντων. Ακολουθούν οι εκπρόσωποι της κυβέρνησης σε ποσοστό 35 %, ανώτερα στελέχη των επιχειρήσεων σε ποσοστό 34 % και οι τοπικές αρχές σε ποσοστό 33 %. Βέβαια σε ορισμένες χώρες όπως η Γερμανία, η Ελβετία, η Σουηδία και η Ολλανδία, ο δημόσιος τομέας θεωρείται ελάχιστα διεφθαρμένος.

Στην παρακάτω εικόνα παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της πιο πρόσφατης έρευνας για τα επίπεδα διαφθοράς στη Λατινική Αμερική. Σε όλες τις χώρες οι πολίτες πιστεύουν ότι τα ποσοστά της διαφθοράς στη χώρα τους έχουν αυξηθεί τα τελευταία χρόνια. Ειδικά η περιοχή αυτή χαρακτηρίζεται από υψηλή πολιτική αστάθεια.

Ενδεικτικά το 80 % των πολιτών της Χιλής είναι της άποψης ότι η διαφθορά στη χώρα τους παρουσιάζει αυξητικά επίπεδα. Αυτό είναι αναμενόμενο, καθώς στη Χιλή η δημοκρατία είναι φαινομενική, αλλά στην πραγματικότητα δεν έχουν ξεφύγει από τις πρακτικές του Πινοσέτ. Αντίθετα, το αντίστοιχο ποσοστό στην Κόστα Ρίκα είναι 60 %, αλλά η χώρα αυτή είναι σε πολύ μεγάλο βαθμό δημοκρατική (έχει καταργήσει το στρατό π.χ.) και σέβεται τους πολίτες της.

Σχήμα 10. Ποσοστό των κατοίκων στις χώρες της Λ. Αμερικής που θεωρούν ότι τα ποσοστά διαφθοράς της χώρας τους αυξήθηκαν (Πηγή: Transparency International, Global Barometer Survey)

2.4. Δημοκρατία και Διαφθορά

2.4.1. Δημοκρατικές παράμετροι

Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι η δημοκρατία είναι το καλύτερο πολίτευμα που έχει εφαρμοστεί μέχρι στιγμής. Αλλά δυστυχώς δεν είναι πανάκεια. Είναι οι δημοκρατικές χώρες λιγότερο επιρρεπείς στη διαφθορά σε σχέση με τα μη – δημοκρατικά καθεστώτα; Η κατανόηση της σύνδεσης μεταξύ του τύπου καθεστώτος και της διαφθοράς είναι πολύ σημαντική, ειδικά όταν λαμβάνονται υπόψη τα πρόσφατα κινήματα όπως η Αραβική Άνοιξη (2011) ή η κρίση στην Κριμεία, που είναι αποτέλεσμα της μετάβασης από τη μετά-Σοβιετική περίοδο.

Τις χρονιές 2010 και 2011 ο κόσμος «ταρακουνήθηκε» από ένα κύμα μαζικών κινητοποιήσεων σε όλη την υφήλιο κατά δικτατορικών καθεστώτων. Ένας από

τους παράγοντες που πυροδότησαν τις κινητοποιήσεις ήταν τα φαινόμενα διαφθοράς στις εκάστοτε χώρες που είχαν πάρει μεγάλες διαστάσεις. Χώρες στις οποίες οι πολίτες αντέδρασαν ήταν η Αλγερία, το Κουβέιτ, ο Λίβανος, η Ιορδανία, το Ομάν, το Μαρόκο, το Ιράκ και το Μπαχρέιν. Η Λιβύη κατέληξε σε εμφύλιο ενώ ακόμα και σήμερα έχει ασταθές καθεστώς. Ανάλογα επεισόδια συνέβησαν στη Ταϊλάνδη, το Κυργιστάν, την Αίγυπτο και την Τυνησία (Jetter, Agudelo, & Ramirez Hassan, 2015).

Είναι σκόπιμο να εξεταστεί γιατί πολλές χώρες παρουσιάζουν υψηλά επίπεδα διαφθοράς μετά την εγκαθίδρυση της δημοκρατίας, ακόμα και αν η κοινή λογική μπορεί να υπονοεί το αντίθετο. Επίσης, η κατανόηση μιας τέτοιας σύνδεσης μπορεί να βοηθήσει τις οργανώσεις να λαμβάνουν καταλλήλως τις αποφάσεις σχετικά με την πολιτικής τους, χωρίς να θέτουν σε κίνδυνο τη δημοκρατία.

Όταν μια χώρα μεταβαίνει από αυταρχικό καθεστώς σε μια δημοκρατική κοινωνία προκύπτουν και ευκαιρίες για κατάχρηση εξουσίας, αφού προηγουμένως ήταν αδύνατη η συμμετοχή του μέσου πολίτη στα κοινά της χώρας, άλλωστε πολλές φορές κάτι τέτοιο απαγορευόταν. Σε μια νεοσύστατη δημοκρατία, οι πολίτες βρίσκουν νέες ευκαιρίες συμμετοχής σε δημοκρατικές διαδικασίες, χωρίς να σχετίζονται άμεσα με την κυβέρνηση.

Σύμφωνα με τους Acemoglu, Johnson, και Robinson (2005) η πολιτική δύναμη μετατοπίζεται από μια ελίτ στο ευρύ κοινό, έστω και εν μέρει. Επομένως, η ευκαιρία ενασχόλησης με δραστηριότητες διαφθοράς είναι ανοιχτή για την πλειοψηφία των πολιτών. Άρα η διαφθορά αυξάνεται. (Acemoglu, Johnson, & Robinson, 2005) Παρόλα αυτά, μπορεί με τις ίδιες συνθήκες να υπάρξει μείωση της διαφθοράς λόγω υγειούς ανταγωνισμού, όπως αναφέρουν στην έρευνά τους οι Mohtadi & Roe (2003). Άρα δεν είναι προδιαγεγραμμένη η πορεία των περιστατικών διαφθοράς σε μια νεοσύστατη δημοκρατία (Mohtadi & Roe, 2003).

Οι Jetter, Agudelo & Hassan (2015) εξετάζουν το θέμα με βάση την εξής παράμετρο: τα επίπεδα του εισοδήματος. Αν μια χώρα δεν έχει φτάσει τα επιθυμητά επίπεδα ανάπτυξης (επίπεδα ΑΕΠ τουλάχιστον 2000 δολάρια), τότε ο εκδημοκρατισμός συνοδεύεται από αυξημένη διαφθορά. Μια εξήγηση για το φαινόμενο αυτό είναι ότι σε φτωχότερες χώρες η κατάχρηση και η δωροδοκία μοιάζουν δελεαστικές επιλογές λόγω έλλειψης επαρκούς κινήτρου για κάτι διαφορετικό. Με άλλα λόγια, η εκμετάλλευση του δημοσίου χρήματος είναι πιο δελεαστική επιλογή, από τη στιγμή που το πιθανό εισόδημα θα ήταν πάρα πολύ μικρό. Από ένα σημείο και μετά όμως, ο εκδημοκρατισμός συνοδεύεται με μειωμένη διαφθορά (Jetter, Agudelo, & Ramirez Hassan, 2015).

Ένα γενικό πρόβλημα στην ανάλυση των παραμέτρων διαφθοράς είναι η έλλειψη ενός ενωτικού θεωρητικού πρωτόκολλου. Για παράδειγμα η έρευνα των Shleifer & Vishny (1993) παρέχει μια κατεύθυνση για το πώς οι δημόσιοι θεσμοί καθορίζουν τη διαφθορά, αλλά δεν εξετάζονται πολλές εμπειρικές παράμετροι όπως τα επίπεδα του εισοδήματος ή ιστορικά γεγονότα. Αυτό είναι λογικό αν

αναλογιστεί κανείς τη μακρά λίστα παραγόντων που μπορούν να καθορίσουν τη διαφθορά (Shleifer & Vishny, 1993).

Η ιδέα ότι ο εκδημοκρατισμός αυξάνει τη διαφθορά μεσοπρόθεσμα εξετάστηκε ήδη από το Huntington (1968), ο οποίος απέδωσε το φαινόμενο στα μη-αναπτυγμένα θεσμικά πλαίσια στις νεοσύστατες δημοκρατίες (Huntington S. , 1968). Σε μια πιο πρόσφατη έρευνα (Andvig (2006)) παρουσιάζεται ο ισχυρισμός πως όσο μεγαλύτερη είναι η μετάβαση τόσο μεγαλύτερα είναι και τα φαινόμενα διαφθοράς. Άρα τα δυο σενάρια συνοψίζονται ως εξής (Andvig, 2006):

1. Εκδημοκρατισμός οδηγεί σε αυξανόμενη διαφθορά
2. Εκδημοκρατισμός οδηγεί σε μειούμενη διαφθορά

Για παράδειγμα, οι Mohtadi & Roe (2003) δημιούργησαν ένα ενδογενές μοντέλο ανάπτυξης και βρήκαν ότι οι δραστηριότητες διαφθοράς αρχικά αυξάνονται με την πτώση ενός αυταρχικού καθεστώτος, αλλά με την πάροδο του χρόνου μειώνονται. Σε ανάλογες έρευνες βρέθηκε ότι ένα αυταρχικό καθεστώς είναι δυνατό να έχει χαμηλότερα επίπεδα διαφθοράς, ασχέτως αν παραβιάζονται όλα τα δικαιώματα των πολιτών (Mohtadi & Roe, 2003).

Έχοντας καλύψει τη σχέση της διαφθοράς με τις νεοσύστατες δημοκρατίες, με ανάλογο τρόπο θα εξεταστεί και η παράμετρος της διακυβέρνησης. Ενώ ο όρος «διακυβέρνηση» υπάρχει από το μεσαίωνα, η χρήση του στη βιβλιογραφία για ερευνητικούς σκοπούς ξεκίνησε τη δεκαετία του 1980. Αναλύοντας το θέμα της διακυβέρνησης, μπορεί εύκολα να διαπιστωθεί η σύνδεσή του με τη διαφθορά. Η Παγκόσμια Τράπεζα δίνει τον παρακάτω ορισμό της διακυβέρνησης:

«... ο τρόπος με τον οποίο ασκείται η εξουσία στη διαχείριση των οικονομικών και κοινωνικών πόρων μιας χώρας με σκοπό την ανάπτυξη.»

Στη βιβλιογραφία υπάρχουν διαφορετικές προσεγγίσεις για το θέμα. Μια πολύ συχνή προσέγγιση είναι η εξής:

«Η διακυβέρνηση είναι μια παρένθετη λέξη για τη δημόσια διοίκηση και τη εφαρμογή πολιτικής. Επομένως, η διακυβέρνηση είναι ένα διανοητικό έργο που προσπαθεί να ενώσει τα διαφορετικά κομμάτια σε ένα πλαίσιο που καλύπτει όλη την κυβερνητική δραστηριότητα.»

Ένας ευρύς ορισμός της διακυβέρνησης είναι «οι παραδόσεις και οι θεσμοί μέσω των οποίων ασκείται η εξουσία». Επομένως η διακυβέρνηση περιλαμβάνει όλα τα ακόλουθα στοιχεία: πολιτική σταθερότητα και ύπαρξη/απουσία βίας, αποδοτικότητα της κυβέρνησης, διαφθορά και νόμο και τάξη (Tarverdi, Saha, & Campbel, 2019).

Ο Huntington (1991) ισχυρίζεται ότι το τρίτο κύμα εκδημοκρατισμού του 20^{ου} αιώνα πρόβαλε το εξής φαινόμενο: μπορεί να μην υπάρχει διαφθορά στις εκλογές ή στον τρόπο εκλογής προέδρου, αλλά όλοι οι θεσμοί που σχετίζονται με τη φιλελεύθερη δημοκρατία είναι διεφθαρμένοι, όπως η Τέταρτη Εξουσία. Επίσης, παρουσιάζονται διαφορές από χώρα σε χώρα (Huntington S. P., 1991).

Ο Μπαράκ Ομπάμα δήλωσε το 2016: «Το μόνο πράγμα που με προβληματίζει είναι ο βαθμός της συνεχούς πόλωσης». Η δημοκρατία δυστυχώς δεν είναι από μόνη της ικανή συνθήκη για να εξαιρεθεί η διαφθορά. Σε διεθνή δεδομένα φαίνεται να είναι αδύνατος ο περιορισμός και αναφέρεται ότι η διαφθορά σε όλες τις εκφάνσεις της υπάρχει ακόμα και σε ώριμες δημοκρατικές κοινωνίες.

Παρατηρώντας την κατάσταση ανά χώρα προκύπτει το εξής αξιοσημείωτο, ότι δηλαδή η διαφθορά εμπίπτει στην πολιτική πόλωση στις δημοκρατίες. Στη θεωρία, η πόλωση ορίζεται ως το ιδεολογικό χάσμα μεταξύ των κομμάτων. Αυτό το χάσμα μπορεί να καθορίσει τις ευκαιρίες για τους δημόσιους λειτουργούς να καταχραστούν τη θέση τους. Το ιδεολογικό χάσμα μεταξύ των κομμάτων αυξάνει τις συνέπειες κατά την αλλαγή μιας κυβέρνησης. Αν οι τυχόντες υπάλληλοι διαθέτουν ιδεολογικό κίνητρο και τιμωρούνται κατόπιν εκλογών για διαφθορά που είχαν διαπράξει πριν, τότε το τίμημα της διαφθοράς αυξάνεται αναλογικά με την υπάρχουσα πόλωση (Tarverdi, Saha, & Campbel, 2019).

Μπορεί όμως κάποιος να ισχυριστεί ότι χαμηλά επίπεδα διαφθοράς συνυπάρχουν με αυξημένη πόλωση. Το υπολογισμένο αποτέλεσμα είναι μετρήσιμο. Όταν αυξάνεται η πόλωση, οι πολιτικοί έχουν μεγαλύτερο κίνητρο μείωσης της διαφθοράς και περνάνε νόμους κατά του φαινομένου σε μια προσπάθεια ψηφοθηρίας. Επίσης, έχει παρατηρηθεί ότι σε πολωμένες χώρες ιδρύονται πολλές «ανεξάρτητες» επιτροπές ελέγχου της διαφθοράς.

Σε ανάλογο πλαίσιο θεσπίστηκε στην Ελλάδα η «Διαύγεια». Με τον νόμο 3861/13-7-10 ΦΕΚ 112 τ.Α΄ «Ενίσχυση της διαφάνειας με την υποχρεωτική ανάρτηση νόμων και πράξεων των κυβερνητικών, διοικητικών και αυτοδιοικητικών οργάνων στο διαδίκτυο Πρόγραμμα Διαύγεια και άλλες διατάξεις» εισάγεται η υποχρέωση ανάρτησης νόμων και πράξεων των κυβερνητικών, διοικητικών και αυτοδιοικητικών οργάνων στο διαδίκτυο με στόχο την επίτευξη της μέγιστης δυνατής δημοσιότητας της κυβερνητικής πολιτικής και της διοικητικής δράσης.

Υπόχρεοι για ανάρτηση στο διαδίκτυο είναι όλα τα όργανα που αναφέρονται στο άρθρο 2 του αναφερθέντος νόμου, στα οποία συμπεριλαμβάνονται και τα όργανα διοίκησης νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου (ΝΠΔΔ). Οι ρυθμίσεις του νόμου αυτού εφαρμόζονται και σε πράξεις ή αποφάσεις που εκδίδουν όργανα στα οποία έχει χορηγηθεί εξουσιοδότηση προς υπογραφή ή έχει μεταβιβαστεί αρμοδιότητα.

Διερευνώντας περαιτέρω συνθήκες που οδηγούν σε διαφθορά, οι οικονομολόγοι ισχυρίζονται ότι και η έλλειψη ανταγωνισμού μπορεί να έχει ως επίπτωση

αυξανόμενα επίπεδα διαφθοράς. Η εστίαση στον ανταγωνισμό και στην επίδρασή του στη διαφθορά γίνεται σε δύο επίπεδα. Το πρώτο είναι η πολιτική απελευθέρωση και το άλλο είναι η οικονομική απελευθέρωση. Ο ανταγωνισμός μεταξύ υπαλλήλων αντανάκλα δημοκρατία που περιλαμβάνει πολιτικά δικαιώματα και ελευθερία του τύπου, ενώ ο οικονομικός ανταγωνισμός υιοθετεί την οικονομική απελευθέρωση που αντανάκλα το βαθμό εισχώρησης της κυβέρνησης στην αγορά μιας χώρας (βλ. πλήρης κρατικοποίηση εναντίον ελεύθερης οικονομίας).

Σε πολλές οικονομίες με επίκεντρο την αγορά, οι περιορισμοί της κυβέρνησης στην οικονομική δραστηριότητα μπορεί να οδηγήσουν σε αύξηση των φαινομένων διαφθοράς. Όπως συμβαίνει με τον ανταγωνισμό εταιρειών, έτσι μπορεί να υπάρχει και ανταγωνισμός μεταξύ των κρατικών αξιωματούχων για την απόκτηση μεγαλύτερης εξουσίας. Ο Rose-Ackerman (1978) είχε ισχυριστεί ότι ο ανταγωνισμός μεταξύ των αξιωματούχων διατηρεί χαμηλά τα επίπεδα της διαφθοράς και μπορεί να την εξαλείψει εντελώς λόγω της επικάλυψης της δικαιοδοσίας (Rose-Ackerman, 1978) .

Σε πολλές έρευνες τα επίπεδα διαφθοράς σε μια χώρα έχουν εξεταστεί με βάση τους ακόλουθους παράγοντες: ανοιχτό εμπόριο, μέγεθος κυβέρνησης, παρεμβατικότητα κυβέρνησης ή ενδείξεις οικονομικής ελευθερίας. Από την άλλη, έρευνες στις οικονομικές ελευθερίες και τη διαφθορά εστιάζουν στη χρήση πολιτικών δικαιωμάτων και ελευθεριών ως κύριες μεταβλητές. Οι ελευθερίες αυτές χρησιμοποιούνται για να εξεταστεί η επίδραση της διαφθοράς στην ανταγωνιστικότητα.

Οι περισσότερες εμπειρικές αναλύσεις επιβεβαιώνουν ότι η δημοκρατία και η οικονομική ελευθερία μειώνουν τη διαφθορά, αλλά είναι πολύ λίγες οι έρευνες που μελετούν και τις δυο παραμέτρους ταυτόχρονα ανά τις χώρες. Η διερεύνηση των σχέσεων αυτών είναι υψίστης σημασίας γιατί σε ορισμένες χώρες όπως το Χονγκ Κονγκ και η Σιγκαπούρη υπάρχει χαμηλή διαφθορά, ενώ τα επίπεδα δημοκρατίας είναι επίσης χαμηλά αλλά υπάρχει τεράστια οικονομική ελευθερία. Στην Ινδία για παράδειγμα υπάρχουν υψηλά επίπεδα διαφθοράς, με χαμηλά επίπεδα δημοκρατικών στοιχείων και χαμηλά επίπεδα οικονομικών ελευθεριών (Boix, 2011).

2.4.2. Κυβερνητική Διαφθορά

Ο όρος κουλτούρα της διαφθοράς (corruption culture) είναι ένας όρος που χρησιμοποιείται από αρκετούς στοχαστές για να περιγράψουν τα σύγχρονα προβλήματα, τα οποία έχουν επηρεαστεί από φαινόμενα διαφθοράς σε κάποιο βαθμό. Διεθνείς και τοπικοί οργανισμοί εκφράζουν την ανησυχία τους για τα αυξανόμενα περιστατικά διαφθοράς που απειλούν την οικονομία και τους δημοκρατικούς θεσμούς.

Επιπλέον, η κοινωνική διάσταση του φαινομένου είναι εξίσου σημαντική, καθώς δημιουργεί στο γενικό πληθυσμό αίσθημα δυσφορίας και αδικίας, επιβάλλει αχρείαστες εισφορές στους φορολογούμενους και οδηγεί σε παραβίαση των νόμων. Τονίζεται επίσης ότι αυτή η μεταφορά σημαντικών ποσών χρημάτων από παραγωγικούς τομείς σε παρασιτικούς τομείς εμποδίζει ακόμη περισσότερο την ανάπτυξη, κυρίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, ενώ ταυτόχρονα αυξάνει υπάρχοντα χρέη (Mauro, 2004).

Για την αντιμετώπιση της διαφθοράς συστάθηκε ο οργανισμός της «Διεθνούς Διαφάνειας», στον οποίο συμμετέχουν πολιτικά, οικονομικά και νομικά ιδρύματα, καθώς και επιχειρήσεις, από περισσότερες από 100 χώρες. Βέβαια και ισχυρότερες ενώσεις όπως η ΕΕ και ο ΟΗΕ προτείνουν κατευθυντήριες γραμμές δράσης για όλες τις χώρες. Επίσης, ο Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) συμμετέχει στην καταπολέμηση της διαφθοράς, με τα μέλη του να έχουν υπογράψει διεθνές σύμφωνο. Τα συμβαλλόμενα μέλη, στα οποία ανήκει και η Ελλάδα, είναι υποχρεωμένα να νομοθετούν προς συγκεκριμένη κατεύθυνση. Η Διεθνής Διαφάνεια έχει συμβουλευτικό ρόλο στους οργανισμούς αυτούς, ενώ ασκεί πίεση ώστε να τηρούνται συνθήκες διαφάνειας.

Με βάση τους παραπάνω ορισμούς και τα παραδείγματα, η διαφθορά πηγάζει από την εξάρτηση των κυβερνητικών και τοπικών υπηρεσιών από ιδιώτες ή επιχειρήσεις. Για αυτό, ένας κυβερνητικός υπάλληλος, ο οποίος έχει μεγαλύτερα περιθώρια άσκησης εξουσίας, είναι πιθανός στόχος για φαινόμενα διαφθοράς. Συνολικά η διαφθορά, ή η διαφάνεια, κρίνεται από τις νομοθετικές απαιτήσεις διαφάνειας στις συναλλαγές και από τον απαιτούμενο βαθμό αναφοράς που πρέπει να δίνουν οι φορείς για τις συναλλαγές τους. Σε επίπεδο μεμονωμένων ατόμων, η διαφθορά κρίνεται με βάση τους ίδιους και τα άτομα με τα οποία έχουν συναλλαγές (Kaufmann, 2006).

Με βάση τα προαναφερθέντα, αξίζει να σημειωθούν οι συνδετικές σχέσεις των φαινομένων διαφθοράς με τους ίδιους τους πολίτες μιας χώρας. Σε απολυταρχικά καθεστώτα είναι σχεδόν αδύνατη η σύνδεση και ο έλεγχος των αρχών με τους πολίτες. Αυτό δε συμβαίνει σε δημοκρατικά καθεστώτα, έστω και αν η δημοκρατία είναι φαινομενική. Οι κύριοι παράγοντες που καθορίζουν την έκταση του φαινομένου της κυβερνητικής διαφθοράς είναι η άσκηση της εξουσίας όπως αυτή συνδέεται με τα χρήματα, ο βαθμός ευελιξίας της νομοθετικής εξουσίας που δημιουργεί ευνοϊκές συνθήκες χρηματισμού, και η απουσία αυστηρών κυρώσεων ως τιμωρία στους παραβάτες.

Η πολιτική διαφθορά είναι αναντίρρητα ένας πολύ γενικευμένος ορισμός, ο οποίος όμως περιλαμβάνει ένα σύνολο αξιόποινων πράξεων. Οι πράξεις αυτές κυμαίνονται συχνά μεταξύ δυο άκρων. Από τη μία περιλαμβάνονται σαφή αδικήματα όπως ο χρηματισμός, ενώ από την άλλη μπορεί και νόμιμες συμπεριφορές να θεωρηθούν ως διεφθαρμένες· ένας ανώτερος δημόσιος υπάλληλος παραιτείται για να δουλέψει σε μια εταιρεία με την οποία είχε

προηγουμένως συναλλαγές. Μεταξύ των δυο παραδειγμάτων μπορούν να διακριθούν πολλές γκρίζες ζώνες μεταξύ της νομιμότητας και των αδικημάτων. Επίσης, τονίζεται ο σχετικός πολλαπλασιασμός των φαινομένων διαφθοράς εντείνεται από το γεγονός ότι συγκεκριμένες συμπεριφορές είναι ηθικά κατάκριτες ή θεωρούνται εγκλήματα ανάλογα με το ιστορικό πλαίσιο και το πολιτισμικό περιβάλλον (Manolas & Vanouras, 2011).

Στο σημείο αυτό θα παρατεθεί ένα παράδειγμα ώστε να διαπιστωθεί γιατί το ζήτημα περί διαφθοράς και νομιμότητας χρήζει συζήτησης. Σύμφωνα με το ΦΕΚ 51/Α/1997 προβλέπεται ότι κάθε βουλευτής μπορεί να διορίσει στη βουλή ως μετακλητό υπάλληλο όποιο πρόσωπο επιθυμεί. Επικαλούμενος αυτόν το νόμο, ένας βουλευτής διορίζει άμεσα συγγενικό του πρόσωπο. Ταυτόχρονα όμως, όποιος έχει υπηρετήσει στη βουλή ως μετακλητός υπάλληλος έχει δικαίωμα μόνιμης πρόσληψης στο δημόσιο. Είναι το παράδειγμα αυτό μια περίπτωση διαφθοράς;

Στο πλαίσιο προσπάθειας να κατηγοριοποιηθούν τα φαινόμενα διαφθοράς, διακρίνονται διαφορετικές κατηγορίες προσεγγίσεων στις οποίες υπάρχουν τρία είδη όρων και ορισμών:

- Ορισμοί δημόσιας θέσης
- Ορισμοί δημοσίου συμφέροντος
- Ορισμοί αγοράς

Στους ορισμούς θέσης περιλαμβάνεται η ακόλουθη προσέγγιση της διαφθοράς ως κοινώς αναγνωρισμένη: *η διαφθορά είναι μια συμπεριφορά που πηγάζει από τα επίσημα καθήκοντα ενός δημοσίου ρόλου λόγω της προσδοκίας ιδιωτικών συμφερόντων με σκοπό το οικονομικό όφελος ή την κοινωνική άνοδο, παραβιάζοντας τους κανόνες, οι οποίοι ξεκάθαρα απαγορεύουν τέτοιες ενέργειες.* Επομένως η διαφθορά είναι μια συμπεριφορά που αποκλίνει από τα καθήκοντα της θέσης κάποιου, ο οποίος στοχεύει σε προσωπικό όφελος.

Παράλληλα, αδιαμφισβήτητη πράξη διαφθοράς θεωρείται ο χρηματισμός. Διαφθορά υφίσταται όταν ο ασκών εξουσία λαμβάνει χρηματικά ή άλλου είδους έπαθλα για να ολοκληρώσει διαδικασίες, οι οποίες αντιβαίνουν τα δημόσια συμφέροντα. Σε αυτόν τον ορισμό της διαφθοράς, το κύριο στοιχείο έγκειται στη μη-απρόσκοπτη εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος από το δημόσιο υπάλληλο. Εκφράζεται δηλαδή με βάση τις επιπτώσεις στο συμφέρον αυτό, το οποίο είναι ύψιστος σκοπός του υπαλλήλου.

Οι ορισμοί αγοράς χρησιμοποιούν μεθόδους για την ανάλυση ενός πολιτικού φαινομένου. Ένας χαρακτηριστικός ορισμός της τρίτης κατηγορίας περιλαμβάνει τα εξής: ο δημόσιος υπάλληλος προβαίνει σε εμφανή κατάχρηση εξουσίας όταν χρησιμοποιεί τη θέση του όπως μια εταιρεία, δηλαδή ως μέσο για μεγιστοποίηση του προσωπικού του κέρδους. Με άλλα λόγια, η θέση του εν λόγω υπαλλήλου

είναι μια παράμετρος για την υπεραύξηση του προσωπικού κέρδους. Και σε αυτήν την περίπτωση όμως, η κατοχή της συγκεκριμένης θέσης είναι προϋπόθεση για να συμβούν τα φαινόμενα διαφθοράς (Rontos, Salvati, & Vavouras, 2013).

Διακρίνονται τα ακόλουθα κοινά στοιχεία στα παραπάνω είδη ορισμών:

- Είναι απαραίτητη κατοχή θέσης στο δημόσιο τομέα, αν και μπορεί να παρατηρηθεί και σε ιδιωτικές εταιρείες ή ακόμα και κοινωνικά δρώμενα.
- Η διαφθορά αποτελεί συμπεριφορά μεμονωμένων υπαλλήλων ή/και μεμονωμένων περιστατικών, ενώ δε θεωρείται μια κεντρική τάση. Άρα δε λαμβάνονται υπόψη περιστατικά διαφθοράς σε ολόκληρες οργανώσεις, όπως πολιτικά κόμματα.
- Δε λαμβάνεται υπόψη το άτομο/οργανισμός που πρότεινε το οικονομικό όφελος στο διεφθαρμένο υπάλληλο.
- Φαίνεται το μόνο όφελος που μπορεί να αποκομίσει ο υπάλληλος είναι οικονομικό, αποκλείοντας άλλου είδους συναλλαγές, όπως πρόσβαση σε πληροφορίες ή κοινωνική ανέλιξη.

Αυστηροί ορισμοί χρησιμοποιούνται γενικά και σε διεθνείς συμβάσεις που αφορούν στην καταπολέμηση της διαφθοράς. Σε διεθνή νομικά όργανα φαίνεται ότι οι εγχώριοι νόμοι δεν είναι ικανοί να περιορίσουν ή να εξαλείψουν τη διαφθορά λόγω των διαφορετικών νόμων μεταξύ των χωρών και των αυξανόμενων απαιτήσεων για την αντιμετώπιση του προβλήματος σε διεθνές επίπεδο.

Στο σημείο αυτό θα γίνει αναφορά στη Διεθνή Σύμβαση του ΟΟΣΑ κατά της δωροδοκίας. Η Ελλάδα υπέγραψε τη σύμβαση το Νοέμβρη του 1997, ενώ την επικύρωσε δια νόμου το 1998. Η σύμβαση αυτή αποτελεί την πρώτη συντονισμένη διεθνή απόπειρα για την αντιμετώπιση της δωροδοκίας και τη μόνη προσπάθεια για συντονισμένη αντιμετώπιση των αιτιών της δωροδοκίας. Σύμφωνα με τη σύμβαση, πρέπει τα κράτη μέλη να νομοθετήσουν κατά των φαινομένων δωροδοκίας σε αλλοδαπούς υπαλλήλους.

Βέβαια, σημειώνεται ότι η μη ποινικοποίηση της ενεργούς δωροδοκίας δεν πηγάζει από την ανάγκη προστασίας του δημοσίου συμφέροντος. Η διαφθορά ποινικοποιείται για να προστατευτούν οι συνθήκες της ελεύθερης αγοράς σε διεθνές επίπεδο. Στο Συμβούλιο της Ευρώπης υπογράφηκαν οι εξής συμβάσεις που υποχρεώνουν τα κράτη μέλη να ποινικοποιήσουν την ενεργή και παθητική δωροδοκία αλλοδαπών και ημεδαπών δημοσίων υπαλλήλων.

- Σύμβαση Αστικού Νόμου για τη Διαφθορά (1999)
- Σύμβαση Ποινικού Νόμου για τη Διαφθορά (1999)

Η δωροδοκία των δημοσίων υπαλλήλων και στις δυο συμβάσεις χρησιμοποιείται πρακτικά ως συνώνυμο της διαφθοράς. Στα πλαίσια της ΕΕ υπογράφηκε η

Συνθήκη για την Προστασία των Οικονομικών Συμφερόντων των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων (1995) και θεσμοθετήθηκε η διάπραξη απάτης κατά των δημοσίων συμφερόντων στις Ευρωπαϊκές Κοινοότητες. Επιπλέον πρωτόκολλο υπογράφηκε την ίδια χρονιά σχετικά με την παθητική και ενεργή δωροδοκία (Shen & Williamson, 2005).

Την επόμενη χρονιά υπογράφηκε η Συνθήκη της ΕΕ για την καταπολέμηση της διαφθοράς που περιλαμβάνει υπαλλήλους των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων ή επισήμους των Κρατών Μελών στην ΕΕ. Στη συνθήκη αυτή η διαφθορά κρίνεται αξιόποινη πράξη, ανεξάρτητα με την ένταση που πλήγονται τα δημόσια συμφέροντα.

Τελικά, τα Ηνωμένα Έθνη υπέβαλλαν τη «Σύμβαση κατά της Διαφθοράς» το 2003. Σε σύγκριση με τα παραπάνω θεσμικά όργανα, η Σύμβαση αυτή είναι πολύ γενική. Δεν επικεντρώνεται μόνο στη διαφθορά του δημοσίου τομέα, αλλά και του ιδιωτικού. Συγκεκριμένα στα εισαγωγικά άρθρα (1 ως 4) και στα άρθρα για τα μέτρα πρόληψης (5 ως 14) η Σύμβαση χρησιμοποιεί το γενικό όρο «Διαφθορά», χωρίς συγκεκριμένο ορισμό γιατί υπήρξαν διαφωνίες μεταξύ των κρατών – μελών της Γενικής Συνέλευσης. Αντίθετα, στα άρθρα 15 ως 42 αναγνωρίζεται διαφθορά σε μεμονωμένες πράξεις, όπως δωροδοκία υπαλλήλου (UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME, 2004).

Επιπρόσθετα, στο πλαίσιο των διεθνών συνθηκών η νομική προσέγγιση συμπίπτει γενικά με τη θεωρητική προσέγγιση, ως προς τις προϋποθέσεις που αναφέρθηκαν παραπάνω. Το φαινόμενο της διαφθοράς είναι σύνθετο και πολύ-παραγοντικό. Επεκτείνεται από μεμονωμένες συναλλαγές μέχρι πλήρη δυσλειτουργία πολιτικών συστημάτων.

Μελέτες για τη διαφθορά έχουν διεξαχθεί στα πλαίσια πολιτικού, οικονομικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος, ενώ όλες συγκλίνουν στο συμπέρασμα ότι η πολιτική διαφθορά είναι παγκόσμιο φαινόμενο. Συναντάται σε αναπτυσσόμενα και αναπτυσσόμενα κράτη, σε ιδιωτικό και δημόσιο τομέα, αλλά και σε μη-κυβερνητικές οργανώσεις. Επίσης, αναγνωρίζονται οι ακόλουθες συνέπειες του φαινομένου, επίσης καθολικές:

- Καταστροφή εταιρειών και κρατικών οικονομιών (αυξημένα κόστη, φόροι, αδικαιολόγητη ζημία)
- Διατάραξη κοινωνιών και αποδόμηση δομών (αγανάκτηση κατοίκων, μειωμένη πίστη στους θεσμούς)
- Απειλή δημόσιας και προσωπικής ασφαλείας

2.5. Οικονομική Ανάπτυξη και Διαφθορά

2.5.1. Οικονομικές παράμετροι και διαφθορά

Στη βιβλιογραφία υπάρχουν μικτά αποτελέσματα σχετικά με την επίδραση της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη. Οι Huntington (1968) και Leff (1964) ισχυρίζονται ότι πράξεις δωροδοκίας έχουν «λιπαντική» δράση στις διαδικασίες καθώς μειώνουν τις καθυστερήσεις των χρηματικών μεταφορών και οδηγούν σε ανάπτυξη (Huntington S. , 1968) (Leff, 1964). Υπάρχουν όμως πολυάριθμες έρευνες που υποστηρίζουν το αντίθετο.

Η Διεθνής Διαφάνεια εκδίδει ετησίως το δείκτη CPI για τις περισσότερες χώρες του κόσμου. Εξετάζοντας την τιμή του δείκτη, φαίνεται ότι η διαφθορά ανατολικών χωρών της Ευρώπης που ανήκουν στην ΕΕ έχει μειωθεί δραματικά, ενώ δε συμβαίνει το ίδιο για τις ανατολικές χώρες που δεν είναι μέλη της ΕΕ. Για παράδειγμα, το 2011 η Λευκορωσία βρισκόταν στην 143^η θέση, ενώ η Εσθονία στην 29^η. Αυτό μπορεί να εξηγηθεί με βάση τις προϋποθέσεις εισαγωγής μιας χώρας στην ΕΕ, στις οποίες περιλαμβάνεται η συνθήκη μια χώρα να έχει σταθερούς δημοκρατικούς θεσμούς.

Σύμφωνα και πάλι με τον Leff (1964) η διαφθορά ενισχύει την αποδοτικότητα μιας οικονομίας. Δηλώνει ότι οι διεφθαρμένοι γραφειοκράτες μπορεί να αναγκάσουν την κυβέρνηση στο να προωθεί περισσότερο τις οικονομικές δραστηριότητες και να επιτρέψει έναν υψηλότερο βαθμό επενδύσεων γιατί οι επενδυτές δε θέλουν κάποιον να μπλέκεται στις υποθέσεις τους.

Οι Kaufman & Wei (1998) εξετάζουν τη σχέση μεταξύ της δωροδοκίας, του σπαταλημένου χρόνου και του κεφαλαιακού κόστους. Τα αποτελέσματα απέρριψαν την υπόθεση του Leff, γιατί διαπίστωσαν ότι οι εταιρείες χάνουν πάρα πολύ χρόνο προσπαθώντας να πετύχουν μια συμφέρουσα συμφωνία και τελικά αυτό τους κόστιζε περισσότερο. Ο Mauro (1995) υποστηρίζει ότι η διαφθορά οδηγεί σε μειούμενη οικονομική ανάπτυξη γιατί μια διεφθαρμένη κοινωνία δεν είναι ελκυστική για επενδυτές (Mauro, 1995)

Οι περισσότερες εμπειρικές μελέτες σχετικά με τη διαφθορά και την οικονομική ανάπτυξη μελετούν την αμοιβαία αλληλεπίδραση της διαφθοράς και του ΑΕΠ, αν και λίγες από αυτές ορίζουν το χρονικό πλαίσιο στο οποίο η συσχέτιση είναι έντονη. Οι Lucis, Radisic & Dobromirov (2014) προσπαθούν στη μελέτη τους να καθορίσουν τη χρονική περίοδο κατά την οποία είναι ισχυρότερη η σύνδεση του ΑΕΠ με τα επίπεδα διαφθοράς. Οι εν λόγω μελετητές για να ελέγξουν την υπόθεσή τους κινήθηκαν με βάση τις εξής υποθέσεις:

1. Υπάρχει αμοιβαία σχέση μεταξύ διαφθοράς και επιπέδου ΑΕΠ.

2. Η σχέση αυτή είναι αρνητική, δηλαδή υψηλή διαφθορά σημαίνει χαμηλό ΑΕΠ και το αντίστροφο.

Είναι πολύ σημαντική η διατήρηση της διαφθοράς σε χαμηλά επίπεδα για να εξασφαλιστεί η οικονομική ανάπτυξη στις περισσότερες χώρες, αλλά η χαμηλή διαφθορά δεν είναι η μόνη παράμετρος που εξηγεί μια οικονομική ανάπτυξη. Όλο και περισσότερες έρευνες επικεντρώνονται στη μελέτη της διαφθοράς συναρτήσει μακροοικονομικών δεικτών. Ορισμένες έρευνες δείχνουν ότι διαφθορά σε χαμηλά επίπεδα ξεπερνά εύκολα ορισμένα γραφειοκρατικά εμπόδια, αλλά αντικρουόμενες έρευνες δε βρίσκουν αρνητική συσχέτιση μεταξύ διαφθοράς και ανάπτυξης.

Το ερώτημα που τίθεται σε όλες τις μελέτες είναι λοιπόν: Η ισχυρή συσχέτιση μεταξύ ΑΕΠ και διαφθοράς μας λέει ότι η ανάπτυξη μειώνει τη διαφθορά ή ότι η διαφθορά είναι εμπόδιο για την ανάπτυξη; Και οι δυο κατευθύνσεις βρίσκονται στα όρια της λογικής. Από τη μία, η διαφθορά «τρέφεται» από της μη αποδοτικές οικονομικές στρατηγικές και επίσης η διαφθορά λειτουργεί συχνά ως τροχοπέδη στην ανάπτυξη. Από την άλλη, υψηλά επίπεδα εισοδήματος δίνουν πρόσφορο έδαφος για την αντιμετώπιση της διαφθοράς (Lučić, Radišić, & Dobromirov, 2016).

Οι παγίδες που κρύβονται στην αλληλεπίδραση διαφθοράς και ανάπτυξης μπορεί να οδηγήσουν μερικά κράτη σε «αρνητική» ισορροπία (υψηλή διαφθορά – χαμηλή ανάπτυξη) ενώ άλλα κράτη θα τα οδηγήσουν σε θετική ισορροπία (χαμηλή διαφθορά – ισχυρή ανάπτυξη). Αυτό ισχυρίζονται στην έρευνά τους οι Blackburn, Bose, & Haque (2005). Άλλες έρευνες υποστηρίζουν ότι η διαφθορά είναι ένα μια αρνητική κατάσταση που πηγάζει από τη φτώχεια και εξαφανίζεται όταν οι χώρες αναπτύσσονται, αυξάνοντας το ΑΕΠ τους (Paldam, 2001).

Άλλες έρευνες βρίσκουν απόδειξη και προς τις δυο κατευθύνσεις, όπως οι Brown & Shackman (2007). Στο θεμελιώδες μέρος των θεωρητικών επιχειρημάτων, υποτίθεται ότι υπάρχει σχέση μεταξύ οικονομικής ανάπτυξης και επιπέδων διαφθοράς. Οι Aidt, Dutta & Sena (2008) βρίσκουν ότι η διαφθορά έχει αντίστροφη επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη σε χώρες με αναπτυσσόμενους θεσμούς. Από την άλλη, αν οι θεσμοί σε μια χώρα δε λειτουργούν ούτως ή άλλως σωστά, τότε η διαφθορά δεν έχει επίδραση στην οικονομική ανάπτυξη (Brown & Shackman, 2007) (Aidt, Dutta, & Sena, 2008).

Άλλες έρευνες υποδεικνύουν ότι η σχέση μεταξύ διαφθοράς και οικονομικής ανάπτυξης είναι αρνητική και αμοιβαία. Βέβαια, ορισμένες έρευνες αδυνατούν να βρουν κάποια σχέση μεταξύ των εξεταζόμενων μεγεθών. Άλλοι ερευνητές για να βρουν τη συσχέτιση μεταξύ διαφθοράς και οικονομικής ανάπτυξης χρησιμοποίησαν και πολιτικές παραμέτρους, γιατί διαφορετικά δεν είχαν σύγκλιση τα αποτελέσματά τους, συγκεκριμένα για τις δεκαετίες 1960 – 2000 (Lučić, Radišić, & Dobromirov, 2016).

Οι Heckelman & Powell (2008) διαπίστωσαν ότι η διαφθορά ενισχύει την ανάπτυξη όταν δεν υπάρχει οικονομική ελευθερία αλλά η θετική αυτή επιρροή σταματάει όσο η αγορά γίνεται πιο ελεύθερη. Ο Svensson (2005) ισχυρίζεται ότι στο βαθμό που μελετάται ως τώρα η διαφθορά μεταξύ των χωρών δεν επηρεάζει την ανάπτυξη (Svensson, 2005). Άλλοι ερευνητές διαπίστωσαν την ύπαρξη σχέσης διαφθοράς και οικονομικής ανάπτυξης μόνο σε χώρες της Ασίας. Ο Paiders (2008) ανέλυσε τις μέσες τιμές για το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και το δείκτη CPI για τη δεκαετία 1998 – 2007. Τα ευρήματά του έδειξαν ότι οι δυο αυτοί δείκτες είναι ανεξάρτητοι (Paiders, 2008).

Επομένως, τα αποτελέσματα στην πλειοψηφία των μέχρι τώρα ερευνών δείχνουν ότι η διαφθορά παρουσιάζει σχέση εξάρτησης με τα επίπεδα του ΑΕΠ. Επίσης, η πλειοψηφία των ερευνών αυτών διακρίνουν μια αρνητική συσχέτιση. Η Παγκόσμια Τράπεζα και το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (ΔΝΤ) είναι της άποψης ότι η διαφθορά επηρεάζει πάρα πολύ αρνητικά την οικονομική ανάπτυξη, αφού υπονομεύει τις δραστηριότητες και την τήρηση των νόμων.

Σημαντική μελέτη διεξήγαγε ο Mauro (1995) και θεωρείται μια από τις πρώτες συστηματικές προσπάθειες να μελετηθεί εμπειρικά η επιρροή της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη. Βρήκε ότι η διαφθορά φρενάρει την οικονομική ανάπτυξη γιατί μειώνει τις ιδιωτικές επενδύσεις και μπορεί να αλλάξει ολόκληρα κυβερνητικά πλάνα, κυρίως μειώνοντας τις δημόσιες επενδύσεις στους τομείς της υγείας και της εκπαίδευσης. Τα αποτελέσματα αυτά επιβεβαιώθηκαν και από άλλες έρευνες. Ο Wei (2000) βρήκε ότι χώρες με υψηλά επίπεδα διαφθοράς δεν έχουν εύρωστες οικονομίες. Οι Gupta & Terme (1998) βρήκαν ότι η διαφθορά οδηγεί σε διεύρυνση των κοινωνικών ανισοτήτων. Επίσης οι Tanzi & Davoodi (1997) αναγνωρίζουν τέσσερα σημεία στα οποία η διαφθορά επηρεάζει αρνητικά την οικονομία:

1. Δημόσιες επενδύσεις
2. Κυβερνητικά κέρδη
3. Έξοδα επιχειρηματικών δράσεων
4. Υποδομές

Ο Mo (2001) διαπίστωσε ότι αύξηση 1 % στα επίπεδα της διαφθοράς μειώνει την οικονομική ανάπτυξη κατά 0.72 % και η πιο σημαντική παράμετρος σε αυτό είναι η πολιτική αστάθεια που επηρεάζει 53 % το ολικό φαινόμενο. Οι Aizenman & Glick (2003) έδειξαν ότι μείωση του δείκτη CPI κατά μια μονάδα αυξάνει το ΑΕΠ κατά 0.5 %. Ο Lambsdorff (2003) έδειξε ότι η διαφθορά επηρεάζει την οικονομία όσον αφορά τις Ξένες Άμεσες Επενδύσεις και τις εισροές κεφαλαίων. Τόνισε τα εξής συμπεράσματα από την αύξηση των φαινομένων διαφθοράς:

1. Μείωση εγχώριων και ξένων επενδύσεων
2. Μείωση κόστους παραγωγής
3. Κακή χρήση φυσικών πόρων
4. Αύξηση ανισότητας και ποσοστού φτώχειας

5. Αβεβαιότητα στις πολιτικές αποφάσεις

Όπως σε όλα τα μη-αντικειμενικά ζητήματα, έτσι και στην περίπτωση αυτή υπάρχουν έρευνες που διαπιστώνουν θετική σχέση μεταξύ της οικονομικής ανάπτυξης και της διαφθοράς. Κάποιοι μελετητές ισχυρίζονται πως η διαφθορά είναι απαραίτητο στοιχείο για την ενίσχυση του οικονομικού συστήματος. Μπορεί να φαίνεται προφανές ότι «οι φτωχές και αναπτυσσόμενες χώρες είναι διεφθαρμένες» αλλά από την άλλη ο ρυθμός ανάπτυξης παρουσιάζει διαφορετικά αποτελέσματα μεταξύ των χωρών με υψηλά επίπεδα διαφθοράς.

Ο Huang (2012) ερεύνησε την κατάσταση σε δέκα χώρες της ανατολικής Ασίας (Κίνα, Ινδονησία, Ιαπωνία, Νότια Κορέα, Μαλαισία, Φιλιππίνες, Σιγκαπούρη, Ταϊβάν, Ταϊλάνδη και Βιετνάμ) από το 1995 ως το 2010 και έδειξε ότι η διαφθορά επηρέασε πολύ θετικά την οικονομική ανάπτυξη. Το αποτέλεσμα αυτό έδειξαν και άλλες έρευνες. Μια εξήγηση για αυτό το τοπικό φαινόμενο μπορεί να είναι ότι μια κεντρική διοίκηση μπορεί να περιορίσει αρνητικά τα αποτελέσματα της διαφθοράς σε σύγκριση με μια αποκεντρωμένη διεφθαρμένη γραφειοκρατία.

Με άλλα λόγια, υπάρχουν ισχυρισμοί και από τις δυο πλευρές σχετικά με την επιρροή της διαφθοράς στην οικονομική ανάπτυξη. Οι έρευνες που ισχυρίζονται ότι η διαφθορά βλάπτει την οικονομική ανάπτυξη επικεντρώνονται στις επιπλοκές και την αποδοτικότητα των διαδικασιών. Όσες έρευνες ισχυρίζονται το αντίθετο επικεντρώνονται στις παρακαμπτόμενες διαδικασίες που οδηγούν σε μεγαλύτερα κέρδη.

2.5.2. Συνέπειες της διαφθοράς στην οικονομία

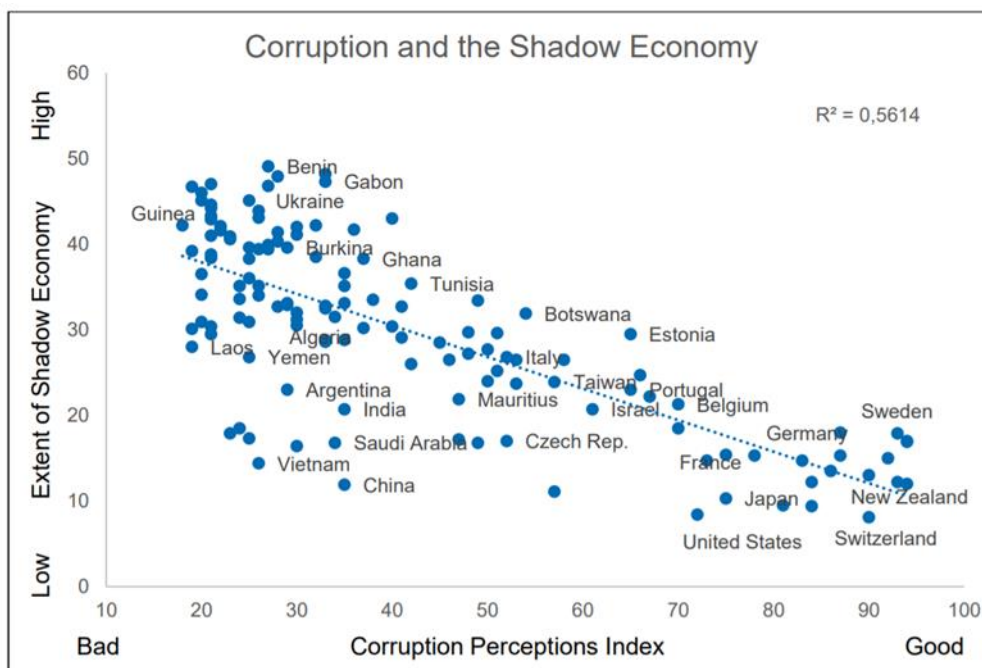
Όπως αναφέρθηκε, υπάρχει διχασμός όσον αφορά ορισμένες συσχετίσεις της διαφθοράς και των οικονομικών δεικτών. Σε κάθε περίπτωση όμως η αυξημένη διαφθορά έχει αρνητικές συνέπειες στην οικονομική ζωή.

- Όταν υπάρχουν φαινόμενα διαφθοράς, οι επιχειρήσεις/εταιρείες μπορεί να μην μπορούν καν να ανοίξουν χωρίς την ύπαρξη χρηματισμού. Αυτό μπορεί να εκθέσει την επιχείρηση σε επόμενα στάδια ανάπτυξής της. Πολλές φορές ο χρηματισμός μεταφράζεται ως μια μορφή φόρου, που δε δίνει όμως σίγουρο αποτέλεσμα. Εμπειρικές μελέτες έχουν δείξει ότι αυτό **οδηγεί σε χαμηλά ποσοστά επενδύσεων άρα και καθυστέρηση εξέλιξης της οικονομίας.**
- Σε μια χώρα που κυριαρχεί η διαφθορά, μοιραία οι ανώτερες θέσεις θα κατέχονται από ανθρώπους διεφθαρμένους, με αποτέλεσμα να μην υπάρχουν τελικά άξια άτομα στο χώρο εργασίας. Με αυτόν τον τρόπο **έχουμε μείωση της παραγωγικότητας.**
- Οι αναπτυσσόμενες χώρες πλήττονται σε μεγάλο βαθμό από τα φαινόμενα διαφθοράς, καθώς αυτό έχει την εξής επίπτωση στην οικονομία τους: **μείωση**

των χρηματικών ροών βοήθειας από οργανισμούς και αναπτυσσόμενες οικονομικά χώρες. Έχει παρατηρηθεί ότι σε χώρες με αυξημένο αριθμό σκανδάλων διαφθοράς δε λαμβάνουν χρηματική βοήθεια, η οποία θα διανεμόταν για την ανάπτυξη του τόπου.

- Υπάρχει απώλεια εσόδων από φόρους.
- Πολύ σημαντικές είναι οι επιπτώσεις στον προϋπολογισμό του κράτους.
- Φαινόμενα διαφθοράς σχετίζονται με υποδομές εξαιρετικά χαμηλής ποιότητας. Όταν δεν κρίνονται σωστά οι ανάδοχοι έργων και το μόνο κριτήριο είναι οι μίζες, τότε τα έργα εκτός από χαμηλής ποιότητας (χρηζουν συντήρησης συνέχεια, γκρεμίζονται) μπορεί να είναι και επικίνδυνα για τους κατοίκους.

Στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζεται η επίδραση της διαφθοράς στην οικονομία. Όπως φαίνεται σε χώρες με υψηλά ποσοστά διαφάνειας, η παραοικονομία δεν έχει μεγάλη έκταση.

Σχήμα 11. Συσχέτιση διαφθοράς και παραοικονομίας (Πηγή: Cologne Institute of Economic Research)

2.6. Μελέτες Περιπτώσεων

Οι μελέτες περιπτώσεων αξιοποιούνται όλο και περισσότερο ως εργαλείο σε έρευνες στην πολιτική, την οικονομία και την κοινωνιολογία. Η πλούσια βιβλιογραφία καταδεικνύει emphatically το ιδιαίτερα μεγάλο εύρος των δυνατοτήτων της. Η μελέτη περίπτωσης συνεισφέρει στην ολοκληρωμένη κατανόηση του εξεταζόμενου θέματος. Στην παρούσα ενότητα θα παρουσιαστούν δυο μελέτες περιπτώσεων. Συγκεκριμένα, θα αναλυθούν φαινόμενα διαφθοράς σε δυο διαφορετικές χώρες, στη Βραζιλία και τη Βοσνία – Ερζεγοβίνη.

Οι χώρες αυτές βρίσκονται πολύ κοντά στην κατάταξη με βάση το CPI, αλλά έχουν διαφορετικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ και απέχουν αρκετά στην κατάταξη με βάση το σκορ δημοκρατίας. Θα παρατεθούν δεδομένα σχετικά με τα φαινόμενα διαφθοράς στις χώρες αυτές και πώς αυτά επηρεάζουν τη δημοκρατική και οικονομική ανάπτυξη. Οι πληροφορίες στην παρούσα ενότητα παρατίθενται προς ολοκλήρωση του θεωρητικού υπόβαθρου και φαίνεται ότι διαφθορά δεν είναι μόνο ο αριθμητικός δείκτης CPI, αλλά ότι ο τρόπος που έχει προκύψει αυτός ο δείκτης είναι σύνθεση πολλών κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων.

2.6.1. Μελέτη περίπτωσης – Βραζιλία

Η Βραζιλία ταλανίζεται από οικονομική και πολιτική κρίση την τελευταία δεκαετία. Παρουσιάζει χαμηλό ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ και φαίνεται να μη μπορεί να συνέλθει από δυο μεγάλες κρίσεις που πέρασε το 2014 και το 2016. Η ανεργία αυξήθηκε από 4 % σε 14 %, το ονομαστικό έλλειμμα είναι πάρα πολύ μεγάλο και το εγχώριο χρέος αυξάνεται με ανησυχητικούς ρυθμούς παρά τα αυστηρά μέτρα λιτότητας. Μάλιστα, με την τελευταία αναθεώρηση του συντάγματος, παγώνουν οι κυβερνητικές επενδύσεις για τα επόμενα 20 χρόνια.

Η πολιτική τάξη που άρχισε να χτίζεται μετά τον εκδημοκρατισμό της κοινωνίας (δεκαετία 1980) δεν είναι ιδιαίτερα σταθερή. Η πρώτη γυναίκα πρόεδρος Dilma Rousseff εκδιώχθηκε από την εξουσία το 2016 με ένα πραξικόπημα «μοντέρνας μορφής». Δεν ήταν δηλαδή η συνήθης μορφή στρατιωτικού πραξικοπήματος, αλλά έγινε με «νόμιμα μέσα». Συγκεκριμένα, μέλη του Κογκρέσου, του δικαστικού σώματος και ο Τύπος της κήρυξαν άτυπο πόλεμο.

Η πολιτική σκηνή της Βραζιλίας διακατέχεται πια από ακραίες μορφές νεοφιλελευθερισμού. Ο Jair Bolsonaro, πρώην μέλος ακροδεξιού κόμματος, εκλέχθηκε πρόεδρος το 2018. Τώρα πια ηγείται την πιο ακραία και δυσλειτουργική κυβέρνηση στην ιστορία της Βραζιλίας (Saad-Filho & Boffo, 2020).

Η προηγούμενη κυβέρνηση είχε λάβει μέτρα το 2013 και 2015 κατά της διαφθοράς τα οποία ανέδειξαν τα επίπεδά της στη χώρα. Η αυταρχική νεοφιλελεύθερη συμμαχία του Bolsonaro με αφορμή τα φαινόμενα που βγήκαν

στη χώρα κατηγόρησε την κυβέρνηση και κατάφερε να συσπειρώσει τις πολιτικές ελίτ της Βραζιλίας ώστε να κυριαρχήσουν στην πολιτική σκηνή της χώρας. Όλα τα δημοκρατικά κόμματα, και κυρίως το Εργατικό Κόμμα φιμώθηκαν.

Οι παγκόσμιες συνθήκες ήταν ιδιαίτερα υποστηρικτικές για τις αναπτυσσόμενες οικονομίες στις αρχές του αιώνα. Μια από αυτές τις οικονομίες, η Βραζιλία, είδε τις ξένες επενδύσεις να ανεβαίνουν κατακόρυφα με τεράστιους ρυθμούς για πρώτη φορά μετά τη δεκαετία του 1980. Ο ρυθμός ανάπτυξης φάνηκε να είναι ιδιαίτερα έντονος μετά τη σφοδρή υποτίμηση του νομίσματος της χώρας το 1999.

Τα έσοδα της χώρας από εμπορικές δραστηριότητες αυξήθηκαν ραγδαία. Ο όγκος των εξαγωγών αυξήθηκε 64 % και οι τιμές των προϊόντων κατά 25 % για την πρώτη πενταετία του αιώνα. Το ΑΕΠ της χώρας αυξήθηκε 1.1 % το 2003 και 5.8 % το 2004. Στο διάστημα αυτό οι ξένες επενδύσεις από τις ΗΠΑ ανήλθαν σε 15 δισεκατομμύρια δολάρια το 2003 και σε 116 δισεκατομμύρια δολάρια το 2010.

Οι ευνοϊκές αυτές συνθήκες έδωσαν την ευκαιρία στην τότε κυβέρνηση να εφαρμόσει πολύ επιτυχημένες οικονομικές στρατηγικές. Τα εισοδήματα στις φτωχές περιοχές της Βορειοανατολικής Βραζιλίας αυξήθηκαν κατά 42 % και η αντίστοιχη αύξηση στη Νοτιοανατολική Βραζιλία ήταν 16 %. Τα εισοδήματα των γυναικών επίσης αυξήθηκαν και μάλιστα κατά 38 %. Γενικά όλα τα εισοδήματα των μειονεκτούντων κοινωνικών ομάδων αυξήθηκαν.

Παράλληλα, έγιναν και προσπάθειες για αναθεώρηση του Συντάγματος, των νόμων ιδιοκτησίας, των μέσων ενημέρωσης και του δικαστικού συστήματος. Εκ των υστέρων φάνηκε ότι η ανάπτυξη, η ανακατανομή των πόρων και η σταθερότητα είναι συμβατές συνθήκες μόνο με την ύπαρξη οικονομικής ανάπτυξης και ακόμα και τότε βασίζονται σε μεγάλο βαθμό σε πολιτικές συμφωνίες.

Για να ενισχυθεί η αξιοπιστία της τότε κυβέρνησης, η τότε ηγεσία ακολούθησε την πολιτική του «τρίποδα» που είχε εφαρμοστεί από την προηγούμενη νεοφιλελεύθερη κυβέρνηση του Fernando Henrique Cardoso και περιλάμβανε: στοχοποίηση στον πληθωρισμό, ελεύθερη μετακίνηση διεθνών κεφαλαίων και συρρικνωτικές οικονομικές πολιτικές.

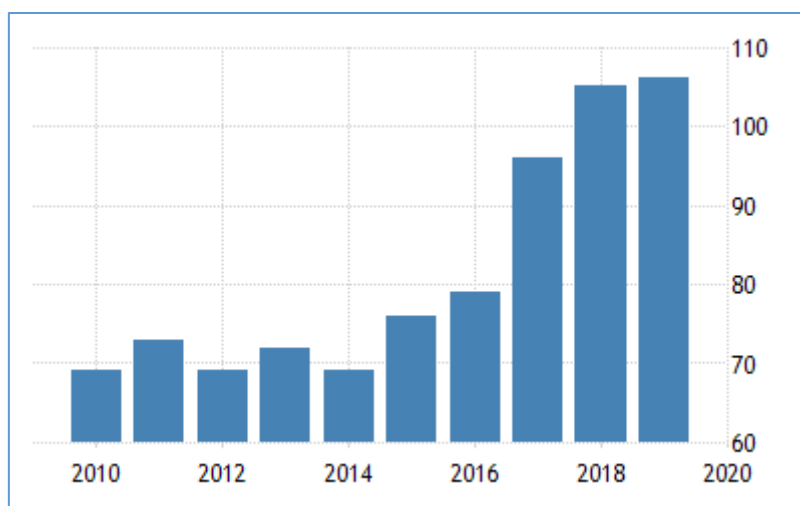
Επίσης, περιορίστηκαν οι ετερόδοξες πολιτικές και οι κρατικές αναπτυξιακές πρωτοβουλίες. Η ηγεσία της κυβέρνησης προώθησε μια στρατηγική εθνικής ανάπτυξης που βασίστηκε στη σταδιακή ανάπτυξη των αποδοχών στο εθνικό εισόδημα. Η στρατηγική αυτή έγινε αρχικά με επίκεντρο της εξαγωγές και έπειτα με τις φορολογικές συνθήκες. Στη συνέχεια ακολούθησαν οι αυξήσεις του ελάχιστου μισθού και η ενίσχυση των βιομηχανιών και των αγροτικών παραγωγών (Saad-Filho & Boffo, 2020).

Αν και οι παραπάνω στρατηγικές φαίνονταν διαφανείς και ενισχυτικές ως προς την οικονομία, αυτό δεν αντικατοπτρίζει ακριβώς την πραγματικότητα. Για

παράδειγμα, εφαρμόστηκε η στρατηγική επιβράβευσης σε εξέχουσες εταιρείες, παίρνοντας παράδειγμα από τη Ν. Κορέα. Φυσικά, η επιβράβευση αυτή έκρυβε πολλά κίνητρα και οι εταιρείες δεν επιδοτούνταν με αντικειμενικά κριτήρια. Επίσης, η κυβέρνηση επιδότησε πολλά αναπτυξιακά έργα με τεράστιες περιβαλλοντικές επιπτώσεις.

Είναι γεγονός πως και η παρούσα κυβέρνηση της Βραζιλίας είναι καθ' ομολογία διεφθαρμένη και έχουν έρθει στην επιφάνεια πάρα πολλά σκάνδαλα. Από το εν λόγω παράδειγμα αξίζει να τονιστούν τα ακόλουθα σημεία:

- 1) Η πολιτική σκηνή της Βραζιλίας χαρακτηρίζεται από την αποδοκιμασία των πολιτών από το 2013. Η παρούσα κυβέρνηση με σύμμαχο την πολιτική και οικονομική ελίτ της χώρας εφαρμόζει μια νεοφιλελεύθερη οικονομία που σε μεγάλο βαθμό χαρακτηρίζεται από αυταρχικότητα. Η αγανάκτηση των πολιτών για τα σκάνδαλα διαφθοράς και η απαίτηση για μεγαλύτερη διαφάνεια έφερε την κυβέρνηση αυτή στο προσκήνιο.
- 2) Παρόλο που οι Βραζιλιάνοι ψήφησαν με σκοπό να εκλέξουν μια κυβέρνηση που θα πατάξει το οργανωμένο έγκλημα και τη διαφθορά, η ψήφος τους οδήγησε στα ακριβώς αντίθετα αποτελέσματα. Η χώρα κατέβηκε πάρα πολλές θέσεις στην παγκόσμια κλίμακα, φτάνοντας την 107^η θέση το 2019 από τις 170 χώρες, όπως φαίνεται και στην παρακάτω εικόνα. Το μόνο που χρειάστηκε η παρούσα κυβέρνηση είναι να βγάλει στη φόρα ορισμένα σκάνδαλα για την προηγούμενη και με αυτά ως πάτημα έστρεψε τους πολίτες εναντίον αυτής.

Σχήμα 12. Η κατάταξη της Βραζιλίας με βάση τη διαφθορά τη δεκαετία 2010 – 2019 (στη θέση 1 βρίσκεται η πιο διαφανής χώρα) (Πηγή: Transparency International)

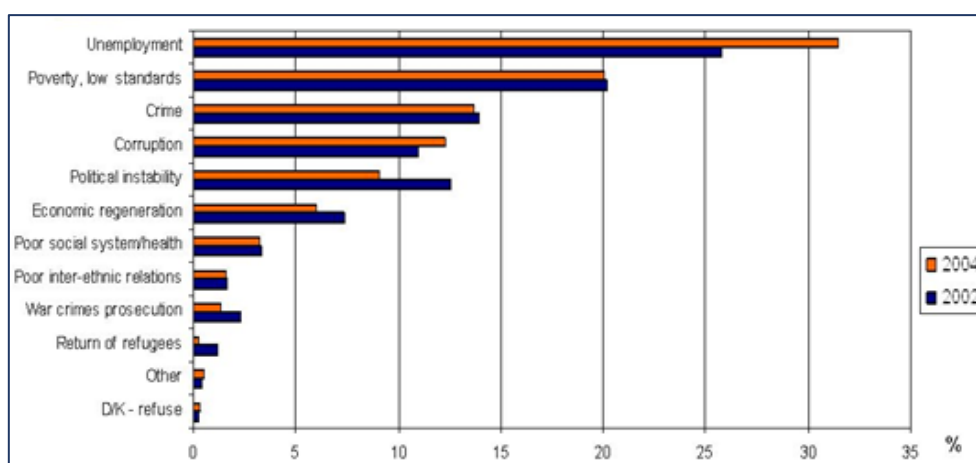
2.6.2. Μελέτη Περίπτωσης – Βοσνία & Ερζεγοβίνη

Η Βοσνία & Ερζεγοβίνη είναι μια από τις χώρες σε μεταβατική κατάσταση στην οποία έχει παρατηρηθεί ένα κύμα επενδύσεων και προγραμμάτων με επίκεντρο τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας (ΑΠΕ) και κυρίως την υδροηλεκτρική ενέργεια. Από τις αρχές του 21ου αιώνα έχουν αυξηθεί ραγδαία οι επενδύσεις σε ανάλογα έργα για να καταφέρουν να φτάσουν τους ενεργειακούς στόχους της ΕΕ, που προβλέπουν 40 % παραγωγή ενέργειας από ΑΠΕ.

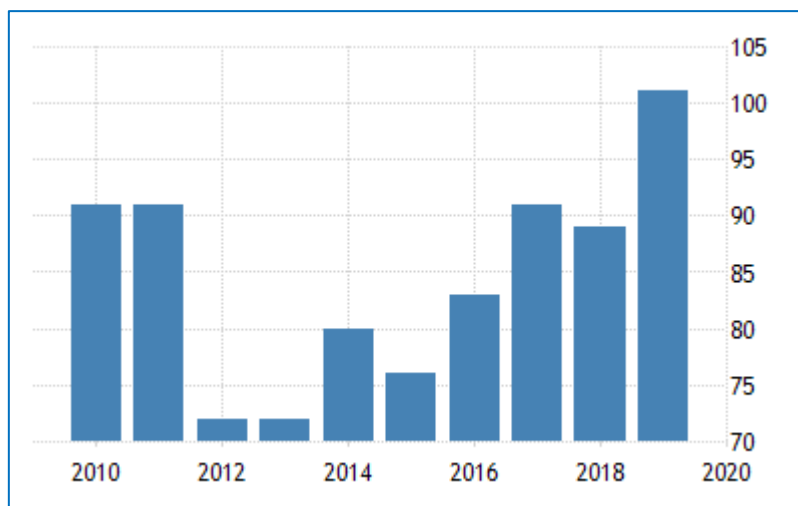
Το 2017 ο αριθμός των σχεδίων για ανάλογα έργα ήταν περίπου 300, με 251 από αυτά να είναι μικρής κλίμακας. Βέβαια, μόνο 19 από αυτά ήταν υπό κατασκευή. Η χρήση υδροηλεκτρικών σταθμών για παραγωγή ενέργειας δεν υπήρξε επιτυχημένο σχέδιο ως τώρα και η διαφθορά συνέβαλε πολύ σε αυτό.

Η Βοσνία & Ερζεγοβίνη άνηκε στη Σοσιαλιστική Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (1945 – 1992). Το πιο πρόσφατο καταστροφικό γεγονός της ιστορίας τους ήταν ο πόλεμος του 1992 – 1995, στον οποίο συμμετείχαν Βόσνιοι, Σέρβοι και Κροάτες. Με το σύμφωνο του Dayton (14.12.1995) η χώρα χωρίστηκε σε δυο ημι-αυτόνομες περιοχές, με την καθεμιά να έχει δική της βουλή και πρόεδρο. Έχει ένα τριμερές προεδρικό σύστημα (λόγω των τριών κύριων εθνικών ομάδων) και θεωρείται ως ένα από τα πιο πολύπλοκα συστήματα παγκοσμίως (Özge & Østergaard Nielsen, 2020).

Το σύστημα αυτό έχει ευνοήσει σε μεγάλο βαθμό την ανάπτυξη φαινομένων διαφθοράς, ειδικά αμέσως μετά τον πόλεμο. Στις παρακάτω εικόνες παρουσιάζονται τα φαινόμενα που σχετίζονται με διαφθορά και κακή πολιτική διαχείριση, όπως τα αντιλαμβάνονται οι πολίτες, καθώς και η κατάταξη της χώρας με βάση το δείκτη διαφθοράς.

Σχήμα 13. Αντίληψη των πολιτών της Βοσνίας & Ερζεγοβίνης σχετικά με τους παράγοντες που επηρεάζουν τη διαφθορά στη χώρα τους

Σχήμα 14. Η κατάταξη της Βραζιλίας με βάση τη διαφθορά τη δεκαετία 2010 – 2019 (στη θέση 1 βρίσκεται η πιο διαφανής χώρα) (Πηγή: Transparency International)

Η υδροηλεκτρική ενέργεια ήταν ένας σημαντικός τομέας στη χώρα ήδη από το 1970 και αποτελεί τη βάση της βιώσιμης ανάπτυξης στη μεταπολεμική περίοδο. Το 2016 το δυναμικό της χώρας αντιστοιχούσε σε 6110 MW αλλά μόνο το 27 % αξιοποιούταν. Τα προσχεδιασμένα έργα ήταν 165 το 2015 και για το 2017 προδιαγράφηκαν 300 συνολικά. Παρόλα αυτά μόνο το 6 % ξεκίνησε να υλοποιείται, ποσοστό μικρότερο από το 2016 (7 %) και το 2015 (8 %).

Το 2016 η πλειοψηφία των έργων ήταν ακόμα στα χαρτιά λόγω γραφειοκρατικών κωλυμάτων. Μάλιστα, ορισμένα έργα είχαν εγκαταλειφθεί τελείως (13 %) ενώ υπήρχαν και προγράμματα με άγνωστο στάτους (17 %). Μια αιτία για τα αυξημένα επίπεδα διαφθοράς στον τομέα είναι η εισροές χρημάτων από επενδυτές και οργανώσεις. Το 2013 δόθηκαν δάνεια αξίας 35 εκατομμυρίων ευρώ από την Ευρωπαϊκή Τράπεζα για επενδυτικά έργα στη Βοσνία & Ερζεγοβίνη (Özge & Østergaard Nielsen, 2020).

Εκείνη την περίοδο το ΑΕΠ της χώρας ήταν περίπου 24 δισεκατομμύρια €, ενώ τα 200 εκατομμύρια € της ΕΕ για την επένδυση σε ΑΠΕ πήγαν σε άγνωστες χρηματικές μεταφορές. Όλο αυτό οφείλεται σε ένα βαθμό στην απίστευτη γραφειοκρατία που ταλανίζει τη χώρα. Οι αρμόδιες υπηρεσίες για την υδροηλεκτρική ενέργεια είναι μοιρασμένες σε 79 δήμους, 30 καντόνια, 12 επιτροπές και τρία υπουργεία, ενώ για ένα έργο απαιτούνται περίπου 50 άδειες.

3. ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

3.1. Ανάλυση Παλινδρόμησης – Εισαγωγικά Στοιχεία

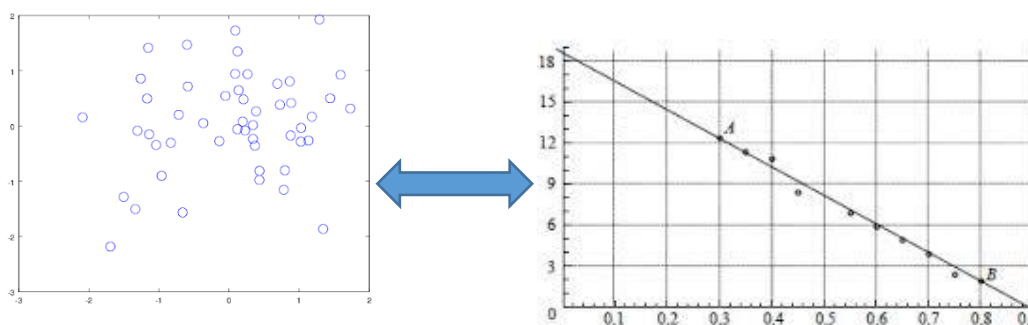
Σε όλα τα προβλήματα Στατιστικής, επιθυμείται η ταυτόχρονη μελέτη δυο ή περισσότερων μεταβλητών ώστε να προσδιοριστεί η μεταξύ τους σχέση. Με την ανάλυση παλινδρόμησης (regression analysis) μελετάται η σχέση μεταξύ των μεταβλητών με σκοπό την πρόβλεψη των τιμών της μιας, μέσω των τιμών της άλλης. Σε κάθε πρόβλημα παλινδρόμησης υπάρχουν δύο είδη μεταβλητών:

- οι ανεξάρτητες ή ελεγχόμενες ή επεξηγηματικές
- οι εξαρτημένες ή μεταβλητές απόκρισης

Σε πειραματικές έρευνες, ανεξάρτητη μεταβλητή X είναι αυτή που ελέγχεται, ενώ εξαρτημένη μεταβλητή Y είναι εκείνη στην οποία αντανακλάται το αποτέλεσμα των μεταβολών στις ανεξάρτητες μεταβλητές. Σε μη πειραματικές έρευνες (δειγματοληψίες) η διάκριση μεταξύ ανεξάρτητων και εξαρτημένων μεταβλητών δεν είναι πάντοτε σαφής γιατί καμία μεταβλητή δεν είναι ελεγχόμενη αλλά όλες είναι τυχαίες.

Έστω δυο μεταβλητές X και Y . Αν οι μεταβλητές αυτές συνδέονται με μια σχέση της μορφής $Y = f(X)$ μέσω της οποίας για κάθε τιμή της X προβλέπεται ακριβώς η τιμή της Y , δηλαδή το σφάλμα είναι μηδενικό, τότε λέμε ότι οι δύο μεταβλητές συνδέονται με τη συναρτησιακή-προσδιοριστική (deterministic) σχέση $Y = f(X)$

Σε αυτές τις περιπτώσεις τα σημεία του διαγράμματος διασποράς βρίσκονται όλα πάνω στην καμπύλη που έχει εξίσωση $Y = f(X)$ όπως άλλωστε προκύπτει και από τον ορισμό της συνάρτησης. Αυτό είναι συνήθως αδύνατο. Σε μια στοχαστική σχέση το διάγραμμα διασποράς είναι ένα νέφος σημείων. Από αυτό προκύπτει μια ιδεατή γραμμή η οποία δίνει μια πρώτη εικόνα της σχέσης που συνδέει τις δύο μεταβλητές.

Σχήμα 15. α) Νέφος σημείων, για τα οποία η ανάλυση γραμμικής παλινδρόμησης δεν είναι αξιόπιστη, β) διασπορά σημείων τα οποία ανήκουν σε μια ιδεατή ευθεία

Η σχέση μάλιστα μεταξύ των δύο μεταβλητών είναι τόσο περισσότερο ισχυρή όσο πιο κοντά στην ιδεατή γραμμή βρίσκονται τα σημεία του διαγράμματος διασποράς.

Η πιο απλή μορφή παλινδρόμησης είναι η γραμμική παλινδρόμηση, η οποία διακρίνεται σε απλή και πολλαπλή. Στην στατιστική, γραμμική παλινδρόμηση είναι μια προσέγγιση μοντελοποίησης της σχέσης μιας απλής εξαρτημένης μεταβλητής με μια ή περισσότερες ανεξάρτητες. Ειδικά στην περίπτωση που υπάρχει μια μόνο ανεξάρτητη / ερμηνευτική μεταβλητή, η ανάλυση ονομάζεται απλή γραμμική παλινδρόμηση

- Η απλή γραμμική παλινδρόμηση είναι η απλούστερη μορφή (γραμμικής) παλινδρόμησης, αφού υπάρχει μια εξαρτημένη και μια ανεξάρτητη μεταβλητή και η σχέση τους είναι εύκολο να αποτυπωθεί σε ένα κλασικό ορθογώνιο σύστημα $x - y$.
- Η πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση ανταποκρίνεται περισσότερο στην πραγματικότητα, αφού λαμβάνονται υπόψη περισσότεροι παράγοντες. Η επεξεργασία και ανάλυση των δεδομένων είναι όμως πιο πολύπλοκη, γιατί υπεισέρχονται περισσότερες μεταβλητές.

3.2. Δεδομένα & Κατάστρωση του Μοντέλου

Στην παρούσα εργασία εξετάζεται η διαφθορά ως συνάρτηση της δημοκρατίας και του κατά κεφαλήν ΑΕΠ μιας χώρας. Στην ανάλυση αυτή συμπεριλαμβάνεται και η μορφή του νομικού συστήματος, δηλαδή αν είναι αγγλοσαξονικό ή όχι. Τα δεδομένα για να πραγματοποιηθεί η ανάλυση παλινδρόμησης δίνονται στο παράρτημα της εργασίας και λήφθηκαν από τις εξής πηγές:

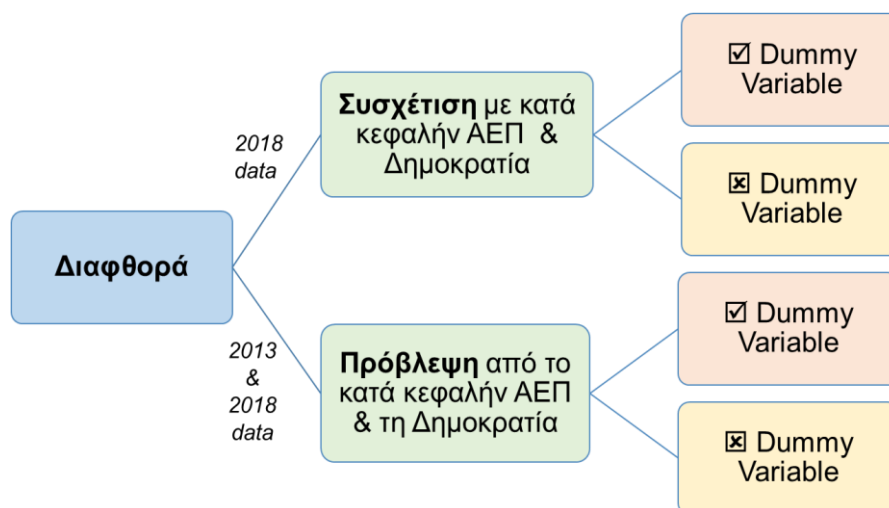
- Πηγή για το δείκτη διαφθοράς – CPI: Διεθνής Διαφάνεια
- Πηγή για το κατά κεφαλήν ΑΕΠ: Παγκόσμια Τράπεζα
- Πηγή για τη δημοκρατία: Freedom House
- Πηγή για το νομικό σύστημα: (LaPorta, Lopez-de-Silanes, & Schleifer, 2008)

Σημειώνεται ότι περιλαμβάνονται στοιχεία από 173 χώρες συνολικά. Από τις χώρες αυτές οι 171 είναι χώρες – μέλη του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (ΟΗΕ), ενώ οι δυο χώρες (Kosovo, Taiwan) δεν έχουν ακόμα αναγνωριστεί από τον απαραίτητο αριθμό χωρών, αλλά έχουν καθεστώς αυτονομίας (ξεχωριστές κυβερνήσεις, διαβατήρια κ.λπ). Ο λόγος που δεν εξετάστηκαν όλες οι χώρες του ΟΗΕ (193 στον αριθμό) είναι γιατί δεν υπήρχαν δεδομένα για τις ίδιες χρονιές ανά παράμετρο. Ο λόγος για αυτό είναι ότι οι χώρες που παραλείφθηκαν είναι πολύ μικρά (νησιωτικά κυρίως) κράτη που δε βγάζουν κάθε έτος στοιχεία στη δημοσιότητα.

Για τους σκοπούς της εργασίας λαμβάνονται τα ακόλουθα βήματα:

- 1) Πραγματοποίηση πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης (Διαφθορά ως συνάρτηση της Δημοκρατίας και του ΑΕΠ)
- 2) Επανεξέταση της σχέσης Διαφθοράς – ΑΕΠ – Δημοκρατίας με την εισαγωγή μιας επεξηγηματικής μεταβλητής (dummy variable)
- 3) Πραγματοποίηση πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης (πρόβλεψη διαφθορά ως συνάρτηση της Δημοκρατίας και του ΑΕΠ) για να διαπιστωθεί αν είναι δυνατόν το ΑΕΠ και η Δημοκρατία να προβλέψουν τη διαφθορά
- 4) Επανεξέταση του βήματος (3) Διαφθοράς – ΑΕΠ – Δημοκρατίας με την εισαγωγή μιας επεξηγηματικής μεταβλητής (dummy variable)
- 5) Πραγματοποίηση απλής γραμμικής παλινδρόμησης για να διαπιστωθεί η συσχέτιση μεταξύ ΑΕΠ – Διαφθοράς και Δημοκρατίας – Διαφθοράς προς στήριξη της κύριας παλινδρόμησης
- 6) Πραγματοποίηση απλής γραμμικής παλινδρόμησης για να διαπιστωθεί ξεχωριστά η πιθανή πρόβλεψη της Διαφθοράς από το ΑΕΠ και τη Δημοκρατία προς στήριξη της κύριας παλινδρόμησης.

Τα βήματα αυτά παρουσιάζονται στο παρακάτω διάγραμμα:

Η ανάλυση των δεδομένων στην εργασία αυτή γίνεται στο Origin Pro 8.5 – Data Analysis Software και κάθε φορά καταγράφονται τα εξής:

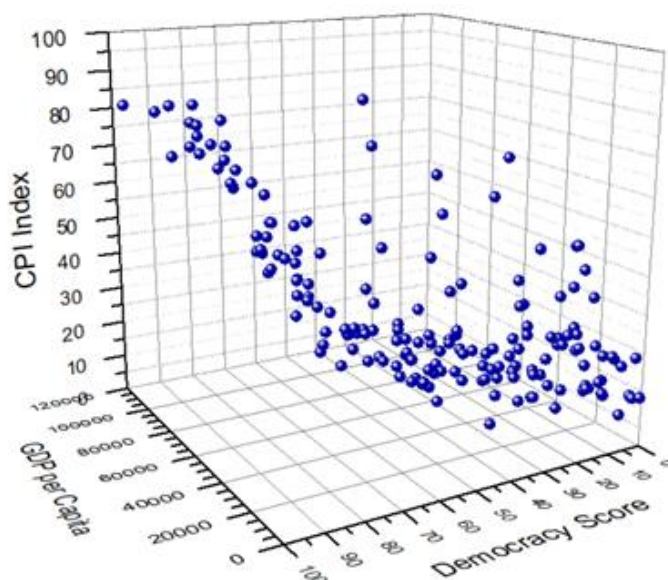
- R^2 : το R^2 πρέπει να είναι όσο πιο κοντά γίνεται στη μονάδα. Δείχνει αν η αλλαγή στο εξεταζόμενο μέγεθος (διαφθορά στην προκειμένη) καθορίζεται από τις ανεξάρτητες μεταβλητές
- Significance F: πρέπει να ισχύει $F < 0.5$

- Co-efficient: οι γραμμικοί συντελεστές πρέπει να είναι όσο το δυνατόν μεγαλύτεροι, ώστε να υπάρχει ισχυρή συσχέτιση (είτε θετική είτε αρνητική).
- P – value: πρέπει να είναι μικρότερη από 0.05 ώστε τα αποτελέσματα να είναι στατιστικά σημαντικά.

3.3. Συσχέτιση Διαφθοράς με το ΑΕΠ & τη Δημοκρατία

3.3.1. Πολλαπλή παλινδρόμηση χωρίς dummy variable

Από την επεξεργασία των δεδομένων προκύπτει το παρακάτω διάγραμμα, στον άξονα X του οποίου δίνεται το σκορ δημοκρατίας ως ανεξάρτητη μεταβλητή (X2), στον άξονα Y δίνεται το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ως ανεξάρτητη μεταβλητή (X1) και στον άξονα Z δίνεται ο δείκτης CPI ως εξαρτημένη μεταβλητή. Η τιμή των μεγεθών ενδιαφέροντος δίνονται στον Πίνακας 2.

Σχήμα 16. Διασπορά σημείων στην ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης: Σκορ Δημοκρατίας (άξονας X) – Κατά κεφαλήν ΑΕΠ (άξονας Y) – Δείκτης Αντίληψης Διαφθοράς (άξονας Z)

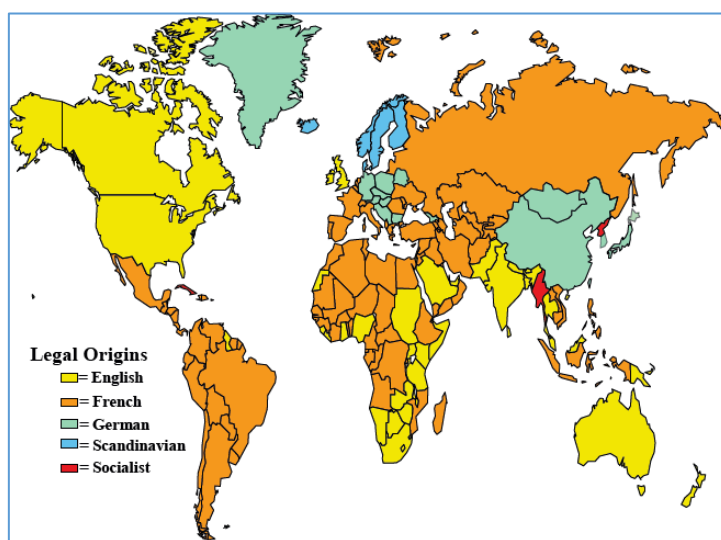
Πίνακας 2. Αποτελέσματα ανάλυσης πολλαπλής παλινδρόμησης

	R ²	Significance - F	Observations
	0.77	2.2 ⁻¹⁵	173
Intercept		Co - efficient	P - value
X Variable 1 (GDP per capita)		18.91	5.6·10 ⁻²⁶
X Variable 2 (Democracy score)		0.0005	1.0·10 ⁻²⁹
		0.285	9.5·10 ⁻²¹
	***P _{ΑΕΠ} < 0.001		
	***P _{Δημοκρατία} < 0.001		

Η τιμή των εξαγόμενων μεγεθών δείχνει ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ των δυο μεγεθών και η τιμή του $R^2 = 0.77$ είναι φυσικά αποδεκτή.

3.3.2. Πολλαπλή παλινδρόμηση με dummy variable

Στο σημείο αυτό θα πραγματοποιηθεί πολλαπλή παλινδρόμηση για τη μελέτη της διαφθοράς μέσω του ΑΕΠ και της Δημοκρατίας με την ταυτόχρονη εισαγωγή μιας επεξηγηματικής μεταβλητής (dummy variable) στην εξίσωση. Ως επεξηγηματική μεταβλητή επιλέχθηκε το νομικό σύστημα. Συγκεκριμένα ορίζεται η τιμή 1 αν το νομικό σύστημα της εκάστοτε χώρας είναι αγγλοσαξονικό και 0 αν δεν είναι. Στην παρακάτω εικόνα παρουσιάζονται διαγραμματικά τα νομικά συστήματα των χωρών και σημειώνεται ότι για τους σκοπούς της παρούσας εργασίας έχουμε τις δυο κατηγορίες που αναφέρθηκαν.

Σχήμα 17. Πρότυπο νομικού συστήματος ανά τον κόσμο (Πηγή: <https://voxeu.org/article/legal-origins>)

Εισάγοντας την επεξηγηματική μεταβλητή λαμβάνεται ο Πίνακας 3.

Πίνακας 3. Αποτελέσματα ανάλυσης πολλαπλής παλινδρόμησης με την εισαγωγή επεξηγηματικής μεταβλητής

	R ²	Significance - F	Observations
	0.65	3.2 ⁻¹⁵	173
		Co - efficient	P - value
Intercept		31.13	*** p < 0.001
X Variable 1 (GDP per capita)		0.0007	*** p < 0.001
X Variable 2 (Democracy Score)		0.017	**p = 0.023 < 0.05
X Variable 3 (Dummy)		4.08	** p = 0.03 < 0.05

Όπως αναφέρθηκε στο θεωρητικό υπόβαθρο, το νομικό σύστημα είναι και αυτός ένας σημαντικός παράγοντας που καθορίζει τη διαφθορά. Τα νομικά συστήματα

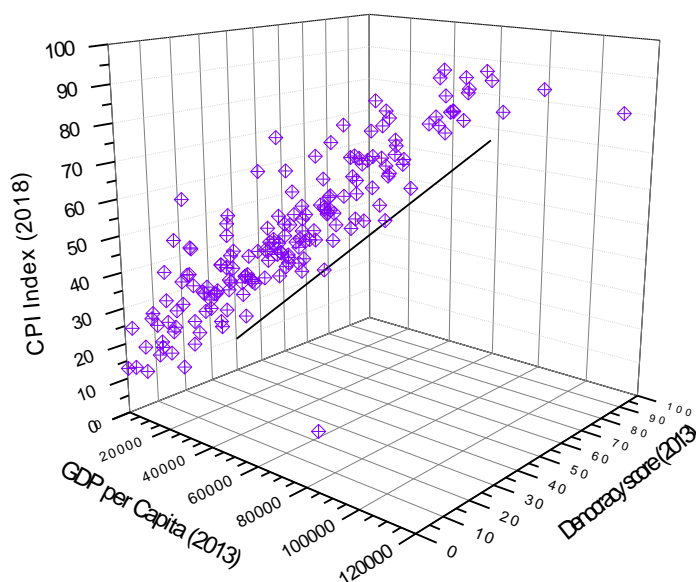
διαφέρουν στο βαθμό προστασίας και ευκαιριών που δίνονται σε όσους έχουν πληγεί από πράξεις διαφθοράς. Έρευνες έχουν δείξει ότι χώρες που εφαρμόζουν εθιμικό δίκαιο (Ηνωμένο Βασίλειο και πρώην αποικίες του) διαφέρουν στη διάσταση αυτή σε σύγκριση με χώρες που εφαρμόζουν αστικό δίκαιο.

3.4. Πρόβλεψη Διαφθοράς

3.4.1. Πρόβλεψη Διαφθοράς χωρίς dummy variable

Στο σημείο αυτό θα πραγματοποιηθεί πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση για να εξεταστεί αν είναι δυνατόν το ΑΕΠ και η Δημοκρατία να προβλέψουν τη Διαφθορά. Όπως αναφέρεται παραπάνω, σκοπός της εργασίας αυτής είναι να εξεταστεί αν είναι δυνατόν να προβλεφθεί το επίπεδο διαφθοράς σε μια χώρα. Για το λόγο αυτό θα συσχετιστούν το ΑΕΠ και η Δημοκρατία με το δείκτη διαφθοράς, αλλά σε αντίθεση με την προηγούμενη υποενοότητα αυτή τη φορά το κατά κεφαλήν ΑΕΠ και η Δημοκρατία λαμβάνονται για το έτος 2013, ενώ ο δείκτης διαφθοράς είναι από το 2018. Από την ανάλυση αυτή θα φανεί αν είναι δυνατόν να προβλεφθούν τα επίπεδα της διαφθοράς σε βάθος πέντε ετών.

Από την επεξεργασία των δεδομένων προκύπτει το παρακάτω διάγραμμα, στον άξονα X του οποίου δίνεται το σκορ δημοκρατίας ως ανεξάρτητη μεταβλητή (X2), στον άξονα Y δίνεται το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ως ανεξάρτητη μεταβλητή (X1) και στον άξονα Z δίνεται ο δείκτης CPI ως εξαρτημένη μεταβλητή. Η τιμή των παραμέτρων ενδιαφέροντος δίνονται στον Πίνακα 4.

Σχήμα 18. Διασπορά σημείων στην ανάλυση πολλαπλής παλινδρόμησης: Σκορ Δημοκρατίας 2013 (άξονας X) – Κατά κεφαλήν ΑΕΠ 2013 (άξονας Y) – Δείκτης Αντίληψης Διαφθοράς 2018 (άξονας Z)

Πίνακας 4. Αποτελέσματα ανάλυσης πολλαπλής παλινδρόμησης

R ²	Significance - F	Observations
0.73	2.2 ⁻¹⁵	173
	Co - efficient	P - value
Intercept	16.85	2.7·10 ⁻²⁶
X Variable 1 (GDP per capita)	0.0005	4.3·10 ⁻²⁹
X Variable 2 (Democracy score)	0.35	5.1·10 ⁻²¹
*** P _{ΑΕΠ} < 0.001		
*** P _{Δημοκρατία} < 0.001		

Η τιμή των εξαγόμενων μεγεθών δείχνει ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ των δυο μεγεθών και η τιμή του R² = 0.73 είναι φυσικά αποδεκτή. Τα αποτελέσματα της πολλαπλής παλινδρόμησης αυτής δε διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό σε σχέση με τα αποτελέσματα της προηγούμενης γραμμικής παλινδρόμησης. Αξίζει να σημειωθεί και πάλι ότι η διαφθορά είναι πολυπαραγοντικό φαινόμενο. Δεν αρκεί μια χώρα να έχει μεγάλο κατά κεφαλήν ΑΕΠ για να έχει αυξημένα επίπεδα διαφάνειας, αλλά χρειάζεται να συντρέχουν και άλλες συνθήκες, όπως σωστή ροή των δημοκρατικών διαδικασιών. Φυσικά ισχύει και το αντίστροφο.

Αν αναλογιστεί κανείς ότι μπορεί να υπάρχουν τεράστιες αλλαγές από τη μια χρονιά στην επόμενη πόσο μάλλον σε βάθος πενταετίας, τα αποτελέσματα της συσχέτισης είναι καίρια. Φυσικά η συσχέτιση δεν είναι τόσο ακριβής όσο όταν συγκρίνονται τα μεγέθη στην ίδια χρονιά, αλλά μπορεί να λειτουργήσει ως μια ισχυρή πρώτη ένδειξη.

3.4.2. Πρόβλεψη Διαφθοράς με dummy variable

Στο σημείο αυτό θα πραγματοποιηθεί πολλαπλή παλινδρόμηση για να εξεταστεί αν είναι δυνατή η πρόβλεψη της διαφθοράς μέσω του ΑΕΠ και της Δημοκρατίας, αλλά θα εισαχθεί μια επεξηγηματικής μεταβλητής (dummy variable) στην εξίσωση. Όπως στην προηγούμενη υποενοότητα, έτσι και στο σημείο αυτό η επεξηγηματική μεταβλητή είναι η μορφή του νομικού συστήματος.

Πίνακας 5. Αποτελέσματα ανάλυσης πολλαπλής παλινδρόμησης – dummy variable

R ²	Significance - F	Observations
0.73	2.2 ⁻⁴⁸	173
	Co - efficient	P - value
Intercept	16.39	*** p ~ 0 < 0.001
X Variable 1 (GDP per capita)	0.00048	*** p ~ 0 < 0.001
X Variable 2 (Democracy score)	0.35	*** p ~ 0 < 0.001
X Variable 3 (Dummy)	0.0004	** p = 0.035 < 0.05

Όπως αναφέρθηκε στο θεωρητικό υπόβαθρο, το νομικό σύστημα είναι και αυτός ένας σημαντικός παράγοντας που καθορίζει τη διαφθορά. Επομένως μπορεί να παίξει σημαντικό ρόλο στην πρόβλεψη αυτής, όπως φαίνεται από τα αποτελέ-

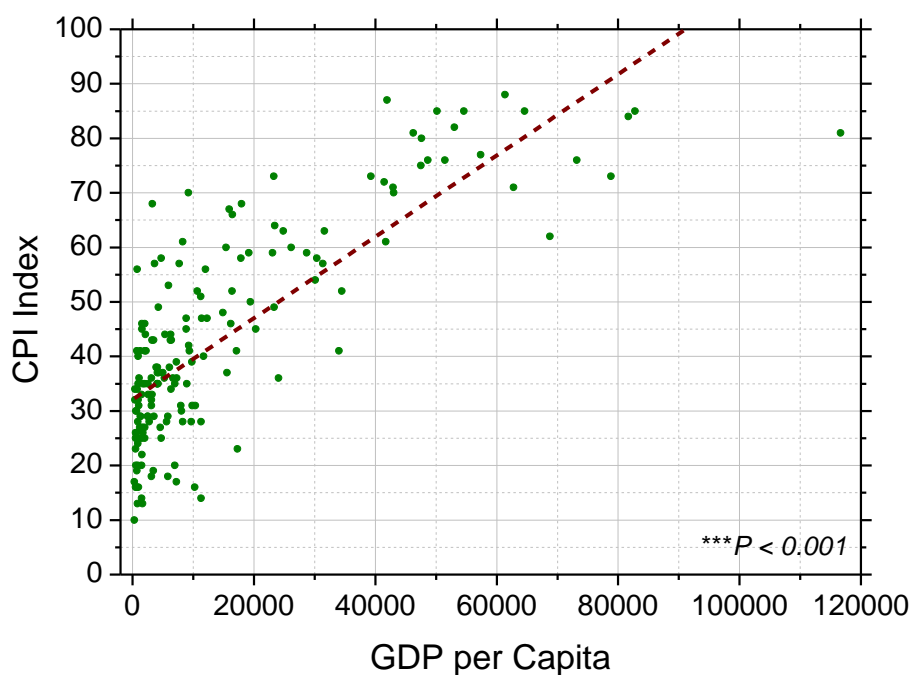
σματα της ανάλυσης παλινδρόμησης. Όπως φαίνεται από τη σύγκριση των πινάκων 4 και 5, οι διαφορές στους συντελεστές είναι ελάχιστες.

3.5. Απλές γραμμικές παλινδρομήσεις

Στη συνέχεια δίνονται ορισμένες απλές παλινδρομήσεις προς επίρρωση των αποτελεσμάτων των παραπάνω πολλαπλών παλινδρομήσεων.

3.5.1. Κατά Κεφαλήν ΑΕΠ & Διαφθορά

Από την επεξεργασία των δεδομένων προκύπτει το παρακάτω διάγραμμα, στον άξονα Χ του οποίου δίνεται το κατά κεφαλήν ΑΕΠ ως ανεξάρτητη μεταβλητή και στον άξονα Υ δίνεται ο δείκτης CPI ως εξαρτημένη μεταβλητή. Η τιμή των μεγεθών ενδιαφέροντος δίνονται στον Πίνακα 6.

Σχήμα 19. Κατανομή των σημείων με βάση το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (άξονας Χ) και το δείκτη αντίληψης της διαφθοράς (άξονας Υ) για 173 χώρες

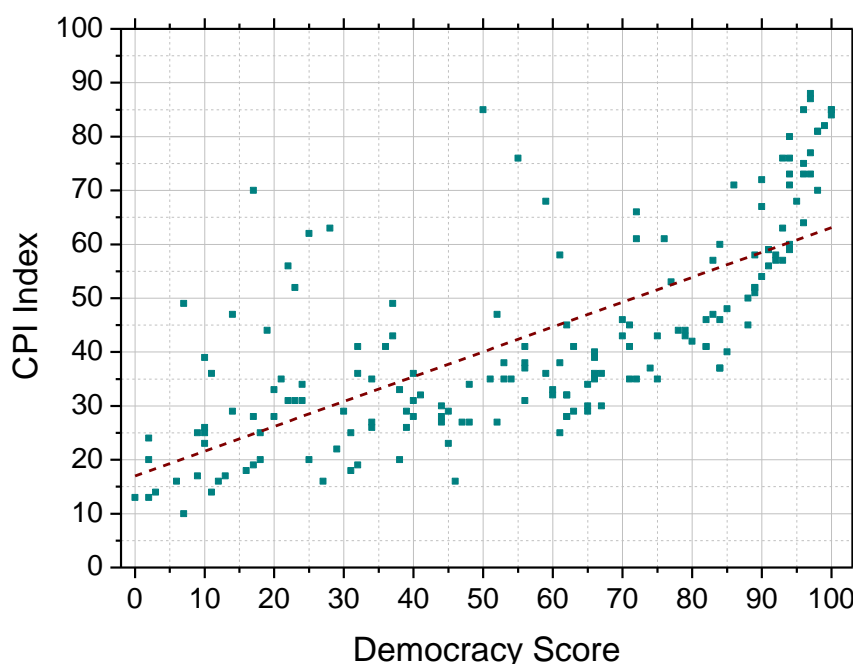
Πίνακας 6. Αποτελέσματα ανάλυσης παλινδρόμησης ($CPI = f(GDP \text{ per Capita})$) για 173 χώρες

R^2	Significance - F	Observations
0.61	10^{-37}	173
	Co - efficient	P - value
Αποτέμνουσα	32.12	1.7^{-37}
Ανεξάρτητη μεταβλητή 1	0.0007	1.07^{-37}
*** $P_{\text{ΑΕΠ}} < 0.001$		

Στο παραπάνω διάγραμμα φαίνεται ότι η πυκνότητα των σημείων είναι ιδιαίτερα μεγάλη στο ορθογώνιο που ορίζεται από τα σημεία (0,0) , (10000,0) , (0,60) και (60,10000). Η επιφάνεια αυτή είναι πάρα πολύ μικρή, αλλά συγκεντρώνει τα 2/3 των παρατηρήσεων. Αυτό προφανώς πηγάζει από την άνιση κατανομή του πλούτου ανά τις χώρες. Η τιμή των εξαγόμενων μεγεθών δείχνει ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ των δυο μεγεθών και η τιμή του $R^2 = 0.61$ είναι ενθαρρυντική. Αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ φαίνεται να οδηγεί σε αύξηση του δείκτη αντίληψης διαφθοράς. Να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι το κατά κεφαλήν ΑΕΠ είναι πιο ενδεικτικό μέγεθος από το ΑΕΠ, γιατί δείχνει την κατανομή του πλούτου στο πληθυσμό της εκάστοτε χώρας.

3.5.2. Δημοκρατία & Διαφθορά

Από την επεξεργασία των δεδομένων προκύπτει το παρακάτω διάγραμμα, στον άξονα Χ του οποίου δίνεται το σκορ δημοκρατίας ως ανεξάρτητη μεταβλητή και στον άξονα Υ δίνεται ο δείκτης CPI ως εξαρτημένη μεταβλητή. Η τιμή των μεγεθών ενδιαφέροντος δίνονται στον Πίνακας 7.

Σχήμα 20. Κατανομή των σημείων με βάση το σκορ δημοκρατίας (άξονας Χ) και το δείκτη αντίληψης της διαφθοράς (άξονας Υ) για 173 χώρες

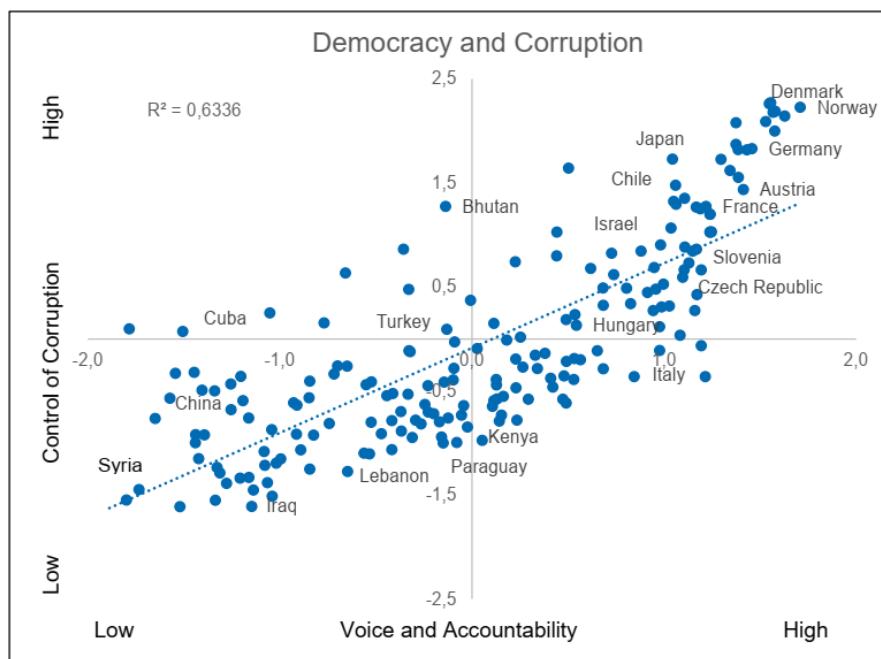
Πίνακας 7. Αποτελέσματα ανάλυσης παλινδρόμησης ($CPI = f(\text{Democracy Score})$) για 173 χώρες

	R ²	Significance - F	Observations
	0.57	$1 \cdot 10^{-28}$	173
		Co - efficient	P - value
Intercept		16.9	$7 \cdot 10^{-13}$
X Variable 1		0.46	$1 \cdot 10^{-28}$

*** $P < 0.001$

Στο παραπάνω διάγραμμα φαίνεται ότι η κατανομή των σημείων είναι πιο ομοιόμορφη και δεν υπάρχει περιοχή του διαγράμματος με έντονη πυκνότητα όπως στην περίπτωση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Για αυτό και η ευθεία δεν είναι τόσο απότομη. Άλλωστε ως μεγέθη το δημοκρατικό σκορ και ο CPI ανήκουν στην ίδια τάξη μεγέθους.

Η τιμή των εξαγόμενων μεγεθών δείχνει ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ των δυο μεγεθών και η τιμή του $R^2 = 0.57$ μπορεί να θεωρηθεί αξιόπιστη. Αύξηση του δημοκρατικού σκορ φαίνεται να οδηγεί σε αύξηση του δείκτη CPI, επομένως τα ευρήματα της παρούσας εργασίας βρίσκονται σε συμφωνία με τις έρευνες που υποστηρίζουν τη θετική συσχέτιση. Για παράδειγμα αποτελέσματα της παρούσας εργασίας βρίσκονται σε πλήρη συμφωνία με την έρευνα που διεξήχθη από το Γερμανικό Ινστιτούτο Οικονομίας, όπως φαίνεται στο παρακάτω διάγραμμα (Enste & Heldman, 2017). Αν και χρησιμοποιήθηκαν διαφορετικοί δείκτες για να περιγράψουν τη δημοκρατία και τη διαφθορά, τα αποτελέσματα παρουσιάζουν μεγάλο βαθμό επικάλυψης.

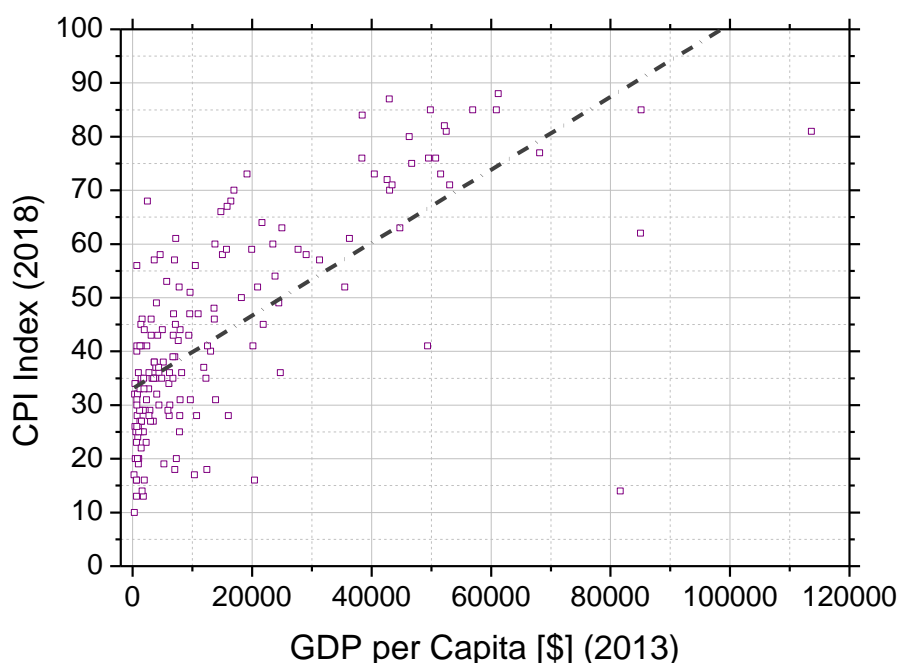

Σχήμα 21. Συσχέτιση δημοκρατίας και διαφθοράς (Πηγή: Institut der deutschen Wirtschaft)

3.5.3. Πρόβλεψη Διαφθοράς μέσω του ΑΕΠ

Στο Σχήμα 22 δίνεται το διάγραμμα που συσχετίζει τους εξεταζόμενους δείκτες, ενώ στον πίνακα 9 δίνονται οι τιμές των μεγεθών ενδιαφέροντος. Όπως φαίνεται, η συσχέτιση είναι και σε αυτήν την περίπτωση θετική. Η τιμή του R^2 είναι μικρότερη σε σχέση με αυτήν της προηγούμενης ανάλυσης, συγκεκριμένα η τιμή του R^2 είναι 0.49 ενώ στην προηγούμενη περίπτωση βρέθηκε ίση με 0.61.

Στο παρακάτω διάγραμμα φαίνεται ότι η πυκνότητα των σημείων είναι ιδιαίτερα μεγάλη στο ορθογώνιο που ορίζεται από τα σημεία (0,0) , (10000,0) , (0,60) και (60,10000). Η επιφάνεια αυτή είναι πάρα πολύ μικρή, αλλά συγκεντρώνει και σε αυτήν την περίπτωση την πλειοψηφία των παρατηρήσεων. Είναι σαφές ότι η κατανομή του πλούτου εξακολουθεί να είναι εξαιρετικά άνιση σήμερα, όπως ήταν και το 2013. Η τιμή των εξαγόμενων παραμέτρων δείχνει ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ των δυο μεγεθών και η τιμή του $R^2 = 0.49$ είναι ενθαρρυντική. Αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ φαίνεται να οδηγεί σε αύξηση του δείκτη αντίληψης διαφθοράς.

Σχήμα 22. Συσχέτιση της διαφθοράς (2018) με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2013)

Πίνακας 9. Αποτελέσματα ανάλυσης παλινδρόμησης [κατά κεφαλήν ΑΕΠ (2013) – διαφθορά (2018)]

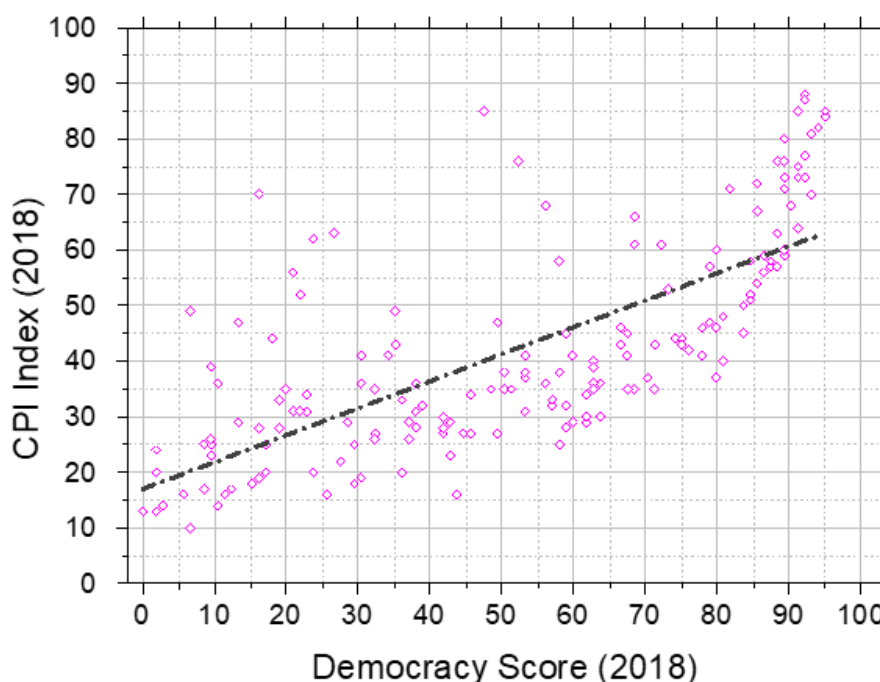
R^2	Significance - F	Observations
0.49	0	173
Intercept	Co - efficient	P - value
	33.05	$5.3 \cdot 10^{-26}$
X Variable (GDP per Capita)	0.0006	$6.3 \cdot 10^{-21}$
*** $P < 0.001$		

3.5.4. Πρόβλεψη Διαφθοράς μέσω της Δημοκρατίας

Στο ίδιο πλαίσιο με πριν, θα εξεταστεί αν είναι δυνατόν να προβλεφθεί το επίπεδο διαφθοράς σε μια χώρα με έναν διαφορετικό δείκτη. Αυτήν τη φορά, θα συσχετιστεί το σκορ δημοκρατία με το δείκτη διαφθοράς, αλλά σε αντίθεση με την προηγούμενη υποενοότητα αυτή τη φορά ο δημοκρατικός δείκτης λαμβάνεται για το έτος 2013, ενώ ο δείκτης διαφθοράς είναι από το 2018, όπως και στις προηγούμενες υποενοότητες. Από την ανάλυση αυτή θα φανεί αν είναι δυνατόν να προβλεφθούν τα επίπεδα της διαφθοράς με βάση το δείκτη αυτό από μια πενταετία πριν.

Στο παρακάτω διάγραμμα φαίνεται ότι η κατανομή των σημείων είναι πιο ομοιόμορφη και δεν υπάρχει περιοχή του διαγράμματος με έντονη πυκνότητα όπως στην περίπτωση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Για αυτό και η ευθεία δεν είναι τόσο απότομη. Η τιμή των εξαγόμενων παραμέτρων δείχνει ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ των δυο μεγεθών και η τιμή του $R^2 = 0.51$. Αύξηση του δημοκρατικού σκορ φαίνεται να οδηγεί σε αύξηση του δείκτη CPI σε βάθος πενταετίας.

Να σημειωθεί ότι οι παράμετροι είναι σχεδόν ίδιες με αυτές της προηγούμενης ανάλυσης, υποδεικνύοντας ότι ο δείκτης διαφθοράς είναι πιο ευαίσθητος σε μεταβολές του κατά κεφαλήν ΑΕΠ, καθώς οι μικρές αλλαγές που παρατηρήθηκαν στα δημοκρατικά σκορ στο ενδιάμεσο χρονικό διάστημα δεν επηρεάζουν την τελική τιμή της συνάρτησης.

Σχήμα 23. Συσχέτιση της διαφθοράς (2018) με το δείκτη δημοκρατίας (2013)

Πίνακας 8. Αποτελέσματα ανάλυσης παλινδρόμησης [democracy score (2013) – διαφθορά (2018)]

R ²	Significance - F	Observations
0.51	0	173
	Co - efficient	P - value
Intercept	16.35	2.3·10 ⁻²⁶
X Variable 2 (Democracy score)	0.485	4.5 ·10 ⁻²¹
*** $P < 0.001$		

Σύνοψη

Με βάση τα αποτελέσματα της παρούσας ενότητας, φαίνεται ότι η διαφθορά παρουσιάζει άμεση συσχέτιση με τη δημοκρατία και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Συγκεκριμένα, ο δείκτης CPI έχει θετική συσχέτιση με το σκορ Δημοκρατίας και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Έτσι, όσο μικρότερα είναι τα ποσοστά διαφθοράς σε μια χώρα, τόσο μεγαλύτερο είναι το σκορ δημοκρατίας (= δημοκρατική ανάπτυξη) και υπάρχει καλύτερη κατανομή των πόρων. Τα αποτελέσματα αυτά υποστηρίζονται και με την εισαγωγή μιας επεξηγηματικής μεταβλητής, της μορφής του νομικού συστήματος. Τα αποτελέσματα της ανάλυσης βρίσκονται σε συμφωνία με τη βιβλιογραφία που συζητήθηκε στο δεύτερο κεφάλαιο της εργασίας, όπως για παράδειγμα με τις έρευνες των (Mohtadi & Roe, 2003), (Mauro, Corruption and Growth, 1995) και (Lučić, Radišić, & Dobromirov, 2016). Περαιτέρω αναλύσεις παλινδρόμησης έδειξαν ότι η διαφθορά όχι μόνο σχετίζεται με τη δημοκρατία και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ, αλλά μπορεί να προβλεφθεί σε βάθος πενταετίας από τα μεγέθη αυτά. Η ανάγκη για πρόβλεψη της διαφθοράς στην πολιτική ζωή μιας χώρας είναι τόσο επιτακτική, που πια αποτελεί αντικείμενο εφαρμογής νευρωνικών δικτύων (López-Iturriaga & Sanz , 2018) .

4. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Στην παρούσα εργασία μελετήθηκε το φαινόμενο της διαφθοράς με βάση δημοκρατικούς δείκτες (σκορ δημοκρατίας) και οικονομικούς δείκτες (κατά κεφαλήν ΑΕΠ). Αφού προηγήθηκε η απαραίτητη βιβλιογραφική ανασκόπηση και δομήθηκε το θεωρητικό υπόβαθρο, ακολούθησε η εμπειρική ανάλυση παλινδρόμησης. Τα αποτελέσματα της εργασίας συνοψίζονται ως εξής:

- Η διαφθορά είναι ένα υποκειμενικό μέγεθος, για τη μέτρηση του οποίου διαδραματίζουν σημαντικό ρόλοι οικονομικοί, κοινωνικοί και πολιτικοί παράγοντες.
- Ο δείκτης αντίληψης διαφθοράς (CPI) παρουσιάζει θετική συσχέτιση με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ. Δηλαδή, αύξηση του κατά κεφαλήν ΑΕΠ οδηγεί σε αύξηση του δείκτη αυτού, που μεταφράζεται σε μικρότερα επίπεδα διαφθοράς.
- Το σκορ δημοκρατίας έχει επίσης θετική συσχέτιση με το δείκτη CPI. Δηλαδή, αύξηση του σκορ δημοκρατίας οδηγεί σε μικρότερα επίπεδα διαφθοράς.
- Είναι δυνατόν να προβλεφθεί η διαφθορά σε βάθος πέντε ετών τόσο με βάση τα αποτελέσματα του κατά κεφαλήν ΑΕΠ αλλά και του σκορ δημοκρατίας.
- Οι παραπάνω αναλύσεις γίνονται πιο ολοκληρωμένες όταν εισαχθεί ως επεξηγηματική μεταβλητή (dummy variable) το νομικό σύστημα μιας χώρας. Καθώς η διαφθορά είναι ένα πολυπαραγοντικό φαινόμενο, η εισαγωγή μιας τέτοιας μεταβλητής συμβάλει σημαντικά στην ανάλυση του φαινομένου της διαφθοράς.

Με βάση τα αποτελέσματα της εργασίας προτείνονται τα ακόλουθα για περαιτέρω έρευνα:

- Προτείνεται η θέσπιση συγκεκριμένων κριτηρίων για κάθε μέγεθος, με σκοπό να ομαδοποιηθούν κατάλληλα οι χώρες και να χωριστούν σε μεγάλα διακριτά blocks. Αυτό δε γίνεται μονοσήμαντα και πρέπει να ληφθούν υπόψη πολλές παράμετροι.
- Προτείνεται επίσης η χρονική μελέτη του φαινομένου και ο έλεγχος αν το προτεινόμενο μοντέλο ταιριάζει και σε προγενέστερα αποτελέσματα.

BIBΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2005). Institutions as a fundamental cause of long-run growth. *Handbook of Economic Growth*, 1, 385-472.
- Aidt, T. S. (2009). Corruption, institutions, and economic development. *Oxford Review of Economic Policy*, 25(2), 271-291.
- Aidt, T., Dutta, J., & Sena, V. (2008). Governance regimes, corruption and growth: Theory and evidence. *Journal of Comparative Economics*, 36, 195–220.
- Aizenmann, J., & Glick, R. (2003). *Military expenditure, threats, and growth*. Cambridge: National Bureau of Economic Research.
- Anderson, C. J., & Tverdova, Y. V. (2003). Corruption, Political Allegiances, and Attitudes Toward Government in Contemporary Democracies. *American Journal of Political Science*, 47(1), 91-107.
- Andvig, J. C. (2006). Corruption and fast change. *World Development*, 34(2), 328-340.
- Blackburn, K., Bose, N., & Haque, M. E. (2005). The incidence and persistence of corruption in economic development. *Journal of Economic Dynamics & Control*, 30, 2447-2467.
- Boix, C. (2011). Democracy, Development, and the International System. *American Political Science Review*, 1-52.
- Brown, S. F., & Shackman, K. (2007). Corruption and related socioeconomic factors: A time series study. *Kyklos*, 60, 319-347.
- Enste, D., & Heldman, C. (2017). *Causes and consequences of corruption: An overview of empirical results*. Köln: Institut der deutschen Wirtschaft.
- European Commission. (2019). *REPORT FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT AND THE COUNCIL assessing the extent to which the Member States have taken the necessary measures in order to comply with Council Framework Decision 2003/568/JHA of 22 July 2003 on combating corruption*. Brussels: European Union.
- Fench, H. W. (1997, September 8). Mobutu Sese Seko, Zairian Ruler, Is Dead in Exile in Morocco at 66. *NY Times*.
- Franceschi, L. (2019, November 21). A history of state capture in Kenya: The Goldenberg scandal. *Daily Nation*.
- Gunes, O. (2015). Turkey's grand challenge: Disaster-proof building inventory within 20 years. *Case Study in Construction Materials*, 2, 18-34.

- Gupta, S. D., & Terme, R. A. (1998). *Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty?* Washington DC: IMF Working Paper 98/76.
- Halloran, R. (1976, February 11). Scandal Costs Lockheed \$ 1.3 Billion Sale to Japan. *NY Times*.
- Heckelmann, J. C., & Powell, B. (2008). Corruption and the Institutional environment for growth. *Working papers 2008 - 6*.
- Herzfeld, T., & Weiss, C. (2003). Corruption and legal (in)effectiveness: an empirical investigation. *European Journal of Political Economy*, 19(3), 621-632.
- Huang, C. J. (2012). Corruption, economic growth, and income inequality: evidence from ten countries in Asia. *World Academy of Science, Engineering and Technology*, 66.
- Huntington, S. (1968). *Political order in changing societies*. Yale University Press.
- Huntington, S. P. (1991). *The Third Wave: Democratization in the Late Twentieth Century*. Norman: University of Oklahoma Press.
- Jetter, M., Agudelo, A., & Ramirez Hassan, A. (2015). The Effect of Democracy on Corruption: Income is Key. *World Development*, 74, 284-306.
- Kaufmann, D. (2006). *Myths and realities of governance and corruption*. World Economic Forum.
- Kaufmann, D., & Wei, S. J. (1998). *Does Grease Money Speed Up the Wheels of Commerce?*. NBER Working papers.
- Lambsdorff, G. J. (2003). How corruption affects productivity. *Kyklos*, 56, 457–474.
- LaPorta, R., Lopez-de-Silanes, F., & Schleifer, A. (2008). The Economic Consequences of Legal Origins. *Journal of Economic Literature* 46, 285-332.
- Leff, N. (1964). Economic Development Through Bureaucratic Corruption. *American Behavioral*, 8, 8-14.
- López-Iturriaga, F. J., & Sanz, I. P. (2018). Predicting Public Corruption with Neural Networks: An Analysis of Spanish Provinces. *Social Indicators Research*, 140, 975-998.
- Lovitt, J. (2004, November 2004). The Information Challenge: Transparency International and Combating Corruption. (4. T.-F. Communicators', Υπεύθυνος συνεντεύξεων)
- Lučić, D., Radišić, M., & Dobromirov, D. (2016). Causality between corruption and the level of GDP. *Economic Research-Ekonomska Istraživanja*, 29(1), 360-379.

- Lupu, D., & Lazar, C. G. (2015). Influence of e-government on the Level of Corruption in some EU and Non-EU States. *Procedia Economics and Finance*, 20, 365-371.
- Manolas, D. A., & Vavouras, I. S. (2011). Corruption, globalization and development: How are these three phenomena related? *Journal of Policy Modeling*, 33, 636-648.
- Mauro, P. (1995). Corruption and Growth. *Quarterly Journal of Economics*, 110(3), 681-712.
- Mauro, P. (2004). The Persistence of Corruption and Slow Economic Growth. *IMF Staff*, 51(1).
- Melgar, N., Rossi, M., & Smith, T. (2010). The Perception of Corruption. *International Journal of Public Opinion Research*, 22(1), 120-131.
- Mo, P. H. (2001). Corruption and economic growth. *Corruption and economic growth. Journal of Comparative Economics*, 29, 66–79.
- Mohtadi, H., & Roe, T. L. (2003). Democracy, rent seeking, public spending and growth. *Journal of Public Economics*, 87(3), 445-466.
- Nye, J. S. (1967). *The Impact of Independence on Two African Nationalist Parties*. New York: Boston University Papers on Africa.
- Özge, C. D., & Østergaard Nielsen, J. (2020). The on-paper hydropower boom: A case study of corruption in the hydropower sector in Bosnia and Herzegovina. *Ecological Economics*, 172, 106630.
- Paiders, J. (2008). Relationship between corruption level changes and economic growth in the world end Europe. *International scientific conference: Research for Rural Development 2008*, (σσ. 21-23). Jelgava.
- Paldam, M. (2001). Corruption and religion, Adding to the economic model. *Kyklos*, 54, 383–414.
- Rontos, K., Salvati, L., & Vavouras, I. (2013). Corruption in the world: Its economic, political and geographic determinants and their interactions. *Journal of Regional Socio-Economic Issues*, 3(2), 5-26.
- Rose-Ackerman, S. (1978). *Corruption: A Study in Political Economy*. NY: New York: Academic Press.
- Russell, J., & Cohn, R. (2012). *Mani Pulite*. Book on Demand.
- Saad-Filho, A., & Boffo, M. (2020). The corruption of democracy: Corruption scandals, class alliances, and political authoritarianism in Brazil. *Geoforum*, 1-10.
- Shadabi, L. (2013). The Impact of Religion on Corruption. *The Journal of Business Inquiry*, 12(1), 102-117.

- Shen, C., & Williamson, J. B. (2005). Corruption, democracy, economic freedom and state strength. *International Journal of Comparative Sociology*, 46(4), 327-345.
- Shleifer, A., & Vishny, R. W. (1993). Corruption. *The Quarterly Journal of Economics*, 68(3), 599-617.
- Sommer, U., Bloom, P. B.-N., & Arikan, G. (2012). Does faith limit immorality? The politics of religion and corruption. *Democratization*, 20(3), 287-309.
- Svensson, J. (2005). Eight questions about corruption. *Eight questions about corruption. Journal of Economic Perspectives*, 19, 19–42.
- Tanzi, V., & Davoodi, H. (1997). *Corruption, public investment and growth*. Washington: IMF Working Paper No 39.
- Tarverdi, Y., Saha, S., & Campbel, N. (2019). Governance, democracy and development. *Economic Analysis and Policy*, 63, 220-233.
- Transparency International. (1999). *Corruption Perceptions Index 1999 - Framework Document*. The Transparency International.
- Transparency International. (2013). *Navigating today's complex business risks Europe, Middle East, India and Africa Fraud Survey 2013*. EY - Building a better working world.
- Treisman, D. (2000). THE CAUSES OF CORRUPTION: A CROSS-NATIONAL STUDY. *Journal of Public Economics*, 76(3), 399-457.
- UNITED NATIONS OFFICE ON DRUGS AND CRIME. (2004). *United Nations Convention against Corruption*. Ανάκτηση από United Nations office on drugs and crime: https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/Publications/Convention/08-50026_E.pdf
- Wei, S. J. (2000). International scientific conference: Research for Rural Development 2008. *Review of Economics and Statistics*, 82, 1-11.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Παρατίθενται τα δεδομένα που χρησιμοποιήθηκαν στην παρούσα εργασία.

Country	CPI 2018	GDP per Capita 2018	Dem. Score 2018	GDP per Capita 2013	Dem. Score 2013	Legal System (dummy)
Afghanistan	16	521	27	640	26	0
Albania	36	5269	67	4413	64	0
Algeria	35	4115	34	3500	32	0
Angola	19	3432	32	5254	30	0
Argentina	40	11684	85	13080	81	0
Armenia	35	4212	53	3838	50	0
Australia	77	57374	97	68150	92	1
Austria	76	51462	93	50716	88	0
Azerbaijan	25	4721	10	7875	10	0
Bahrain	36	24051	11	24744	10	1
Bangladesh	26	1698	39	981	37	1
Barbados	68	17949	95	16452	90	1
Belarus	44	6290	19	7978	18	0
Belgium	75	47519	96	46744	91	0
Benin	40	902	66	699	63	0
Bhutan	68	3243	59	2472	56	1
Bolivia	29	3549	63	2908	60	0
Bosnia	38	6066	53	5131	50	0
Botswana	61	8259	72	7224	68	1
Brazil	35	8921	75	12300	71	0
Brunei	63	31628	28	44740	27	0
Bulgaria	42	9273	80	7646	76	0
Burkina Faso	41	715	56	699	53	0
Burundi	17	272	13	256	12	0
Cabo Verde	57	3635	92	3615	87	0
Cambodia	20	1510	25	1013	24	0
Cameroon	25	1534	18	1465	17	0
Canada	81	46233	98	52504	93	1
Central Africa	26	476	10	380	10	0
Chad	19	728	17	979	16	0
Chile	67	15923	90	15842	86	0
China	39	9771	10	7050	10	0
Colombia	36	6668	66	8212	63	0
Comoros	27	1415	44	1504	42	0
Costa Rica	56	12027	91	10490	86	0
Cote d'Ivoire	35	1716	51	1415	48	0
Croatia	48	14910	85	13642	81	0
Cuba	47	8822	14	6837	13	0
Cyprus	59	28690	94	27729	89	1
Czech Republic	59	23079	91	19916	86	0

Congo	20	562	18	458	17	0
Denmark	88	61350	97	61191	92	0
Djibouti	31	3083	24	2312	23	0
Dominica	57	7691	93	7016	88	1
Dominican R.	30	8051	67	6238	64	0
Ecuador	34	6345	65	6056	62	0
Egypt	35	2549	21	3264	20	0
El Salvador	35	4058	66	3509	63	0
Eq. Guinea	16	10262	6	20384	6	0
Eritrea	24	850	2	850	2	0
Estonia	73	23266	94	19174	89	0
Ethiopia	34	772	24	499	23	0
Finland	85	50152	100	49878	95	0
France	72	41464	90	42592	86	0
Gabon	31	7953	22	9680	21	0
Georgia	58	4717	61	4623	58	0
Germany	80	47603	94	46285	89	0
Ghana	41	2202	82	2378	78	1
Greece	45	20324	88	21874	84	0
Grenada	52	10640	89	7789	85	1
Guatemala	27	4549	52	3452	49	0
Guinea	28	879	40	769	38	0
Guinea Bissau	16	778	46	634	44	0
Guyana	37	4979	74	3939	70	1
Haiti	20	868	38	815	36	0
Honduras	29	2500	45	2102	43	0
Hong Kong	76	48676	55	38403	52	1
Hungary	46	16162	70	13687	67	0
Iceland	76	73191	94	49522	89	0
India	41	2010	71	1450	67	1
Indonesia	38	3894	61	3623	58	0
Iran	28	5628	17	6111	16	0
Iraq	18	5834	31	7076	29	0
Ireland	73	78806	97	51590	92	1
Israel	61	41715	76	36309	72	1
Italy	52	34483	89	35546	85	0
Jamaica	44	5354	78	4989	74	1
Japan	73	39290	96	40454	91	0
Jordan	49	4242	37	3998	35	0
Kazakhstan	31	9813	23	13890	22	0
Kenya	27	1711	48	1210	46	1
Kosovo	37	4302	56	3876	53	0
Kuwait	41	33994	36	49388	34	0
Kyrgyzstan	29	1281	39	1282	37	0
Laos	29	2542	14	1825	13	0
Latvia	58	17861	89	15043	85	0
Lebanon	28	8270	44	7923	42	0
Lesotho	41	1299	63	1249	60	1

Liberia	32	677	60	721	57	1
Libya	17	7242	9	10363	9	0
Lithuania	59	19153	91	15705	86	0
Luxembourg	81	116640	98	113625	93	0
Madagascar	25	528	61	541	58	0
Malawi	32	389	62	348	59	1
Malaysia	47	11373	52	10970	49	1
Maldives	31	10331	40	7928	38	1
Mali	32	900	41	805	39	0
Malta	54	30098	90	23838	86	0
Mauritania	27	1189	34	1477	32	0
Mauritius	51	11239	89	9637	85	0
Mexico	28	9673	62	10725	59	0
Moldova	33	3227	60	2668	57	0
Mongolia	37	4122	84	4366	80	0
Montenegro	45	8844	62	7186	59	0
Morocco	43	3222	37	3121	35	0
Mozambique	23	499	45	664	43	0
Myanmar	29	1326	30	1162	29	0
Namibia	53	5931	77	5694	73	1
Nepal	31	1034	56	715	53	1
Netherlands	82	53024	99	52184	94	0
New Zealand	87	41945	97	42951	92	1
Nicaragua	25	2029	31	1811	29	0
Niger	34	414	48	414	46	0
Nigeria	27	2028	47	2998	45	1
North Korea	14	1500	3	81659	3	0
Norway	84	81697	100	38463	95	0
Oman	52	16415	23	20926	22	0
Pakistan	33	1482	38	1208	36	1
Panama	37	15575	84	11889	80	0
Papua NG	28	2730	62	2729	59	1
Paraguay	29	5822	65	5926	62	0
Peru	35	6941	72	6756	68	0
Philippines	36	3103	59	2749	56	0
Poland	60	15421	84	13781	80	0
Portugal	64	23408	96	21647	91	0
Qatar	62	68794	25	85050	24	0
Romania	47	12301	83	9555	79	0
Russia	28	11289	20	16007	19	0
Rwanda	56	773	22	705	21	0
Sao Tome	46	2001	84	1577	80	0
Saudi Arabia	49	23339	7	24500	7	1
Senegal	45	1522	71	1375	67	0
Serbia	39	7247	66	6755	63	0
Seychelles	66	16434	72	14765	68	0
Sierra Leone	30	534	65	716	62	1
Singapore	85	64582	50	56967	48	1

Slovakia	50	19443	88	18236	84	0
Slovenia	60	26124	94	23496	89	0
Solomon	44	2138	79	1977	75	1
Somalia	10	315	7	297	7	1
South Africa	43	6374	79	6832	75	1
South Korea	57	31363	83	31312	79	0
South Sudan	13	1669	2	1779	2	0
Spain	58	30371	92	29059	87	0
Sri Lanka	38	4102	56	3610	53	1
Sudan	16	977	12	1943	11	0
Suriname	43	6234	75	9402	71	0
Sweden	85	54608	100	60897	95	0
Switzerland	85	82797	96	85112	91	0
Syria	13	790	0	650	0	0
Taiwan	63	24828	93	25000	88	0
Tajikistan	25	827	9	1048	9	0
Tanzania	36	1061	40	970	38	1
Thailand	36	7274	32	6168	30	1
Timor-Leste	35	2036	71	4888	67	0
Togo	30	679	44	4428	42	0
Trinidad	41	17130	82	20143	78	1
Tunisia	43	3448	70	4222	67	0
Turkey	41	9370	32	12519	30	0
Turkmenistan	20	6967	2	7304	2	0
Uganda	26	643	34	698	32	1
Ukraine	32	3095	62	4029	59	0
Arab Emirates	70	43005	17	43004	16	1
UK	71	42944	94	43444	89	1
USA	71	62795	86	53106	82	1
Uruguay	70	9205	98	16973	93	0
Uzbekistan	23	17278	10	2281	10	0
Vanuatu	46	1532	82	3124	78	1
Venezuela	18	3124	16	12456	15	0
Vietnam	33	2567	20	1886	19	0
Yemen	14	1313	11	1607	10	0
Zambia	35	944	54	1878	51	1
Zimbabwe	22	1540	29	1430	28	1